

Beredskap för kris och krig

Sammanfattning

I betänkandet föreslår utskottet två tillkännagivanden. Det första, med anledning av ett motionsyrkande, innebär att regeringen bör se över förutsättningarna för att ge utbildning på regional eller lokal nivå för räddningstjänstens deltidsbrandkår.

Grundet för det andra tillkännagivandet är den uppföljning som utskottet gjort av informationsinsatser till allmänheten och den enskildes ansvar och beredskap vid kris eller krig. Utskottet anser att regeringen bör se över föreskriftsstödet för informationsinsatser till allmänheten inför och under en kris.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår övriga motionsyrkanden, främst med hänvisning till pågående utredningar och arbeten.

I betänkandet finns 25 reservationer (M, SD, C, V, L, KD).

Behandlade förslag

Cirka 60 yrkanden från den allmänna motionstiden 2015/16.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	4
Redogörelse för ärendet.....	8
Utskottets överväganden.....	9
Brandsäkerhet.....	9
Rekryterings- och utbildningsfrågor gällande brandkåren.....	12
Jämställdhet och mångfald inom brandkåren.....	19
Nationellt låssystem för vägbommar.....	21
Översvämningar, skred och andra naturolyckor.....	22
Räddningstjänstens befogenheter vid översvämningar.....	30
Fonder för naturkatastrofer.....	32
Den enskildes ansvar och beredskap.....	35
Allmän samhällsplikt.....	39
Krisberedskapssystemet.....	41
Kommunikationssystemet Rakel.....	47
Civilt försvar.....	49
Skyddsrum.....	54
Livsmedelsförsörjning.....	56
Lagring av olja/ransonering av petroleumprodukter.....	60
Reservkraft.....	62
Skalskydd.....	66
Driftvärn för den kulturella sektorn.....	68
Reservationer.....	70
1. Brandsäkerhet, punkt 1 (SD).....	70
2. Villkoren för deltidsanställda brandmän, punkt 3 (SD).....	71
3. Villkoren för deltidsanställda brandmän, punkt 3 (C).....	71
4. Jämställdhet och mångfald inom brandkåren, punkt 4 (SD).....	72
5. Nationellt låssystem för vägbommar, punkt 5 (SD).....	73
6. Fonder för naturkatastrofer, punkt 8 (SD).....	73
7. Den enskildes ansvar och beredskap, punkt 9 (M).....	74
8. Den enskildes ansvar och beredskap, punkt 9 (V).....	74
9. Krisberedskapssystemet, punkt 12 (M, C, L, KD).....	75
10. Krisberedskapssystemet, punkt 12 (V).....	76
11. Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps nationella krishanteringsförmåga, punkt 13 (M).....	77
12. Kommunikationssystemet Rakel, punkt 14 (SD).....	77
13. Civilt försvar, punkt 15 (M).....	78
14. Civilt försvar, punkt 15 (SD).....	79
15. Civilt försvar, punkt 15 (C).....	80
16. Civilt försvar, punkt 15 (KD).....	81
17. Skyddsrum, punkt 16 (SD).....	82
18. Livsmedelsförsörjning, punkt 17 (M).....	82
19. Livsmedelsförsörjning, punkt 17 (SD).....	83
20. Livsmedelsförsörjning, punkt 17 (C).....	84
21. Livsmedelsförsörjning, punkt 17 (V).....	84
22. Lagring av olja/ransonering av petroleumprodukter, punkt 18 (SD).....	85
23. Reservkraft, punkt 19 (SD).....	86
24. Skalskydd, punkt 20 (SD).....	86
25. Driftvärn för den kulturella sektorn, punkt 21 (SD).....	87

<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	88
Motioner från allmänna motionstiden 2015/16	88
<i>Bilaga 2</i>	
Försvarsutskottets offentliga utfrågning	95

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Brandsäkerhet

Riksdagen avslår motionerna
2015/16:675 av Lotta Olsson (M) och
2015/16:3216 av Paula Bieler (SD) yrkandena 1 och 2.

Reservation 1 (SD)

2. Räddningstjänstutbildning

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att regeringen bör se över förutsättningarna för att ge utbildning på regional eller lokal nivå för räddningstjänstens deltidsbrandkår och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2015/16:2171 av Allan Widman m.fl. (FP, M, C, KD) yrkande 1,
2015/16:2321 av Pia Hallström (M) och
2015/16:3020 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 5 och
avslår motionerna
2015/16:1929 av Anders Hansson (M) och
2015/16:2184 av Suzanne Svensson m.fl. (S) yrkandena 1–4.

3. Villkoren för deltidsanställda brandmän

Riksdagen avslår motionerna
2015/16:685 av Anders Hansson (M) och
2015/16:3020 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 4.

Reservation 2 (SD)

Reservation 3 (C)

4. Jämställdhet och mångfald inom brandkåren

Riksdagen avslår motion
2015/16:2836 av Kent Ekeröth (SD) yrkande 2.

Reservation 4 (SD)

5. Nationellt låssystem för vägbommar

Riksdagen avslår motion
2015/16:1944 av Lars-Arne Staxäng (M).

Reservation 5 (SD)

6. Översvämningar, skred och andra naturolyckor

Riksdagen avslår motionerna
2015/16:351 av Paula Holmqvist m.fl. (S) yrkande 3,
2015/16:546 av Christina Örnebjär (FP) yrkandena 1 och 2,

2015/16:1665 av Camilla Waltersson Grönvall och Sten Bergheden (båda M),
2015/16:1667 av Camilla Waltersson Grönvall och Sten Bergheden (båda M),
2015/16:2406 av Göran Lindell och Per Lodenius (båda C) yrkandena 1 och 2,
2015/16:2634 av Maria Malmer Stenergard m.fl. (M) och
2015/16:3220 av Björn von Sydow m.fl. (S) yrkande 3.

7. Räddningstjänstens befogenheter vid översvämningar

Riksdagen avslår motion
2015/16:966 av Jan R Andersson (M).

8. Fonder för naturkatastrofer

Riksdagen avslår motion
2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkande 83.

Reservation 6 (SD)

9. Den enskildes ansvar och beredskap

Riksdagen avslår motionerna
2015/16:28 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 8,
2015/16:2172 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkande 19 och
2015/16:3220 av Björn von Sydow m.fl. (S) yrkande 1.

Reservation 7 (M)

Reservation 8 (V)

10. Föreskriftsstödet för informationsinsatser till allmänheten inför och under en kris

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att regeringen bör se över föreskriftsstödet för informationsinsatser till allmänheten inför och under en kris och tillkännager detta för regeringen.

11. Allmän samhällsplikt

Riksdagen avslår motion
2015/16:2166 av Ann-Christin Ahlberg m.fl. (S).

12. Krisberedskapssystemet

Riksdagen avslår motionerna
2015/16:28 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkandena 1–3 och 9,
2015/16:1966 av Lotta Finstorp och Gunilla Nordgren (båda M),
2015/16:2171 av Allan Widman m.fl. (FP, M, C, KD) yrkande 3 och
2015/16:3220 av Björn von Sydow m.fl. (S) yrkande 2.

Reservation 9 (M, C, L, KD)

Reservation 10 (V)

13. Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps nationella krishanteringsförmåga

Riksdagen avslår motion

2015/16:2172 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkande 20.

*Reservation 11 (M)***14. Kommunikationssystemet Rakel**

Riksdagen avslår motion

2015/16:1209 av Anders Hansson (M).

*Reservation 12 (SD)***15. Civilt försvar**

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:973 av Finn Bengtsson (M),

2015/16:2172 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkande 7,

2015/16:2173 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkandena 2 och 3,

2015/16:2250 av Mikael Oscarsson m.fl. (KD) yrkandena 6 och 7,

2015/16:2824 av Mikael Oscarsson m.fl. (KD) yrkande 5,

2015/16:3020 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 1 och

2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkandena 27, 63 och 64.

*Reservation 13 (M)**Reservation 14 (SD)**Reservation 15 (C)**Reservation 16 (KD)***16. Skyddsrum**

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:1775 av Per-Arne Håkansson (S) och

2015/16:1928 av Anders Hansson (M).

*Reservation 17 (SD)***17. Livsmedelsförsörjning**

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:28 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 6,

2015/16:290 av Betty Malmberg (M) yrkande 1,

2015/16:1743 av Gunilla Nordgren (M),

2015/16:2172 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkandena 22 och 23,

2015/16:3020 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 2 och

2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkande 4.

*Reservation 18 (M)**Reservation 19 (SD)**Reservation 20 (C)**Reservation 21 (V)*

18. Lagring av olja/ransonering av petroleumprodukter

Riksdagen avslår motion

2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkandena 2 och 3.

*Reservation 22 (SD)***19. Reservkraft**

Riksdagen avslår motion

2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkande 84.

*Reservation 23 (SD)***20. Skalskydd**

Riksdagen avslår motion

2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkande 1.

*Reservation 24 (SD)***21. Driftvård för den kulturella sektorn**

Riksdagen avslår motion

2015/16:2946 av Jeff Ahl m.fl. (SD).

Reservation 25 (SD)

Stockholm den 1 mars 2016

På försvarsutskottets vägnar

Allan Widman

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Allan Widman (L), Åsa Lindestam (S), Hans Wallmark (M), Lena Asplund (M), Alexandra Völker (S), Mikael Jansson (SD), Jan R Andersson (M), Kent Härstedt (S), Daniel Bäckström (C), Jakop Dalunde (MP), Lotta Olsson (M), Paula Holmqvist (S), Roger Richtoff (SD), Stig Henriksson (V), Mikael Oscarsson (KD), Mattias Ottosson (S) och Kalle Olsson (S).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet 33 motioner (64 yrkanden) från den allmänna motionstiden 2015/16. Motionerna behandlar frågor om beredskap för kris och krig, t.ex. brandsäkerhet, brandkåren, naturolyckor, den enskildes ansvar och beredskap, krisberedskapssystemet och det civila försvaret.

Försvarsutskottet har i en rapport (Rapporter från riksdagen, 2015/16:RFR3) följt upp de uttalanden det gjort om vikten av information från myndigheter, kommuner och frivilligorganisationer till allmänheten om den enskildes ansvar och beredskap vid en kris- eller krigssituation. Med anledning av detta genomförde utskottet den 8 december 2015 en offentlig utfrågning med temat Om krisen eller kriget kommer – en uppföljning av informationsinsatser till allmänheten om den enskildes ansvar och beredskap. En stenografisk utskrift från denna utfrågning finns i bilaga 2. Ämnet som sådant tas upp under avsnittet Den enskildes ansvar och beredskap.

Utskottets överväganden

Brandsäkerhet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om brandsäkerhetsfrågor. Utskottet hänvisar till den gällande ordningen och det pågående arbetet.

Jämför reservation 1 (SD).

Motionerna

I motion 2015/16:675 av Lotta Olsson (M) understryks att brandlarmet är en viktig livförsäkring och ska så vara för alla. Problemet med att ljud inte når alla vid brandlarm, t.ex. döva personer eller personer med starkt nedsatt hörsel, bör ses över och åtgärdas. Larm med både ljud och ljus kan vara en lösning, föreslår motionären.

Paula Bieler (SD) anför i motion 2015/16:3216 att Sverige i dag har en på många sätt täckande lagstiftning med krav på tillgänglighet för personer med olika former av funktionsnedsättning, om än inte heltäckande. Tyvärr saknas motsvarande lagstiftning om s.k. frångänglighet, dvs. möjligheten att snabbt och säkert utrymma en plats vid omedelbar fara. Boverket har förvisso reviderat sina byggregler så att kraven på frångänglighet har tydliggjorts, men dessa specificerar endast krav vid ny- och ombyggnad av fastigheter. De kräver inte anpassning av befintliga byggnader, framhåller motionären. I och med att utrymningsmöjligheter är direkt avgörande i frågor om liv och död är det motionärens mening att de bör räknas in i kraven på tillgänglighet. Att exempelvis ljudlarm kompletteras med ljuslarm eller att utrymningsplaner och annan säkerhetsinformation finns i taktilt format, t.ex. i blindskrift, borde vara en självklarhet. Men så ser det inte ut i dag, framförs i motionen. I och med detta kan slutsatsen dras att tillgänglighetskrav i sig inte räcker för att säkerställa frångänglighet, och det är därför motionärens mening att krav på frångänglighet explicit ska tydliggöras i svensk lagstiftning som en del av kraven på ökad tillgänglighet (yrkande 1).

Vidare anför motionären att det snarast bör tillsättas en utredning i syfte att ta fram en plan för hur man så snabbt och effektivt som möjligt ska säkerställa frångänglighet inom all offentlig verksamhet och i samtliga offentliga utrymmen (yrkande 2).

Bakgrund

Tidigare behandling

Frågor om brandskydd har behandlats av utskottet vid flera tillfällen. Senast, i betänkande 2014/15:FöU6, uttryckte utskottet att man var fortsatt positivt till den nationella strategin och visionen för att stärka brandskyddet som Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) hade tagit fram på regeringens uppdrag. Utskottet såg vid tillfället inte något behov av att vidta åtgärder med anledning av de ändringar som motionärerna föreslog i fråga om bl.a. dövas och hörselskadades behov.

Frågan behandlades även i betänkande 2009/10:FöU9, 2010/11:FöU2, 2012/13:FöU8 och 2013/14:FöU11, där utskottet bl.a. konstaterade att det i de gällande byggreglerna och arbetsmiljöföreskrifterna ställs krav på att larmanordningar på arbetsplatser och i allmänna lokaler ska avge signaler som kan uppfattas av personer med hörselnedsättning och döva samt att initiativ för att stärka utrymnings säkerheten för personer med funktionsnedsättning hade tagits i olika sammanhang. Utskottet konstaterade även där att det på grund av det pågående arbetet inte fanns något skäl att föreslå några ytterligare åtgärder från riksdagens sida på området och avstyrkte därför motionsyrkandena.

Gällande ordning

I Boverkets föreskrifter ställs krav på brandvarnare eller motsvarande utrustning för bostadshus. Enligt Boverkets byggregler – föreskrifter och allmänna råd (BFS 2015:3 BBR 22), ska utrymmen i de större samlingslokaler som har krav på larm, där personer med hörselnedsättning kan vistas ensamma, förses med kompletterande larm som även hörselskadade och döva kan uppfatta. Byggreglernas tillämpningsområde har också utvidgats till att även gälla ändring av byggnader. När det gäller befintliga lokaler och platser bör bristfällig larmutrustning i hygienrum kompletteras så att även hörselskadade och döva kan nås av varningssignaler i händelse av brand eller annan fara enligt Boverkets föreskrifter och allmänna råd om avhjälpande av enkelt avhjälpbara hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser (BFS 2013:9).

I Arbetsmiljöverkets föreskrifter om arbetsplatsens utformning (AFS 2009:2) finns en paragraf om tillgänglighet som anger att arbetsplatser, arbetslokaler och personalutrymmen ska, om det behövs, vara tillgängliga för och kunna användas även av arbetstagare med funktionsnedsättning (6 §). Tillgänglighetskravet gäller allt som står i föreskrifterna, och av detta följer att arbetsplatserna även ska vara frångängliga när det behövs. Myndigheten reviderar för närvarande föreskrifterna om arbetsplatsens utformning och avser att i den nya versionen förtydliga informationen om just frångänglighet.

Myndigheten för delaktighet (MFD) har fortsatt numera nedlagda Handisams arbete och under 2015 utkommit med en ny version av Riktlinjer för tillgänglighet – Riv hindren (MFD 2015:5). Där beskrivs larm av olika slag liksom olika situationer. Riktlinjerna anger att larm ska aktivera minst två

mänskliga sinnen: hörseln och synen. Detta ska även vara möjligt att uppfatta från tillgängliga toaletter genom överföring till detta slutna rum. Förutsättningar för utrymningsplats, som är en brandsäker avgränsning där en person med nedsättning kan invänta räddningstjänst vid fara, beskrivs också. Myndigheten planerar att ge ut en reviderad fördjupningsdel under 2016.

Under 2015 har också Brandskyddsföreningen arbetat med en ny översikt över hissar och brandutrymning, i vilken hissar som brandutrymning liksom frångänglighetssituationen behandlas. MFD har kommenterat flera versioner i syfte att förbättra och klargöra. Denna publikation är planerad att utkomma under 2016.

I samarbete med hotellbranschen har Brandskyddsföreningen också tagit fram en norm för certifiering av brandskyddade hotell. I arbetet ingår metoder för hur man ska hantera personer med funktionsnedsättning vid larmning och utrymning, bl.a. med hjälp av olika tekniska hjälpmedel. Brandskyddsföreningen har också tagit fram en rekommendationsskrift, Frångänglighet – En bok om utrymning för personer med funktionsnedsättning, 2013.

Statens fastighetsverk (SFV) betonar i sin tillgänglighetspolicy att myndigheten som förvaltare och byggherre ska verka för utrymningssäkerhet för personer med funktionsnedsättning. I myndighetens arbete med att anpassa statliga byggnader till dagens behov har man gjort praktiska utrymningsstudier för personer med funktionsnedsättning.

Pågående arbete

I tillägg till det ovanstående beskrivna myndighetsarbetet redovisar regeringen i budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1, utg.omr. 6) olika aktiviteter som har gett resultat under året, bl.a. arbetet enligt den nationella strategin för att stärka brandskyddet genom stöd till enskilda och MSB:s framtagande av kunskapsunderlag och stöd till kommuner och länsstyrelser.

MSB har tillsammans med övriga aktörer i samverkansgruppen för brandskyddsfrågor (Boverket, Socialstyrelsen, Konsumentverket, Migrationsverket, länsstyrelserna, Sveriges Kommuner och Landsting, Fastighetsägarna, Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag, Svensk Försäkring, Brandskyddsföreningen Sverige samt representanter från kommunernas räddningstjänster) bedrivit en mängd aktiviteter inom ramen MSB:s nationella strategi för stärkt brandskydd för att ge stöd till enskilda.

Resultatet av samverkan är ett stärkt brandskydd som ytterst syftar till att färre personer omkommer i bränder. Under 2014 omkom 76 personer till följd av bränder, vilket är den lägsta siffran under 2000-talet, anger regeringen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet är fortsatt positivt till den nationella strategi och vision för att stärka brandskyddet som MSB har tagit fram på regeringens uppdrag. Att ingen ska behöva omkomma eller skadas allvarligt till följd av brand är något som utskottet instämmer i. En ökad samverkan mellan MSB, länsstyrelserna och

kommunerna inom det övergripande området skydd mot olyckor är fortsatt viktigt, tillika med andra aktörer. Statistik från MSB visar dock att för 2015 är antalet omkomna i brand högre än tidigare år, vilket behöver analyseras vidare för det fortsatta arbetet.

Utskottet bedömer fortsatt att information till den enskilda medborgaren måste komplettera den befintliga lagstiftningen och att den långsiktiga nationella informationskampanjen Aktiv mot brand på ett bra sätt kan bidra till att öka kunskapsnivån hos enskilda och få dem att ta ett ökat ansvar för det egna skyddet mot bränder. Utskottet instämmer med MSB om att stöd för riktade kommunikationsinsatser och individanpassat brandskydd behöver göras kontinuerligt.

Utskottet ser i dagsläget inte något behov av att vidta ytterligare åtgärder då ett omfattande arbete på myndighetsnivå redan pågår, bl.a. genom föreskrifter. Att införa retroaktiva krav för befintliga byggnader anser utskottet inte är aktuellt i dagsläget. Sådana kräver dessutom omfattande kostnads- och nyttoanalyser då retroaktiva krav normalt medför stora kostnader för samhället. Utskottet anser med andra ord att den gällande ordningen och det pågående arbetet tillgodoser motionärernas huvudsakliga syften, och utskottet vill därför i dagsläget inte föreslå några ytterligare åtgärder från riksdagens sida på området. Motionsyrkandena avstyrks.

Rekryterings- och utbildningsfrågor gällande brandkåren

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att regeringen bör se över förutsättningarna för att ge utbildning på regional eller lokal nivå för räddningstjänstens deltidsbrandkår och tillkännager detta för regeringen. Övriga motionsyrkanden avslås. Utskottet hänvisar där till pågående arbeten.

Jämför reservationerna 2 (SD) och 3 (C).

Motionerna

Allan Widman m.fl. (FP, M, C, KD) framför i motion 2015/16:2171 att för att deltidsbrandkårerna ska fungera krävs det väl utbildad personal, män och kvinnor, som alla är tillgängliga i hela landet. Det är viktigt att brandmannautbildningen vidareutvecklas och kvalitetssäkras kontinuerligt så att alla brandmän har de teoretiska och praktiska kunskaper som krävs vid utbildningens slut, också om förebyggande arbete, och att kunna begränsa materiella eller personliga skador utöver att rädda liv och inge trygghet. Motionärerna anför att en centralisering av brandmannautbildningen riskerar att bidra till längre resvägar och kan resultera i att människor som bor i glesbygd avstår från utbildningen, med en urholkning av kompetens, engagemang och beredskap i hela landet

som följd. För att underlätta rekrytering och personalförsörjning för deltidsbrandkåren bör därför deltidsutbildningen även kunna förläggas på regional eller lokal nivå (yrkande 1).

I motion 2015/16:2321 hävdar Pia Hallström (M) att i och med att MSB:s utbildningsplatser är förlagda till norra och södra Sverige försvåras och fördyras räddningstjänsternas möjlighet att skicka deltagare till både grundutbildning, vidareutbildning för räddningsledare och tillsyneför rättare samt nödvändig fortbildning, eftersom att skolorna i Skövde och Rosersberg lagt ned och att upphandlingen av privata utbildningsplatser minskat. Då MSB dessutom har beslutat att minska ersättningen för förlorad arbetsinkomst och resor till kommunerna för de deltidsanställda som genomgår utbildningen har kommunens kostnader ökat. De flesta kommuner brottas dessutom med svårigheter att rekrytera deltidsanställda brandmän, och många av de brandmän som finns i organisationen har svårigheter att kombinera arbete och fritid med beredskap inom räddningstjänsten. Motionärerna anser att MSB ska erbjuda utbildningar fördelat på flera platser i landet.

Daniel Bäckström m.fl. (C) understryker i motion 2015/16:3020 att för att räddningstjänsten och särskilt deltidskåren ska kunna rädda liv och ge trygghet så krävs det en väl utbildad personal som är tillgänglig i hela landet. Rekrytering till dessa tjänster måste fungera på ett bra sätt. Därför är det av stor vikt att det finns tillräckliga möjligheter att rekrytera personal. Frågor om utbildning, arbetsvillkor, personalförsörjning och resursallokering utgör väsentliga delar. Deltidsbrandmän bör dessutom inte lida ekonomisk skada i händelse av utryckning vid arbetslöshet (yrkande 4).

Motionärerna anser att det är angeläget att utveckla brandmannautbildningen samt säkerställa dess kompetensförsörjning med ambitionen att utbildad personal ska finnas tillgänglig i hela landet. I dag ser vi en utveckling där allt fler deltidskårer läggs ned på grund av att arbetsplatser försvinner inom jourtids närområde till räddningsskårens stationer, vilket försvårar rekrytering, anför motionären. I glesbygd är deltidsbrandmännen stommen i räddningsstyrkorna, och många kommuner har enbart deltidsanställda. En centralisering av brandmannautbildningen bidrar till längre resvägar, och det kan resultera i att människor som bor i glesbygd avstår från utbildningen med en urholkning av kompetens och engagemang i hela landet som följd. För att underlätta rekrytering och personalförsörjning är motionärerna positiva till att deltidsutbildningen förläggs på regional eller lokal nivå (yrkande 5).

I motion 2015/16:685 av Anders Hansson (M) understryks att behovet av deltidsbrandmän är stort och att flertalet kommuner har uttalat att de ser med viss oro på framtidens rekrytering av deltidsbrandmän, med andra ord räddningspersonal i beredskap. En översyn av villkoren för deltidsanställda inom räddningstjänsten bör göras, föreslår motionären eftersom problem har uppstått när deltidsbrandmän förlorar sin primära anställning och nödgas få ersättning från a-kassa. Då de enligt lagens mening innehar en deltidsanställning som deltidsbrandmän anses de inte stå fullt ut till arbetsmarknadens förfogande. Därmed riskerar de en nedsättning av ersättningen från a-kassan, som

i många fall inte överensstämmer med den inkomst de eventuellt får från sitt deltidsuppdrag som brandman. Följden blir att utbildad personal känner sig nödgade att säga upp sig från sin tjänst som deltidbrandman till stort men för såväl kommuner som invånare.

Anders Hansson (M) föreslår vidare i motion 2015/16:1929 att man bör utreda möjligheten att införa ett krav på genomgången SMO-utbildning (skydd mot olyckor) för att kunna bli heltidsbrandman. Anledningen är att genomgången SMO-utbildning inte är ett absolut krav för att bli heltidsbrandman i dag då det är upp till kommunerna själva att avgöra utbildningsnivån för sina respektive brandmän. Flertalet kommuner har denna utbildning som krav när de anställer nya heltidsbrandmän, dock inte alla. Att införa ett krav på att heltidsbrandmän ska ha genomgått SMO-utbildning skulle innebära såväl en kvalitets- som en statushöjning för brandmannayrket. Självfallet ställer detta också krav på att innehållet i SMO-utbildningen är relevant och ändamålsenligt, anför motionären. De brandmän som har en utbildning enligt det gamla systemet ska inte behöva läsa den tvååriga utbildningen för att kunna arbeta vidare som brandman. Dessutom borde arbete under viss specificerad tid som deltidbrandman kunna likställas vid att man genomgått SMO-utbildning, avslutar motionären.

I motion 2015/16:2184 av Suzanne Svensson m.fl. (S) anfördes att i samband med att lagen om skydd mot olyckor (LSO) infördes 2003 förändrades även MSB:s utbildningar inom svensk räddningstjänst. De tidigare utbildningarna till deltid- och heltidsbrandman, brandförman och brandmästare ersattes av RIB (räddningsperson i beredskap), SMO (skydd mot olyckor), samt räddningsledare A och B. En konsekvens av förändringen är att utbildningarna RIB och SMO helt saknar någon form av kunskapskontroll eller kvalitetssäkring, vilket har medfört att den nyutbildade brandmannen i flera fall inte har den kompetens som den kommunala räddningstjänsten kräver vid nyanställning. Motionärerna efterlyser därför en kunskapskontroll och kvalitetssäkring i MSB:s utbildningar gällande RIB och SMO (yrkande 1).

Motionärerna anför vidare att kravet för att läsa vidare till räddningsledare A och B är att du genomgått den tvååriga utbildningen SMO till brandman, men numera finns inga krav på erfarenhet som brandman för att komma vidare i utbildningssystemet. Tidigare krävdes minst sex års erfarenhet som brandman för att läsa vidare till de båda befälsutbildningarna brandförman och brandmästare. Motionärerna föreslår att ett krav införs på erfarenhet som brandman efter avslutad SMO-utbildning innan man är kvalificerad att läsa vidare till räddningsledare A och B (yrkande 2) och att utbildningarna till räddningsledare A och B bör ses över i fråga om utbildningens längd och innehåll (yrkande 3).

Konsekvensen av den försämrade utbildningen är att den kommunala räddningstjänsten är avsevärt sämre rustad för att möta de olyckor som förekommer i ett modernt samhälle, anfördes i motionen. Detta beror enligt motionärerna på bristande kompetens, minskade styrkor och mindre övningstid. Motionärerna anför att MSB:s utbildningssystem bör ses över och att det motsvarar

kraven i lagen om skydd mot olyckors (LSO) intentioner och att konsekvenserna av de olyckor som sker i samhället ska minimeras (yrkande 4).

Bakgrund

Tidigare behandling

I frågan om deltidbrandmän har försvarsutskottet vid en rad tillfällen under tidigare riksmöten behandlat frågan om rekrytering av deltidbrandmän. Utskottet konstaterade i betänkande 2010/11:FöU2 att regeringen i budgetpropositionen för 2011 påtalat att det på landsbygden hade blivit svårare att rekrytera deltidanställd personal till räddningstjänsten och att alternativa lösningar behövde prövas. Utskottet välkomnade de åtgärder som vidtagits i syfte att uppnå en för medborgarna god tillgänglighet av hjälp vid nödlägen och en rimlig trygghets- och säkerhetsnivå i fråga om allmän ordning, säkerhet och hälsa. Utskottet ansåg dock att även andra faktorer spelar in när det gäller att lösa problemen med bemanningen av deltidbrandkårerna. Det gällde t.ex. försämrad ersättning, bristande försäkringsskydd, förändringarna i a-kassan när det gäller deltidarbete och de generella förändringarna på arbetsmarknaden. Utskottet ansåg att det var angeläget att en översyn av rekryteringsfrågan gjordes för att ta fram förslag på åtgärder som kunde falla på statsmakterna att vidta. Översynen borde bl.a. belysa om ytterligare ekonomiska incitament eller regeländringar var nödvändiga för att trygga bemanningen framöver. Riksdagen kom sedermera att tillkännage detta som sin mening för regeringen (rskr. 2010/11:213).

I betänkande 2013/14:FöU11 välkomnade utskottet det utredningsförslag som MSB just hade lagt fram om bl.a. ytterligare satsningar på utbildning, information och samverkan, och om att se över möjligheten att använda frivilliga som inte normalt har en anknytning till räddningstjänsten i verksamheten.

Utskottet konstaterade vidare att en utredning pågår genom Kommittén om hållbara försäkringar vid sjukdom och arbetslöshet om allmänna villkor för ersättning i arbetslöshetsförsäkringen och arbetslöshetsersättning för deltid-arbetslösa. Utskottet ansåg sammanfattningsvis att den vidare behandlingen av nyligen genomförda regeringsuppdrag och att den pågående utredningen inte borde föregripas och att det därmed inte fanns behov för närvarande av ytterligare åtgärder från riksdagens sida. Motionsyrkandena avstyrktes därmed.

Vad gäller brandmän- och räddningstjänstutbildningen behandlades denna i betänkande 2009/10:FöU9 och 2010/11:FöU2, dock främst ur ett monopelperspektiv. Utredningen räddningstjänstutbildning för framtiden (RUFF-utredningen), som tillsattes 1999, konstaterade att de ökade krav på kompetens som följer av utökade och ändrade arbetsuppgifter för personalen borde återspeglas i utbildningen. Kompetenskraven borde enligt utredningen författningsregleras för befattningar som är förknippade med myndighetsutövning och där särskilda befogenheter tillkommer befattningshavaren. Rege-

ringen uppdrog därefter till Räddningsverket att vidareutveckla RUFF-utredningens förslag. Uppdraget drevs av Räddningsverket som ett projekt där också Kommunförbundet och kommunerna deltog.

Räddningstjänstlagsutredningen anslöt sig till de förslag som projektet lämnat när det gäller författningsreglering av kraven på kompetens och utbildning av räddningstjänstpersonalen. Det nya utbildningssystem för den kommunala räddningstjänsten som beslutades innebar att SMO-utbildning och skorstensfejarutbildning blev författningsskyddade utbildningar (SFS 2003:477).

Utskottet konstaterade i betänkande 2009/10:FöU9 att utredningen med uppdrag att pröva möjligheterna att låta en annan huvudman bedriva verksamhet vid räddningsskolorna i Skövde och Rosersberg inte fann någon principiell anledning till att staten skulle ha monopol på att genomföra utbildningar för den kommunala räddningstjänsten eller de andra verksamheter som förekommer. Utredaren framhöll dock att det krävdes en författningsändring för att SMO-utbildningar skulle kunna genomföras av privata aktörer. Det fanns konstitutionella förutsättningar för delegering av de uppgifter som innefattar myndighetsutövning till en juridisk person som ägs antingen av staten eller av en privat aktör (Fö 2008:05).

Utskottet vidhöll i betänkande 2010/11:FöU2 sin uppfattning att andra än staten borde kunna genomföra utbildningar inom området. Det konstaterades dock att den kommunala räddningstjänsten självständigt avgör vilken utbildning personalen behöver. Det är således fritt för kommunen att anställa personer med vitt skilda utbildningsbakgrunder, och det är fritt för kommunen att själv utbilda eller köpa utbildning för sin personal. Däremot ges den s.k. SMO-utbildningen (skydd mot olyckor) endast av MSB, vilket sker i enlighet med förordningen (2003:477) om utbildning i skydd mot olyckor. Av den framgår att MSB ska ”bedriva utbildningar som leder fram till examen i säkerhets- och räddningsarbete”. Utskottet ansåg att utbildningen borde kunna konkurrensättas men enbart i de fall detta inte var omöjligt till följd av legala hinder. Enligt utskottet borde detta övervägas även ur ett ekonomiskt perspektiv, kvalitetsperspektiv och verksamhetseffektivt perspektiv. Utskottet avstyrkte de aktuella motionsyrkandena.

Pågående arbete

Regeringen redovisar arbetet med en stärkt räddningstjänst genom ökad samverkan i budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1, utg.omr. 6). Den kommunala räddningstjänsten är organiserad med brandmän anställda på heltid eller deltid. Närmare 60 procent (ca 11 000) av personalen inom den kommunala räddningstjänsten utgörs av deltidsanställda brandmän. Kommunerna har problem med att rekrytera deltidsanställda brandmän särskilt i glesbygd och landsbygd och kan behöva stöd i det arbetet. MSB har vidtagit ett antal åtgärder för att stödja kommunerna i arbetet med att organisera räddningstjänsten med deltidsanställda brandmän. Utöver befintlig utbildningsverksamhet och

omfattande stöd och informationsmaterial har myndigheten tagit fram en internetbaserad utbildningsplattform. Myndigheten har vidare i samverkan med Sveriges Kommuner och Landsting påbörjat ett gemensamt arbete med fokus på rekrytering av deltidsanställda brandmän.

Arbetet med att rekrytera och organisera räddningstjänsten med deltidsanställda brandmän behöver fortsätta att utvecklas, anser regeringen. MSB bör fortsätta att stödja kommunerna i detta arbete. Det är samtidigt av vikt att kommunerna själva är aktiva i utvecklingsarbetet eftersom de är huvudansvariga för att organisera räddningstjänsten. Regeringen kommer ingående att följa utvecklingen på detta område, anges i budgetpropositionen.

När det gäller riksdagens tillkännagivande för regeringen om en översyn av rekryteringsfrågan i fråga om deltidsbrandmän samt med anledning av motioner från den allmänna motionstiden (bet. 2010/11:AU9 om allmänna villkor för ersättning i arbetslöshetsförsäkringen och om arbetslöshetsersättning för deltidsarbetslösa) har regeringen redovisat att den har beslutat om tilläggsdirektiv (dir. 2012:90) till Kommittén om hållbara försäkringar vid sjukdom och arbetslöshet (skr. 2013/14:75 s. 36, se vidare yttr. 2013/14:FöU2y). Kommittén redovisade sitt arbete den 2 mars 2015 med efterföljande remissbehandling. Ärendet bereds för närvarande i Regeringskansliet.

MSB har en viktig uppgift i att utveckla räddningstjänstens förmåga inom området skydd mot olyckor. Myndigheten ska tillhandahålla grund- och vidareutbildning av räddningstjänstpersonal. En central del i myndighetens arbete är att kontinuerligt utveckla utbildningsverksamheten utifrån samhällets förändrade behov. MSB beslutade hösten 2014 om en översyn av myndighetens utbildningsverksamhet. Målsättningen är att föreslå ett framtida hållbart system som tillgodoser målgruppernas behov, efterfrågan och önskemål om utbildning samtidigt som det också uppfyller kravet på att hushålla med statens resurser.

MSB:s utredning Den framtida utbildningsverksamheten (diarienummer 2014-5263) publicerades den 23 februari 2016. Utredningen lämnar bl.a. fyra alternativ till hur utbildningen inom skydd mot olyckor kan tillhandahållas på ett långsiktigt, effektivt och hållbart sätt. Avgörande är hur grundutbildning för räddningstjänstpersonal i beredskap, dvs. deltidsbrandmän, tillhandahålls.

För varje alternativ redogörs bl.a. konsekvenserna för kommunerna, för MSB:s utbildningsverksamhet, samt de ekonomiska konsekvenserna för MSB:s förvaltningsanslag.

De alternativ som redovisas är att:

1. all Utbildning för räddningsinsats sker vid MSB:s verksamhetsställen,
2. MSB ansvarar för Utbildning för räddningsinsats men genomför den i högre utsträckning lokalt eller regionalt,
3. MSB ansvarar för Utbildning i räddningsinsats men utbildningen upphandlas, samt
4. kommunerna ansvarar för grundutbildning av räddningstjänstpersonal i beredskap och får statlig ersättning för detta.

Utredningens förslag kommer att tas om hand inom MSB.

Utskottets ställningstagande

Den kommunala räddningstjänsten med deltidsanställda brandmän har stor betydelse för räddningstjänstverksamheten. Det stöd som MSB och länsstyrelserna ger kommunerna på olika sätt i arbetet med att organisera räddningstjänsten med deltidsanställda brandmän bör fortsätta att utvecklas, särskilt när det gäller möjligheten att ge deltidsbrandmän utbildning på regional och lokal nivå i enlighet med motionerna 2015/16:2171 (FP, M, C, KD) yrkande 1, 2015/16:2321 (M) och 2015/16:3020 (C) yrkande 5. Utskottet vidhåller sin syn att frågan behöver få en långsiktig lösning.

Ytterligare satsningar på information och samverkan och översyn av möjligheterna att använda frivilliga som inte normalt har en anknytning till räddningstjänsten i verksamheten, vilket MSB tidigare föreslagit, bör fortsätta liksom de möjligheter remissbehandlingen ger av utredningen genom Kommittén om hållbara försäkringar vid sjukdom och arbetslöshet om allmänna villkor för ersättning i arbetslöshetsförsäkringen och arbetslöshetsersättning för deltidsarbetslösa.

Utskottet instämmer med MSB:s tidigare konstateranden att andelen kvinnor inom den kommunala räddningstjänsten måste öka, att kontakterna mellan kommunen som arbetsgivare för den deltidsanställda brandmannen och dennes ordinarie arbetsgivare bör förbättras och att kommunerna bör vidta åtgärder för att kombinera kommunala tjänster med uppdrag som deltidsanställd brandman. Dessutom bör en större kulturell mångfald inom den kommunala räddningstjänsten eftersträvas. Dessa förslag har tidigare lagts fram, men frågorna behöver ägnas fortsatt uppmärksamhet. Här är det viktigt att kommunerna är mer aktiva. Det är där arbetsgivaransvaret ligger, och det är där man behöver ägna mer tid åt rekryteringsåtgärder. Sveriges Kommuner och Landstings engagemang välkomnas. Vad gäller kravet på SMO-utbildning för att bli brandman har utskottet inhämtat information om att de flesta kommuner i dag bara anställer personer till brandkåren som genomgått denna utbildning. I dessa frågor bedömer utskottet att det för närvarande inte finns några behov av ytterligare åtgärder från riksdagens sida på grund av pågående arbeten, t.ex. översynen av MSB:s utbildningsverksamhet. Översynens målsättning – att föreslå ett framtida hållbart system som tillgodoser målgruppernas behov, efterfrågan och önskemål om utbildning samtidigt som det också uppfyller kravet på att hushålla med statens resurser – är i linje med många av motionärernas intentioner.

Sammanfattningsvis föreslår utskottet att riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att regeringen bör se över förutsättningarna för att ge utbildning på regional eller lokal nivå för räddningstjänstens deltidsbrandkår och tillkännager detta för regeringen. Motionerna 2015/16:2171 (FP) yrkande 1, 2015/16:2321 (M) och 2015/16:3020 (C) yrkande 5 tillstyrks därmed. Övriga motionsyrkanden avstyrks med hänvisning till pågående initiativ, t.ex.

MSB:s samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting i fråga om deltid-brandmannaskapet och det pågående översynsarbetet inom MSB. Det finns därmed inte behov för närvarande av ytterligare åtgärder från riksdagens sida just på dessa områden.

Jämställdhet och mångfald inom brandkåren

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om jämställdhet och mångfald inom brandkåren. Utskottet anser bl.a. att beaktandet av dessa aspekter när det gäller rekrytering är en viktig principfråga.

Jämför reservation 4 (SD).

Motionen

Kent Ekeröth (SD) anför i motion 2015/16:2836 att de fysiska kraven vid brandkårsantagningen ska höjas för båda könen till den nivå som tidigare gällde männen. Brandkåren ska vidare inte tillåtas att bedriva s.k. positiv särbehandling eller kvotering genom att anta mindre kvalificerade till respektive utbildning endast för att de är av ett visst kön eller har invandrarbakgrund. Brandkåren ska inte heller tillåtas att bedriva riktade kampanjer i syfte att rekrytera personer från minoritetsgrupper eller av ett visst kön (yrkande 2).

Bakgrund

Tidigare behandling

I betänkande 2014/15:FöU6, liksom i betänkande 2013/14:FöU11, uttryckte utskottet i likhet med regeringen att jämställdhets- och mångfaldsaspekter i brandkåren måste beaktas för att denna ska kunna återspegla samhället fullt ut och därmed kunna stärka sin kompetens och möjlighet att bedriva verksamhet.

Liksom i betänkande 2012/13:FöU14 om Försvarsmakten kunde utskottet konstatera att det är en självklarhet att båda kvinnor och män ska utgöra en naturlig rekryteringsbas för brandkåren. Det är sålunda viktigt att även brandkåren arbetar med att säkra sin långsiktiga kompetensförsörjning genom att försöka rekrytera och behålla kvinnor och personer med olika bakgrund, med lämplig kompetens.

Utskottet ansåg inte att uppföljningen av ett nyligen genomfört regeringsuppdrag om lämplighetstester och den kommande utvärderingen av MSB:s arbete på området borde föregripas. Det ansågs därmed inte finnas något behov av ytterligare åtgärder på området från riksdagens sida. Samtliga motionsyrkanden avstyrktes därmed.

Pågående arbete

I budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1, utg. omr. 6) anger regeringen att andelen kvinnor inom den kommunala räddningstjänsten är ca 4 procent. Andelen personer med annan bakgrund än nordisk är ännu lägre.

En jämnare könsfördelning och en större mångfald inom den kommunala räddningstjänsten är enligt regeringens bedömning av betydelse för att ytterligare stärka den samlade kompetensen och kvaliteten i stort inom räddningstjänsten. MSB bör därför även i fortsättningen stödja kommunerna i arbetet för ökad jämställdhet, förbättrad könsbalans och större etnisk mångfald inom räddningstjänsten. Det är samtidigt av vikt att kommunerna själva är aktiva i detta arbete eftersom de är huvudansvariga för att organisera räddningstjänsten, understryker regeringen.

MSB:s verksamhet för att stödja kommunerna i arbetet med jämställdhet, jämn könsfördelning bland personalen och mångfald för 2009–2014 slutfördes och utvärderades under 2014. Resultatet av utvärderingarna visar att räddningstjänsterna behöver stödja varandra och dela kunskap och resultat från olika åtgärder för att främja arbetet med jämställdhet och mångfald. För att åstadkomma ett sådant utbyte har ett antal räddningstjänster i samverkan med Sveriges Kommuner och Landsting och MSB bildat Nätverket Jämställda Räddningstjänster. En ny inriktning för MSB:s stödverksamhet har utarbetats och beslutats för 2015–2018. En del i den fortsatta inriktningen är att bidra med stöd till detta.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser, i likhet med tidigare, att jämställdhets- och mångfaldsaspekter inom brandkåren måste beaktas för att denna ska kunna återspegla samhället fullt ut och därmed kunna stärka sin kompetens och möjlighet att bedriva verksamhet.

Liksom i betänkande 2012/13:F6U14 om Försvarsmakten kan utskottet konstatera att det är en självklarhet att båda kvinnor och män ska utgöra en naturlig rekryteringsbas för brandkåren. Det är sålunda viktigt att även brandkåren arbetar med att säkra sin långsiktiga kompetensförsörjning genom att försöka rekrytera och behålla kvinnor och personer med olika bakgrund, med lämplig kompetens.

Nätverket Jämställda Räddningstjänster och den nya inriktningen för MSB:s stödverksamhet som har utarbetats och beslutats för 2015–2018 välkomnas som viktiga steg i utvecklingen. Det finns därmed inte något behov för närvarande av ytterligare åtgärder på området från riksdagens sida. Motionsyrkandet avstyrks.

Nationellt låssystem för vägbommar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om ett nationellt låssystem för vägbommar så att ambulanser kan komma fram i alla lägen. Utskottet hänvisar bl.a. till tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 5 (SD).

Motionen

Lars-Arne Staxäng (M) efterlyser i motion 2015/16:1944 incitament till ett nationellt låssystem för vägbommar i bostadsområden, på campingplatser m.m. så att ambulanser kan komma fram. Ambulansfordonen har inte som räddningstjänsten i sin utrustning en nationell universalnyckel, en s.k. räddningstjänstnyckel, som passar i många bommar. Om inte universalnyckeln kan brukas forceras bommen med fordon. Ambulansfordonen är dock inte byggda för att forcera bommar. Tillverkare av vägbommar samt de mark- och fastighetsägare som önskar eller har vägbommar bör stimuleras att införa ett låssystem där en nationell universell räddningstjänstnyckel ger åtkomst för samhällstjänstgörande ändamål, bl.a. ambulanssjukvården.

Bakgrund

I betänkandena 2012/13:FöU8, 2013/14:FöU11 och 2014/15:FöU6 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om ett nationellt låssystem för vägbommar. Utskottet hade fått veta att berörda aktörer på olika sätt arbetar för att åtgärda det problem som uppmärksammades i motionen och bedömde därför att det från riksdagens sida inte behövde vidtas några ytterligare åtgärder. Enligt uppgifter från räddningstjänsten och ambulanssjukvården finns det en medvetenhet om det problem som motionären beskriver. Problemet uppgavs inte vara omfattande, men det konstaterades att framkomligheten för ambulanssjukvården i viss mån är en fråga om lokalkännedom. Berörda aktörer påpekade dock att framkomlighetsproblemet inte enbart avsåg låsta vägbommar utan även andra typer av hinder, såsom stora stenar, betongsuggor och portkoder. Vikten av samråd med och information till räddningstjänsten och ambulanssjukvården vid upprättandet av olika typer av hinder betonades.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har vid tidigare behandling av frågan fått veta att det bland berörda parter finns en medvetenhet om det problem som anförs i motionen men att frågan inte drivits vidare mot bakgrund av att de styrningsproblem, säkerhetsproblem och administrationskostnader som skulle följa av ett nationellt låssystem för vägbommar sannolikt skulle vara större än det problem som låsta vägbommar i dag utgör. Vid de sällsynta tillfällena när behov uppstår förefaller

det finnas en förmåga att öppna eller forcera låsta vägbommar med hjälp av den utrustning som finns på respektive fordon eller med hjälp av brandkåren. Vikten av samråd med och information till räddningstjänsten och ambulanssjukvården vid upprättandet av olika typer av väghinder i samhället betonas än en gång. Utskottet finner därför inga skäl för riksdagen att för närvarande föreslå några ytterligare åtgärder på området. Motionen avstyrks i linje med utskottets tidigare uppfattning i frågan.

Översvämningar, skred och andra naturolyckor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om översvämningar, skred och andra naturolyckor. Utskottet hänvisar bl.a. till pågående arbeten.

Motionerna

I motion 2015/16:351 föreslår Paula Holmqvist m.fl. (S), i enlighet med förslag från Statens geotekniska institut (SGI), att det införs en delegation för klimatanpassningsinsatser när det gäller skredrisker i Göta älvdalen mot bakgrund av att Vänern, dess tillflöden och avrinningsområden är ett av Sveriges mest utsatta områden, vilket Klimat- och sårbarhetsutredningen har konstaterat tidigare. Motionärerna anför som argument för sitt förslag att det finns prognoser som säger att de pågående klimatförändringarna ger ökade flöden till Vänern och en höjning av vattennivån i havet. En höjning av nivån i havet gör att tappningen ur Vänern måste minskas (yrkande 3).

Camilla Waltersson Grönvall och Sten Bergheden (båda M) anför i motion 2015/16:1665 att riskerna vid höga vattennivåer i Vänern och höga vattenflöden i Göta älv bör ses över. Hotet av ständigt varierande vattennivåer utgör en betydande fara för allmänheten och riskerar – om inte nödvändiga åtgärder vidtas – att medföra omfattande kostnader för samhället. Då Vänern behöver avvattnas är det av central betydelse att flödet i Göta älv ökar. Det ger konsekvensen att översvämningensriskerna ökar för de kommuner som ligger nedströms längs med älven, inklusive en starkt ökad skredrisk. En komplicerande faktor är att ansvaret i den här frågan i dag är spretigt. Samtliga berörda kommuner har ett ansvar att bidra till ett samarbete.

Motionärerna föreslår en uppföljning av regeringens uppdrag, i ett särskilt regleringsbrev 2008 (M2008/4694/A), till SGI att utföra en kartering av riskerna för skred längs hela Göta älv med bäring på ett alltmer flexibelt klimat med ökad frekvens av flöden i älven. Utredningens samlade bedömning är att det är av största vikt och geotekniskt genomförbart att genomföra åtgärder med syfte att öka tappningen i Göta älv samtidigt som de nuvarande skredriskerna minskar i omfattning. Med anledning av detta anser motionärerna att riskerna bör ses över och ett uppdrag ges för att utreda möjliga former för samordning

av klimatanpassningsinsatser. Beroende på hur uppdraget utformas bör SGI eller länsstyrelsen vara de naturligt ansvariga för en sådan samordning.

I motion 2015/16:1667 av Camilla Waltersson Grönvall och Sten Bergheden (båda M) anförs vidare att dalgången kring Göta älv är Sveriges mest skredfrekventa dalgång och ett område där skred medför stora konsekvenser, särskilt som Götaälvdalen just nu är inne i en stor exploateringsperiod. SGI:s utredning och tillgängliga utredningar visar på höjd temperatur och ökad nederbörd. Därför behöver skredrisksäkrande åtgärder vidtas omgående. Genom att säkra Göta älvs säkerhet kan man också få bort vattnet lättare från Vänerne och dess område vid en eventuell översvämning. I SGI:s Götaälvstudering bedöms det att det är möjligt och rimligt att vidta åtgärder så att tappningen i älven kan ökas samtidigt som skredriskerna minskas. I utredningen föreslås olika geotekniska förstärkningsarbeten samt inrättandet av en delegation för klimatanpassning i Götaälvdalen för att klargöra ansvarsförhållanden, samordning av investeringar och finansiering av åtgärderna.

Finansiering av skredsäkerheten riskerar att bli en tung belastning på kommunerna i älv dalen, anförs i motionen. Därför ombeds regeringen av motionärerna att skyndsamt se över möjligheten att skapa en långsiktigt hållbar modell för de åtgärder som krävs för att förbättra skredsäkerheten i Götaälvdalen.

I motion 2015/16:546 hävdar Christina Örnebjär (FP) att åtgärder behöver vidtas mot bakgrund av att de södra delarna av Örebro län upprepade gånger de senaste åren har drabbats av kraftiga regn. Dagvattenavrinningen har inte klarat av att hantera de stora vattenmängderna, och stora delar av kommunerna har översvämmats med stora materiella förluster som följd. Det har dessutom blivit svårt att försäkra sig mot något man vet ska inträffa. Något som kan ses som ett lokalt problem som en enskild kommun har att hantera drabbar dessutom Sverige i stort om det skulle drabba Hallsberg, som är en knutpunkt för tågtrafiken. Det är tydligt att det behövs ett nationellt krafttag, anför motionären som föreslår att analyser genomförs där konsekvenserna av extrema regn utreds (yrkande 1) och att den nationella beredskapen mot översvämningar ska stärkas genom samordning (yrkande 2).

I motion 2015/16:2406 uttrycker Göran Lindell och Per Lodenius (båda C) att ett utredningsarbete borde fördjupa bilden av hur samhället på olika nivåer och på olika sätt kan förbereda sig bättre för extrema vädersituationer som leder till stora vattenflöden. Det handlar både om att bygga upp kompetens och att genomföra praktiskt arbete ute i landet. Ett centralt framarbetat underlag som skapar ett enhetligt utgångsläge för fysisk planering och praktiska åtgärder ute i landet skulle underlätta i det lokala arbetet ute i kommunerna och bli effektivare än om det ska ske organiserat ute i varje kommun. Därtill är vattenflöden kommun- och länsgränsöverskridande, vilket ytterligare pekar på komplexiteten av ett delat ansvar i denna del, anför motionärerna som dock vill betona vikten av att kommunerna har det primära ansvaret för den praktiska planeringen med det centrala underlaget som grund.

Motionärerna anför att det också gäller att se till att den samlade beredskapen är tillräcklig, och inte minst att planering finns, att snabbt få igång tillräckligt med resurser för att möta konsekvenserna antingen det handlar om t.ex. översvännings-, storm- eller brandkatastrofer. Med anledning av ovanstående föreslår motionärerna att en översyn görs av samhällets beredskap för de extrema vädersituationer som blir följderna av de befintliga klimatförändringarna (yrkande 1) och att samhällets förutsättningar att klara de påfrestringar som dessa extremväder medför förstärks (yrkande 2).

Maria Malmer Stenergard m.fl. (M) anför i motion 2015/16:2634 att eftersom alltfler väljer att bosätta sig vid kusterna ökar också risken för omfattande skador till följd av översvämningar. Dessa risker är som störst i södra Sverige där landhöjningen är mindre än i övriga landet. Vetenskapen tycks vara överens om att havsvattennivåerna kommer att stiga, anför motionärerna, men prognoserna för hur mycket de kommer att stiga skiljer sig. För att begränsa framtida skador krävs strategier för långsiktig planering och ett omfattande arbete med t.ex. invallning. Många kommuner genomför ett förtjänstfullt arbete med att ta fram åtgärder för att stävja havsnivåhöjningar, men de motarbetas tyvärr ofta av länsstyrelserna, menar motionärerna. Vallar tillåts inte byggas i syfte att skydda befintlig bebyggelse utan tillstånd för detta ges endast för att skydda nybyggnation.

Motionärerna anser att det krävs en nationell strategi eftersom det är stora områden som drabbas. Staten bör därför tillsätta en nationell samordnare som kan kartlägga och identifiera vilka åtgärder som behövs för att minimera skadorna. En plan för hur åtgärderna ska kunna finansieras behöver också tas fram.

I motion 2015/16:3220 understryker Björn von Sydow m.fl. (S) hur det nya samhället karakteriseras inte bara av teknikutveckling utan också av förändringar i klimatet. Det svenska samhället har redan förändrats genom högre temperaturer, mer nederbörd och kortare vintersäsong. I en rapport från SMHI, Naturvårdsverket och Energimyndigheten beskrivs konsekvenserna av klimatförändringarna i Sverige. Sverige står inför fler naturkatastrofer genom kraftiga klimatförändringar som påverkar stora delar av samhället och naturmiljön med mer genomträngande och bestående effekter. Arbetet med krisberedskap för att hantera klimatförändringar bör ses över (yrkande 3).

Bakgrund

Tidigare behandling

Utskottet ansåg i betänkande 2014/15:FöU6 att klimatanpassningsarbetet och det förebyggande arbetet måste genomsyra hela samhället. Inom ramen för ansvarsprincipen borde samhällets aktörer fortsätta att vidta förebyggande åtgärder för att förbättra robustheten inom sina respektive ansvarsområden. Utskottet delade regeringens bedömning att i arbetet till förmån för ett klimatsäkert och hållbart samhälle borde fysisk planering och byggande, arbete med olycks- och krisberedskap samt hantering av olyckor och allvarliga störningar

ses i ett helhetsperspektiv. Länsstyrelsernas, kommunernas och andra lokala aktörers ansvar för att öka kunskapen om översvämningsrisker och för att påbörja ett riskreducerande arbete var i sammanhanget viktigt eftersom arbetet med att vidta förebyggande åtgärder för att begränsa naturolyckors konsekvenser borde knytas ihop med klimatanpassningsarbetet i fråga om markanvändning i samband med fysisk planering.

MSB:s uppdrag att ur ett tvärsektorielt perspektiv kunna ta den stödjande rollen före, under och efter en kris ansågs ha fortsatt stor vikt liksom myndighetens sammanhållande roll i den nationella plattformen för arbete med naturolyckor.

Vidare kunde utskottet konstatera att en rad myndigheter i instruktioner och regleringsbrev redan hade fått uppdrag som rör klimatanpassning. Utskottet ansåg att regeringens proposition En sammanhållen klimat- och energipolitik (prop. 2008/09:162) fortfarande kunde anses motsvara en nationell strategi för klimatanpassning.

När det gäller skredsäkerhet och översvämningsrisker i Sverige konstaterade utskottet att ett omfattande arbete bedrevs av en rad myndigheter, t.ex. med karteringar över översvämningshotade områden (bl.a. kring Väneren, Götaälvdalen och Mälardalen), effektstudier av havsnivåhöjningar, insatsmetodik, utbildningar och fysiska förstärkningar av skydd och driftsäkerhet i samhällsviktiga verksamheter. Även SMHI:s pågående uppdrag, inom ramen för Kontrollstation 2015, att i samarbete med berörda myndigheter följa upp och analysera det arbete med klimatanpassning som bedrivits sedan Klimat- och sårbarhetsutredningen med fokus på återstående behov av åtgärder var i sammanhanget mycket viktigt.

Översvämningskarteringar enligt EU:s direktiv har lett till underlag som kommuner och länsstyrelser kan använda inom ramen för risk- och sårbarhetsanalyser, fysisk planering och klimatanpassningsåtgärder.

I sammanhanget ansåg utskottet att man borde understryka vikten av MSB:s arbete med att integrera bedömningen av risker med en bedömning av förmågan att hantera dessa risker. Regeringskansliets fortsatta beredning av förslagen i SGI:s Götaälvutredning välkomnades, inklusive kopplingen till situationen för Väneren.

Sammanfattningsvis ansåg utskottet att pågående arbeten på lokal, regional, nationell och europeisk nivå, kommande utvärderingar och utredningar, inklusive med anledning av skogsbranden i Västmanland, samt gällande ordning innebär att det inte fanns skäl för riksdagen att vidta ytterligare åtgärder på området för tillfället, varför aktuella motioner avstyrktes.

Utskottet har också behandlat frågor om en nationell strategi för klimatanpassning och om myndighetsansvar för klimatanpassningsåtgärder i betänkande 2013/14:FöU4, där utskottet hänvisade till Klimat- och sårbarhetsutredningen som visade att klimatanpassning är en komplex fråga som berör många aspekter i samhället och att den kommer att behöva utvecklas under lång tid framöver.

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare behandlat frågor om avtappning och skredsäkerhet i och kring Mälaren, Vänern och Götaälvdalen, t.ex. i betänkande 2013/14:F6U4, där utskottet ansåg att de frågor som uppmärksammas av motionärerna var angelägna och konstaterade att ett omfattande kunskapsunderlag hade tagits fram för att identifiera möjliga och rimliga åtgärder i fråga om vattenreglering i Mälaren, Vänern och Götaälvdalen. Det pågick vidare ett arbete på såväl nationell som regional och lokal nivå som delvis tillgodosåg de krav som framfördes i motionerna. När det gällde finansieringen av de åtgärder som föreslagits delade utskottet regeringens uppfattning att utgångspunkten bör vara att den som har störst nytta av en åtgärd ska ta den största delen av kostnaden. Utskottet såg positivt på att regeringen på olika sätt hade bistått berörda aktörer i arbetet med att ta fram underlag och finna metoder för överenskommelser om ansvar för och finansiering av de åtgärder som föreslagits. Mot denna bakgrund föreslog utskottet att motionsyrkandena skulle avslås av riksdagen.

Pågående arbete

I budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1, utg.omr. 6) uttrycker regeringen att en av många utmaningar som samhället står inför som en konsekvens av ett förändrat klimat är ett mer extremt väder med ökade risker för sådana störningar i verksamheter som kan ge allvarliga konsekvenser för samhället. För att kunna möta dessa utmaningar gör regeringen bedömningen att det krävs ett ökat fokus på klimatanpassning och det förebyggande arbetet. Med anledning av detta gör regeringen en omfattande satsning på anslaget för förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor under perioden 2016–2019. Satsningen möjliggör för kommuner att vidta fler förebyggande åtgärder. Kommunerna kan därmed också i ökad utsträckning genomföra fördjupade analyser av identifierade riskområden. Regeringen anser att för att bygga ett klimatsäkert och hållbart samhälle bör fysisk planering och byggande, arbete med olycks- och krisberedskap samt hantering av olyckor och allvarliga störningar ses i ett helhetsperspektiv. Det är viktigt att kommuner och andra lokala aktörer säkerställer att förebyggande åtgärder vidtas för att begränsa naturolyckors konsekvenser och att detta knyts ihop med klimatanpassningsarbetet i fråga om markanvändning i samband med fysisk planering.

En utredning för att stärka klimatanpassningen i Sverige (dir. 2015:115) har tillsatts av regeringen. Bakgrunden är att det finns ett stort behov av att identifiera risker och sårbarheter och vidta förebyggande åtgärder för att undvika framtida skadekostnader och störningar i samhället. I ett svenskt perspektiv kan det t.ex. handla om åtgärder som syftar till att förhindra eller minska konsekvenserna av skred, ras, erosion, översvämning, havsnivåhöjning, värmeböljor, smittspridning och markförorening. Ett viktigt område som behöver anpassas är samhällets fysiska planering, men även många andra sektorer påverkas.

Olika aktörer har pekat på att trots de satsningar som gjorts på att bl.a. ta fram ny kunskap, sprida information och stötta kommunerna i deras arbete med den fysiska planeringen så krävs ytterligare åtgärder. Det måste vara tydligt vad som ska göras och vem som har ansvar för att genomföra dessa åtgärder. Så länge detta inte är klarlagt avvaktar många aktörer med att vidta åtgärder. Detta gäller i synnerhet mer kostsamma insatser som rör befintlig bebyggelse och infrastruktur.

Utredningen om stärkt klimatanpassning ska analysera och lämna förslag på om det behövs ändringar i lagstiftningen så att planeringsprocesser och regelverk överensstämmer sinsemellan. Utredningen ska vid behov lämna förslag på en förtydligad ansvarsfördelning för att genomföra anpassningsåtgärder. Utredningen ska redovisas senast den 28 februari 2017.

I budgetpropositionen för 2016 anges vidare att MSB med anledning av de skyfall som resulterade i översvämningar sommaren 2014 har uppdragit åt länsstyrelserna i Halland, Västra Götaland och Värmland att kartlägga översvämningarnas konsekvenser för liv och hälsa, miljö, kulturarv och ekonomisk verksamhet.

Regeringen bedömer att det förebyggande arbetet när det gäller naturolyckor har gett resultat under året. Det gäller t.ex. MSB:s framtagande av kunskapsunderlag och stöd till kommuner och länsstyrelser för att förebygga naturolyckor, bl.a. en vägledning för uppföljning av hanteringen av översvämningar.

Regeringen har aviserat en skrivelse om klimat- och energimålen – Kontrollstation 2015 till februari 2016.

Den nationella plattformen för arbete med naturolyckor är ett myndighetsnätverk där 22 myndigheter och organisationer samverkar, bl.a. Sveriges Kommuner och Landsting. Deltagande i plattformen är frivilligt och finansieras i huvudsak av den egna organisationen. MSB har regeringens uppdrag att samordna arbetet inom plattformen.

I plattformens Handlingsplan 2015 (MSB807 – mars 2015) ges exempel på aktiviteter som bedrivits i plattformen, t.ex. de studier av nya höjddata som genomförts med Lantmäteriet som ansvarig myndighet. Inom plattformen genomförs också aktiviteter som täcker gap och kunskapsluckor i det nationella arbetet. Rapporten Ansvar vid naturolycka (MSB0179-10) som plattformen lät utarbeta under 2009 är fortfarande betydelsefull i diskussioner om ansvar på lokal, regional och central nivå. Plattformen kan också vid behov arrangera seminarier och möten, antingen som en enskild aktivitet eller som en del av en aktivitet.

Plattformens aktiviteter under 2015 har fokuserats mot följande naturhändelser:

- Översvämningar, inklusive höga flöden och havsnivåhöjning
- Skred och ras (i jord och berg) samt erosion vid kust och vattendrag
- Ökande risker, t.ex. biologiska hot, värmebölja, askmoln.

Urvalet av naturhändelser är baserat på en översiktlig analys av de ovan beskrivna utgångspunkterna samt behoven av samverkan. Allt arbete i plattformen ska beakta klimatförändringarna.

MSB har regeringens uppdrag att förse landets kommuner och länsstyrelser med en översiktlig kartläggning av områden som kan översvämmas utmed landets vattendrag. Som ett led i detta arbete har MSB översiktligt karterat ca 75 vattendrag. De översiktliga översvämningskarteringarna visar vattnets utbredning för 100-årsflödet och det högsta beräknade flödet.

I takt med att nya och mer detaljerade höjddata från Lantmäteriet blivit tillgängliga har MSB fr.o.m. 2013 påbörjat en översyn och uppdatering av de översiktliga översvämningskarteringarna. Förutom nya höjddata uppdateras karteringarna med klimatanpassade 100-årsflöden och 200-årsflöden som visar en förväntad situation år 2100. För de orter som har utpekats att ha betydande översvämningsrisk enligt förordningen om översvämningsrisker har även ett 50-årsflöde för dagens klimat karterats. Prioriteringen av de vattendrag som karterats har gjorts av MSB i samråd med SMHI och länsstyrelserna.

SGI:s Götaälvutredning (dnr 6.1-1203-0204), som redovisades våren 2012, visar att skredriskerna i området kommer att öka med ett förändrat klimat, framför allt till följd av ökad avrinning från Väneren. Myndigheten bedömer att det är möjligt och rimligt att vidta åtgärder så att tappningen i älven kan ökas samtidigt som skredriskerna minskas. Regeringen har mot bakgrund av Götaälvutredningen gjort bedömningen att det är viktigt att nödvändiga åtgärder kommer till stånd, både utifrån dagens situation och utifrån ett klimatanpassningsperspektiv. I februari 2013 fick SGI därför i uppdrag att ta fram förslag på hur klimatanpassningsarbetet i Götaälvdalen kan samordnas både inom äldalen och i förhållande till klimatanpassningsarbetet i Vänerregionen. Utredningen respektive rapporten (SGI dnr 0.1-13030220, november 2013) har remissbehandlats, och Regeringskansliet bereder för närvarande frågan vidare.

MSB verkar också för utvecklingen av älvgrupper i landet och stöttar länsstyrelserna i det arbetet. Grupperna utgör ett forum för samarbete mellan och samordning av berörda intressenter inom vattendragets avrinningsområde. Samarbetet ger ökade kunskaper om berörda parter ansvar, funktion och kapacitet i frågor som rör vattendragen och högflödessituationer. Länsstyrelserna brukar, med stöd av det regionala samordningsansvaret, vara sammankallande och ordförande i dessa grupper. Älvgrupperna har vattendragets avrinningsområde som bas, och dess medlemmar består av olika intressenter och aktörer inom avrinningsområdet. I älvgrupperna ingår bl.a. representanter från länsstyrelser, kommuner, vattenkraftbolag, larmcentraler, Trafikverket, polisen, SMHI samt andra organisationer med ansvar och uppgifter längs det aktuella vattendraget. En annan viktig uppgift är att verka för att förebyggande åtgärder vidtas utmed vattendraget och att dessa samordnas så att inte ytterligare skador uppstår vare sig uppströms eller nedströms en eventuell åtgärd.

Det nya FN-ramverket för katastrofriskreducering, Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030, har ett brett anslag som betonar vikten av tvärssektoriell samverkan, bl.a. genom att det finns nationella plattformar i

arbetet för att framgångsrikt kunna förebygga naturolyckor. MSB har inom ramen för det tidigare FN-ramverket samordnat arbetet i Sverige genom den nationella plattformen för arbetet med naturolyckor. Regeringen anser att MSB fortsatt bör ha en central roll i genomförandet av det nya FN-ramverket.

Efter att stora översvämningar inträffat i Europa antog EU under 2007 ett direktiv för översvämningensrisker som reglerar hanteringen av översvämningar. Avsikten är att medlemsländerna ska arbeta för att minska de negativa konsekvenserna av översvämningar och på så sätt värna om människors hälsa, miljön, kulturarvet och ekonomisk verksamhet. Arbetet ska ske genom att medlemsländerna systematiskt kartlägger översvämningshot och översvämningensrisker samt tar fram riskhanteringsplaner för de översvämningshotade områdena.

I Sverige genomförs översvämningensdirektivet genom förordning om översvämningensrisker (SFS 2009:956) och MSBFS 2013:1 föreskrifter om riskhanteringsplaner. MSB är ansvarig myndighet och genomför arbetet i nära samarbete med länsstyrelserna. Arbetet genomförs i cykler på 6 år.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar i huvudsak motionärernas oro för översvämningar, skred och andra naturolyckor och instämmer också i regeringens bedömning att det krävs ett ökat fokus på klimatanpassning och det förebyggande arbetet. Regeringens satsning på anslaget för förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor under perioden 2016–2019 välkomnas därmed. Utskottet ser positivt på de möjligheter kommunerna med detta får på det förebyggande området. Utskottet instämmer fortsatt med regeringen i att för att bygga ett klimatsäkert och hållbart samhälle bör fysisk planering och byggande, arbete med olycks- och krisberedskap samt hantering av olyckor och allvarliga störningar ses i ett helhetsperspektiv.

MSB:s uppdrag till länsstyrelserna i Halland, Västra Götaland och Värmland att kartlägga översvämningarnas konsekvenser för liv och hälsa, miljö, kulturarv och ekonomisk verksamhet välkomnas, eftersom naturolyckors konsekvenser ofta är kommunöverskridande.

Det regionala förebyggande perspektivet i övrigt, t.ex. inom ramen för de s.k. älvgrupperna, är centralt bedömer utskottet som emotser beredningen av regeringens skrivelse 2015/16:88 med anledning av Riksrevisionens granskning av länsstyrelsernas krisberedskapsarbete, bl.a. mot bakgrund av skogsbranden i Västmanland (RiR 2015:18).

Regeringskansliets fortsatta beredning av förslagen i Statens geotekniska instituts Götaälvtredning emotses, inklusive kopplingen till situationen för Väneren.

Även om det förebyggande arbetet överlag är centralt får man inte bortse från kunskapen om hur man hanterar en eventuell översvämning. Utskottet finner därför att verktyg av typen MSB:s vägledning för uppföljning av hanteringen av översvämningar är viktiga.

Det är av fortsatt vikt att MSB utifrån sitt uppdrag fortsätter att utveckla den stödande rollen före, under och efter en kris liksom myndighetens sammanhållande roll i den nationella plattformen för arbete med naturolyckor inom vilken viktig samordning äger rum. Utskottet välkomnar i sammanhanget MSB:s kommande utredning mot bakgrund av skogsbranden i Västmanland, som också ska se om det finns behov av ytterligare åtgärder för att stärka samhällets krisberedskap.

I sammanhanget är det viktigt att också höja blicken något till frågan om varför översvämningar, skred och andra naturolyckor sker. Utskottet ser därför fram emot att lära mer om regeringens syn på klimat- och energimålen samt det fortsatta arbetet både nationellt och internationellt inom ramen för FN-ramverket för katastrofriskreducering och den kommande utredningen Ett stärkt arbete för anpassning till ett förändrat klimat.

Av det anförda finner utskottet att motionärernas intentioner i huvudsak är tillgodosedda och att det inte finns anledning för riksdagen att vidta några ytterligare åtgärder på området för närvarande. Motionerna avstyrks.

Räddningstjänstens befogenheter vid översvämningar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om att se över räddningstjänstens befogenheter vid översvämningar. Utskottet hänvisar till gällande ordning.

Motionen

Jan R Andersson (M) föreslår i motion 2015/16:966 att regeringen bör se över möjligheten att i samma lag som tillåter räddningstjänsten att öppna dammluckor och stämbord (dvs. en anordning i dammar för att avleda överflödsvattnen) även inskriva rättigheten att stänga de som öppnats vid fara. Om markägare inte är kontaktbara kan brist på stängning leda till att hela vattenmagasin töms och närliggande områden läggs under vatten, framhåller motionärerna.

Bakgrund

Tidigare behandling

Utskottet ansåg i betänkande 2014/15:FöU6, i likhet med betänkande 2013/14:FöU4, att de överväganden som legat till grund för bestämmelserna i lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO) om räddningstjänstens befogenheter alltså är giltiga. Den aktuella motionen avstyrktes.

Gällande ordning

Den rättsliga grunden för räddningstjänstens insatser finns i lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO). Enligt lagen avses med räddningstjänst de räddningsinsatser som staten eller kommunerna ska ansvara för vid olyckor och överhängande fara för olyckor för att hindra och begränsa skador på människor, egendom eller miljön. Staten eller en kommun ska ansvara för en räddningsinsats endast om detta är motiverat med hänsyn till behovet av ett snabbt ingripande, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatsen och omständigheterna i övrigt (1 kap. 2 §). Endast om en räddningstjänstsituation föreligger gäller de långtgående skyldigheter och befogenheter som enligt LSO tillkommer räddningsledaren. Dessa innefattar bl.a. ingripande i annans rätt, som innebär att räddningsledaren – om fara för liv, hälsa eller egendom eller för skada i miljön inte lämpligen kan hindras på något annat sätt – får bereda sig och medverkande personal tillträde till annans fastighet, avspärra eller utrymma områden, använda, föra bort eller förstöra egendom samt göra andra ingrepp i annans rätt, i den mån ingreppet är försvarligt med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som vållas genom ingreppet och omständigheterna i övrigt (6 kap. 2 §).

När det gäller förutsättningarna för en räddningsinsats framgår av lagens förarbeten att räddningstjänstbegreppet har konstruerats med utgångspunkt i principen om den enskildes primära ansvar för att skydda sitt liv och sin egendom och vidta och bekosta åtgärder i syfte att förhindra olyckor. Syftet med kommunens organisation för räddningstjänst är inte att befria den enskilde från ansvar och kostnader för räddningsinsatser vid olyckor, utan att hålla en organisation som kan ingripa när den enskilde inte själv eller med anlitande av någon annan kan klara av situationen. Vidare framgår att hänsyn bör tas till tidsaspekten. Långsamma skeenden räknas inte som en olyckshändelse, utan det ska vara en plötsligt inträffad händelse eller överhängande fara för en plötslig händelse. Skyldigheten för samhällets organ att ingripa måste, betonar förarbetena, vara begränsad för att inte äventyra effektiviteten hos räddningstjänstorganisationen (prop. 2002/03:119). LSO innehåller även bestämmelser om åtgärder efter en avslutad räddningsinsats. En räddningsinsats är avslutad när räddningsledaren fattar beslut om detta i enlighet med vissa kriterier i lagen (3 kap. 9 §). Räddningsledarens beslut ska redovisas skriftligt i syfte att göra gränsdragningen mellan kommunens ansvar för räddningstjänst och den enskildes eller andra samhällsorgans ansvar för åtgärder efter en räddningsinsats klar och tydlig (prop. 2002/03:119). Ägaren eller innehavaren av egendom som har berörts av räddningsinsatsen ska underrättas om behov av t.ex. bevakning eller återställning (3 kap. 9 §). Vidare är kommunen skyldig att undersöka olyckan för att klarlägga orsaker, förlopp och hur insatsen har genomförts (3 kap. 10 §). Syftet med en sådan uppföljning och utvärdering är att bedöma både insatsens effektivitet och eventuella behov av förebyggande åtgärder (prop. 2002/03:119).

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser, i likhet med vad man gjort tidigare, att de överväganden som legat till grund för bestämmelserna i lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO) om räddningstjänstens befogenheter alltså är giltiga. Enligt utskottets mening är dessa bestämmelser, tillsammans med de skyldigheter som lagen föreskriver när det gäller efterföljande åtgärder, en tillfredsställande ordning med hänsyn till ansvarsfördelningen mellan det offentliga och den enskilde. Den aktuella motionen avstyrks.

Fonder för naturkatastrofer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att skapa fonder som ska användas vid naturkatastrofer. Utskottet hänvisar bl.a. till att riksdagen har möjlighet att anvisa ytterligare medel till statsbudgeten vid behov.

Jämför reservation 6 (SD).

Motionen

I motion 2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) anförs att fonder ska byggas upp på nationell grund för att kunna användas vid naturkatastrofer. Fonderna ska uppmanas att söka landstings- och primärkommunala medel. Bidrag för detta ändamål bör inte ges till EU (yrkande 83).

Bakgrund

Tidigare behandling

När det gäller frågan om ersättning för skador vid naturkatastrofer ansåg utskottet i betänkande 2014/15:FöU6, liksom i betänkande 2013/14:FöU4, att betydelsen av skadeförebyggande arbete måste framhållas och att det var viktigt att inte undergräva incitamenten för sådana insatser. Utskottet konstaterade samtidigt att frågor om utformningen av ersättningar vid naturkatastrofer höll på att ses över inom EU och välkomnade kommissionens initiativ att se över möjligheter till mer robusta försäkringslösningar på området. I sammanhanget påtalades det att riksdagen efter förslag från regeringen har möjlighet att tillföra medel till det avsedda anslaget vid behov, vilket bl.a. skogsbranden i Västmanland visat på. Riksdagen kan också anvisa ytterligare medel till statsbudgeten. Utskottet ville understryka att det inte finns några hinder mot privata försäkringslösningar på dessa områden och därmed inga starka skäl för att införa ytterligare statliga lösningar. Den aktuella motionen avstyrktes.

I juni 2013 behandlade försvarsutskottet, i utlåtande 2012/13:FöU12, Europeiska kommissionens grönbok om försäkring mot naturkatastrofer och katastrofer som orsakats av människor. Grönboken syftar till att öka kunskapen om ämnet och bedöma om åtgärder på EU-nivå vore lämpliga för att förbättra marknaden för försäkringar mot katastrofer i EU. Genom grönboken ville kommissionen uppmuntra försäkringsgivare att förbättra det sätt på vilket de bidrar till att hantera klimatriskerna. Målet är att öka marknadspenetrationen av naturkatastrofförsäkringar och att frigöra försäkringsprissättningens och andra finansiella produkters fulla kraft för att förebygga och begränsa risker och säkerställa att de olika investeringarna och affärsbesluten är klimathållbara på lång sikt. Väl utformade försäkringspolicyer, framhåller kommissionen, kan förutom att minska den ekonomiska inverkan av katastrofer även fungera som ett marknadsbaserat instrument som avskräcker från riskfyllt beteende och främjar riskmedvetenhet och allmänna skyddsåtgärder mot olyckor i alla ekonomiska och finansiella beslut.

Även finansutskottet har behandlat och avstyrkt frågor om ersättningar vid naturkatastrofer. I betänkande 2005/06:FiU1 anförde utskottet att man var tveksam till lösningar som innebär att fonder för speciella ändamål byggs upp vid sidan av statsbudgeten eftersom det i förlängningen skulle riskera att skapa betydande problem både i fråga om budgetdisciplinen och riksdagens finansmakt. I betänkande 2008/09:FiU33 hänvisade utskottet till att Klimat- och sårbarhetsberedningen (SOU 2007:60) gjort bedömningen att det finns områden där befintliga försäkringslösningar inte är tillräckliga för att skydda den enskilde mot ekonomiska skador men att det inte finns några hinder mot privata försäkringslösningar på dessa områden och att det därmed inte finns några starka skäl för att införa statliga lösningar.

Gällande ordning

Statlig ersättning till kommunerna för kostnader i samband med räddningstjänst regleras i lagen om skydd mot olyckor (LSO). Om utflöde i visst vatten av olja eller andra skadliga ämnen har lett till kommunal räddningstjänst eller sanering har en kommun rätt till ersättning av staten för den del av kostnaderna som överstiger ett av regeringen fastställt belopp (7 kap. 2 §). En kommun har också rätt till ersättning om en räddningsinsats i kommunal räddningstjänst medfört betydande kostnader. Rätten till ersättning avser den del av kostnaderna som överstiger en självrisk som beräknas enligt grunder som regeringen fastställer (7 kap. 3 §). Ersättningsärendena prövas och administreras av MSB. Ersättningen finansieras genom anslaget 2:3 Ersättning för räddningstjänst m.m. inom utgiftsområde 6, som uppgår till drygt 20 miljoner kronor årligen.

I samband med den stora skogsbranden i Västmanland i augusti 2014 möjliggjorde regeringen att den ersättning för räddningsinsatser som kommunerna är berättigade till kunde betalas ut snabbare än normalt för att inte negativt påverka kommunernas likviditet. Regeringen tillgängliggjorde därför 250 000 000 kronor till MSB för att genom anslaget 2:3 Ersättning för räddningstjänst

m.m. täcka ersättningarna till kommunerna. Anslaget 2:4 Krisberedskap tillfördes också medel till stöd för Länsstyrelsen i Västmanlands län och de drabbade kommunerna för att följande skulle kunna betalas ut:

- 50 miljoner kronor till Länsstyrelsen i Västmanlands län att disponera för att skapa en möjlighet för Länsstyrelsen att bistå i efterarbetet, t.ex. att samordna olika intressen och/eller att stödja andra aktörer.
- 10 miljoner kronor till Länsstyrelsen i Västmanlands län för att täcka de kostnader som dittills hade uppstått vid länsstyrelsen i samband med branden.
- Länsstyrelsen i Västmanland fick ansvaret att vid behov fördela de 50 miljoner kronor som avsattes för att täcka kostnader med nära koppling till räddningsinsatsen i de berörda kommunerna.

Pågående arbete

I budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1, utg.omr. 6) uttrycker regeringen att en av många utmaningar som samhället står inför som en konsekvens av ett förändrat klimat är ett mer extremt väder med ökade risker för sådana störningar i verksamheter som kan ge allvarliga konsekvenser för samhället. För att kunna möta dessa utmaningar gör regeringen bedömningen att det krävs ett ökat fokus på klimatanpassning och det förebyggande arbetet. Med anledning av detta gör regeringen en omfattande satsning på anslaget 2.2 Förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor under perioden 2016–2019. Satsningen möjliggör för kommuner att vidta fler förebyggande åtgärder. Kommunerna kan därmed också i ökad utsträckning genomföra fördjupade analyser av identifierade riskområden.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning att det krävs ett ökat fokus på klimatanpassning och det förebyggande arbetet. I fråga om ersättning för skador vid naturkatastrofer anser utskottet att det är viktigt att inte undergräva incitamenten för sådana insatser. Utskottet konstaterar samtidigt att frågor om utformningen av ersättningar vid naturkatastrofer håller på att ses över inom EU och välkomnar kommissionens initiativ att se över möjligheter till mer robusta försäkringslösningar på området. Riksdagen har dessutom efter förslag från regeringen möjlighet att tillföra medel till det avsedda anslaget vid behov, vilket bl.a. skogsbranden i Västmanland visade på. Riksdagen kan också anvisa ytterligare medel till statsbudgeten. Utskottet vill understryka att det inte finns några hinder mot privata försäkringslösningar på dessa områden och att det därmed inte finns några starka skäl för att införa ytterligare statliga lösningar. Motionen avstyrks.

Den enskildes ansvar och beredskap

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att regeringen bör se över föreskriftsstödet för informationsinsatser till allmänheten inför och under en kris och tillkännager detta för regeringen. Utskottet anser att motionsyrkanden om den enskildes ansvar och beredskap kan avstyrkas mot bakgrund av pågående arbeten.

Jämför reservationerna 7 (M) och 8 (V).

Motionerna

I motion 2015/16:28 anför Jonas Sjöstedt m.fl. (V) att människan behöver tillgodose vissa grundbehov för att fungera. Har vi inte tillgång till vatten, mat, värme, sömn och trygghet så ger det psykiska och fysiska effekter ganska snabbt. Samhället är i dag mycket känsligare för störningar än vad det var förr. I dag kan det räcka med ett oväder eller elavbrott för att det ska bli allvarliga problem med försörjningen för många. Även hushållen är sämre rustade för störningar eftersom många inte är förberedda på att klara sig på egen hand utan hjälp från samhällets funktioner. Att få den enskilde att vidta konkreta beredskapsåtgärder inför abstrakta hot och risker är svårt. De dagliga behoven kommer alltid att gå före, det gäller inte minst för människor som aldrig upplevt en svår påfrestning på samhället, men också för utsatta grupper där var dag i sig är en utmaning. Motionärerna föreslår att man studerar andra länders erfarenheter av nationella informationsinsatser, t.ex. Kanadas, för att stärka den enskildes förmåga vid kriser och svåra påfrestningar i syfte att utforma en svensk informationsinsats vid kriser och svåra påfrestningar (yrkande 8).

Björn von Sydow m.fl. (S) menar i motion 2015/16:3220 att samhällets civilförsvar och krisberedskap måste utvecklas. Utgångspunkten för krisberedskapen är att hela samhället – myndigheter, kommuner, landsting, privat näringsliv och frivilligorganisationer – gemensamt och inom sina respektive områden tar ansvar för och utvecklar krisberedskapsarbetet. I detta ligger också att enskilda människor, utifrån sina egna förutsättningar, tar ansvar för sin säkerhet. Det krävs medvetenhet om hur hoten utvecklas, sårbarheten och riskerna och att man försöker minska sårbarheten och skaffar sig en god förmåga att hantera allvarliga händelser och kriser när de inträffar. Det gäller både i fred, vid incidenter och kriser och vid höjd beredskap. Det moderna samhället är sårbart, och det krävs inte bara nya åtgärder i form av bättre samverkan och ett integrerat arbete mellan olika aktörer utan också en medvetenhet hos allmänheten. Arbetet med att öka allmänhetens kunskaper och kompetens om hur man agerar i samband med kriser och konflikter bör ses över (yrkande 1).

I motion 2015/16:2172 understryker Hans Wallmark m.fl. (M) att de frivilliga försvarsorganisationerna har över 400 000 medlemmar och skapar folkförankring för försvaret samtidigt som man genomför utbildningar som är till

gagn för både försvaret och krisberedskapen. När det gäller de frivilliga försvarsorganisationerna och krisberedskapen finns en stor utvecklingspotential. Det handlar om att organisationerna kan bidra till att skapa en medvetenhet om risker i samhället och vilka förutsättningar som finns att hantera dem. De frivilliga resursgrupperna är ett bra exempel på samarbete med kommunerna för att kartlägga kompetenser som kan vara viktiga att förstärka samhällets resurser med vid en kris. Frivilligorganisationerna utgör även en viktig del i det civila försvaret, där planeringen nu återupptas. Motionärerna föreslår att behoven kartläggs och att de frivilliga försvarsorganisationerna ges en starkare roll i krisberedskapen (yrkande 19).

Bakgrund

Tidigare behandling

I betänkande 2013/14:FöU11 såg utskottet positivt på vad regeringen anförde i proposition 2013/14:144 om att sätta människan i centrum för krisberedskapsarbetet och instämde i att värmandet om den enskilda individens och befolkningens hälsa och säkerhet ska prioriteras. I linje med detta välkomnade utskottet MSB:s förslag till informationsinsatser i samverkan med berörda aktörer, inklusive skolor och frivilligrörelser, med syfte att stärka den enskildes förmåga. Likt Försvarsberedningen ansåg utskottet att de frivilliga försvarsorganisationerna hade en viktig roll i att skapa en folkförankring och att utbildningsinsatser generellt kan utvecklas. Den fortsatta behandlingen inom Regeringskansliet av Försvarsberedningens försvarspolitiska rapport borde inte föregripas, ansåg utskottet, varför aktuella motionsyrkanden avstyrktes.

Utskottet instämde i betänkande 2014/15:FöU11, som behandlade propositionen Sveriges försvar 2016–2020 (prop. 2014/15:109), i regeringens syn på de viktiga bidrag de frivilliga försvarsorganisationerna ger till totalförsvaret och därmed även samhällets krisberedskap. Denna tillgång borde långsiktigt säkerställas. Vidare vidhöll utskottet det som anförts tidigare om att de frivilliga försvarsorganisationerna har en viktig roll i att skapa en folkförankring.

Likt regeringen ansåg utskottet att det finns behov av att analysera vilka ansvarsområden och vilka uppgifter inom det civila försvaret och krisberedskapen som bäst kan mötas av frivilliga krafter. Utifrån en sådan analys borde sedan en målsättning för frivilligt engagemang i anslutning till samhällets säkerhet kunna formuleras, anförde utskottet.

Utskottet instämde i regeringens syn på att berörda centrala myndigheter, kommuner och landsting i högre grad borde eftersträva samverkan med berörda frivilligorganisationer i syfte att tillvarata de frivilligas engagemang såväl under fredstida kriser som under höjd beredskap, exempelvis för att snabbt kunna nå frivilligresurserna när väl en händelse inträffar. Utskottet fann att motionärernas grundläggande intentioner var tillgodosedda och att det pågående arbetet inte borde föregripas, varför motionsyrkandet avstyrktes.

Pågående arbete

I budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1, utg.omr. 6) redovisar regeringen att för att höja den enskildes förmåga att förebygga och hantera olyckor och kriser lämnades under 2014 i statliga bidrag 33 miljoner kronor från anslaget 2:7 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap till ideella organisationer. Bidragen har avsett utbildning riktad till allmänheten i förebyggande brandkunskap, vattensäkerhet, säkerhet till vardags och vid kris samt första hjälpen och hjärt- och lungräddning.

MSB har tillsammans med Civilförsvarsförbundet, Svenska Lottakåren och Blå stjärnan genomfört en informationssatsning i syfte att stärka den enskildes förmåga att hantera konsekvenserna av en kris. För ändamålet fördelades drygt 4 miljoner kronor från anslaget 2:4 Krisberedskap till de tre organisationerna.

I syfte att skapa och upprätthålla kompetens hos de frivilliga försvarsorganisationerna lämnades sammanlagt 31 miljoner kronor från anslaget 2:4 Krisberedskap i uppdragsersättning 2014. Fördelningen mellan organisationerna har skett utifrån identifierade behov hos samhällets aktörer med ansvar för krisberedskap. Exempel på utbildningar som genomförts är grundläggande krisberedskapsutbildningar, grundutbildning av medlemmar i frivilliga resursgrupper samt grundläggande ledarskapsutbildningar.

I enlighet med förordningen (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet tilldelades 13 organisationer under 2014 23 miljoner kronor i organisationsstöd från anslaget 2:7 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Organisationsstödet ska bidra till administrativ basverksamhet och verksamhetsutveckling.

MSB tog under 2015 fram ett nytt stöd till kommuners risk- och krisinformation, eftersom de flesta kommuner i dag saknar information på sina webbplatser om lokala hot och risker och om hur invånarna bör agera vid en lokal samhällskris. En enkel guide är framtagen för att stödja kommunerna i arbetet med att utveckla informationen om enskildas beredskap före och under en samhällskris.

Guiden, som finns publicerad på den myndighetsgemensamma webbplatsen Krisinformation.se, ger råd, tips och rekommendationer om hur kommuner men även andra aktörer kan arbeta med risk- och krisinformation i första hand på sina webbplatser. De olika avsnitten tar upp begrepp, prioriterad information och budskap, men guiden ger också tips på hur kommunen exempelvis kan arbeta med information om internet slutar fungera. Syftet med guiden är att försöka samordna budskap och prioriterad information som rör enskildas krisberedskap. Oavsett vilken kommun man bor i så ska alla i princip få samma basinformation och grundläggande budskap.

Guiden lyfter också fram vikten av att kommunerna utvecklar sin information om lokala risker och hot utifrån sina risk- och sårbarhetsanalyser. En undersökning av de kommunala webbplatserna visar att endast 26 av 289 kommuner ger exempel på lokala risker och vad konsekvenserna kan bli för kommunen och kommuninvånarna om något inträffar. 215 kommuner har ingen information alls. En mental krisberedskap hos invånarna och kunskap om hur

man ska agera vid en lokal samhällskris stärker kommunens samlade krisberedskap, framhåller MSB.

Analysen av de kommunala webbplatserna visar också att kommunerna i väldigt liten utsträckning jobbar med insiktsinformation, dvs. information som syftar till att få människor att förstå vad en samhällskris faktiskt kan innebära, hur den kan påverka vardagen och vilka utmaningar den kan medföra. Endast 30 av 289 kommuner har den här sortens information på sina webbplatser. Det är viktigt att informera om vad som kan vara bra att packa i en krislåda, men viktigare är att skapa en mental krisberedskap och en förståelse hos invånarna, anser MSB.

Försvarsutskottet har i en rapport (Rapporter från riksdagen, 2015/16:RFR3) följt upp de uttalanden det gjort om vikten av information från myndigheter, kommuner och frivilligorganisationer till allmänheten om den enskildes ansvar och beredskap vid en kris- eller krigssituation. Syftet med uppföljningen har varit att kartlägga och analysera vad som görs på området och därmed kunna bidra till en diskussion och inspirera myndigheter och andra aktörer att vidta ytterligare åtgärder på ett samordnat sätt.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill sätta människan i centrum för krisberedskapsarbetet och anser att det är värnandet om den enskilda individens och befolkningens hälsa och säkerhet som ska prioriteras. I linje med detta välkomnas MSB:s informationsinsatser i samverkan med berörda aktörer, inklusive skolor och frivilligrörelser, med syfte att stärka den enskildes förmåga. Utskottet anser vidare att de frivilliga försvarsorganisationerna har en viktig roll i att skapa en folkförankring.

Utskottet anser att ett ökat fokus på den enskildes ansvar och krisberedskap ligger i tiden, bl.a. mot bakgrund av den säkerhetspolitiska, teknologiska och klimatologiska utvecklingen i Sverige och i omvärlden. Den enskildes roll och förmåga bör i det sammanhanget stärkas ytterligare. Rapporten Om krisen eller kriget kommer – en uppföljning av informationsinsatser till allmänheten om den enskildes ansvar och beredskap (2015/16:RFR3) bör stimulera till en diskussion och inspirera myndigheter och andra aktörer att vidta ytterligare åtgärder. I uppföljningen ingick också att inhämta information om hur andra länder, inklusive Kanada, arbetar med frågorna.

Rapporten visar att det finns utvecklingsmöjligheter på bl.a. kommunal och regional nivå. Utskottet konstaterar att informations- och utbildningsbehovet är stort och att både myndigheter och frivilligorganisationer, i samverkan med skolorna, har en viktig roll för att tillfredsställa detta behov. Rapporten visar också på att den moderna teknologin har både för- och nackdelar som man måste ta hänsyn till när man diskuterar information till allmänheten om den enskildes ansvar och beredskap vid en kris- eller krigssituation. Genomgången visar vidare på att civilförsvarets direkta behov sällan beaktas uttryckligen i informationsflödet och att förberedelser för höjd beredskap och krig kräver

utvecklade informationsinsatser. Vikten av samordning mellan relevanta aktörer betonas överlag.

Utskottet höll en offentlig utfrågning den 8 december 2015 med anledning av uppföljningsrapporten (se bilaga 2).

Ur ett författningsmässigt perspektiv konstaterar utskottet, mot bakgrund av sin egen rapport, att det finns föreskrifter om informationsinsatser till allmänheten vid en kris men att det finns ett behov av att se över föreskriftsstödet ytterligare, t.ex. i fråga om individens ansvar inför en kris respektive informationskraven på myndigheter före en kris. I dag finns det exempelvis inget lagstadgat krav på att kommuner ska ge information till allmänheten om den enskildes ansvar och beredskap före en kris. Utskottet bedömer att ett mer tydligt nationellt ramverk för information till allmänheten om krisberedskap är önskvärt. Utskottet föreslår därför att riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att regeringen bör se över föreskriftsstödet för informationsinsatser till allmänheten inför och under en kris och tillkännager detta för regeringen.

Mot bakgrund av de pågående arbeten som utskottet redovisat ovan finner det inte skäl att tillstyrka motionerna 2015/16:28 (V) yrkande 8, 2015/16:2172 (M) yrkande 19 och 2015/16:3220 (S) yrkande 1.

Allmän samhällsplikt

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om införande av en allmän samhällsplikt. Utskottet hänvisar bl.a. till att fokus i första hand bör vara att stärka den enskildes egen förmåga att kunna hantera kriser.

Motionen

I motion 2015/16:2166 av Ann-Christin Ahlberg m.fl. (S) anfördes att Sverige behöver utöka sin beredskap för att kunna möta kriser och katastrofer och för att effektivt kunna hantera effekter av klimatförändringarna. Detta kan innebära att det behöver överföras resurser från förmågan att bemöta militära hot till en förmåga att möta de hot som klimatförändringarna kommer att innebära. Den tidigare allmänna värnplikten och totalförsvarsplikten bör ersättas med en allmän samhällsplikt för att bättre kunna möta framtida samhällspåfrestningar. Den allmänna obligatoriska samhällsplikten ska omfatta samtliga svenska medborgare och gälla tjänstgöring inom samtliga samhällssektorer, exempelvis skola, vård, civilförsvar och militärtjänst. Genom en bred allmän tjänsteplikt skapas en djup folklig förankring som ytterst är en demokratifråga. Motionärerna föreslår med ovanstående som bakgrund en översyn om införandet av en allmän samhällsplikt.

Bakgrund

Utskottet har tidigare inte behandlat frågan om en allmän samhällsplikt, men när det gäller civilplikt konstaterade utskottet i betänkande 2013/14:FöU11 och 2013/14:FöU2 att det redan hade vidtagits åtgärder och gjorts överväganden i syfte att hantera många av de utmaningar och problem som uppmärksammades i flera av motionerna, bl.a. om återinförande av utbildning för civilpliktiga.

Riksdagen beslutade våren 2010 om lagstiftning som fastställde att försvarets personalförsörjning ska vila på frivillighet och att totalförsvarsplikten endast ska tillämpas när försvarsberedskapen så kräver (prop. 2009/10:160, bet. 2009/10:FöU8, rskr. 2009/10:269). Vid behandlingen av förslaget konstaterade utskottet att det blivit alltmer uppenbart att totalförsvarsplikten urholkats och att man såg ett behov av att reformera den militära utbildningen och anpassa den till en insatsorganisation i enlighet med det försvarspolitiska inriktningsbeslutet. Utskottet utgick från att regeringen och Försvarsmakten noggrant planerar för att snabbt kunna återuppta grund- och repetitionsutbildningen av värnpliktiga och civilpliktiga om så skulle behövas.

Utskottet anförde vidare i betänkande 2013/14:FöU11 sin positiva syn på vad regeringen anför i proposition 2013/14:144 Lag om sprängämnesprekursorer och redovisning av krisberedskapens utveckling om att sätta människan i centrum för krisberedskapsarbetet och instämde i att det är värnandet om den enskilda individens och befolkningens hälsa och säkerhet som ska prioriteras. I linje med detta välkomnades MSB:s föreslagna informationsinsatser i samverkan med berörda aktörer, inklusive skolor och frivilliggrörelser, med syfte att stärka den enskildes förmåga. Likt Försvarsberedningen ansåg utskottet också att de frivilliga försvarsorganisationerna har en viktig roll i att skapa en folkförankring och att utbildningsinsatser generellt kan utvecklas. Vad gäller civilplikt vidhöll utskottet sin tidigare uppfattning att det snabbt ska gå att återuppta grund- och repetitionsutbildningen av civilpliktiga om så skulle behövas och utgick från att planering för detta finns.

I betänkande 2014/15:FöU11 bekräftade utskottet att totalförsvarsplikten kvarstår i grunden och att regeringen med hänsyn till Sveriges försvarsberedskap redan i dag har möjlighet att aktivera icke aktiva delar av totalförsvarsplikten. Skyldigheten att genomgå mönstring och skyldigheten att fullgöra värnplikt och civilplikt träder i kraft först efter det att regeringen beslutat om detta med hänsyn till Sveriges försvarsberedskap. Denna skyldighet är könsneutral.

Utskottet anförde också att hela det svenska samhället har en roll att spela i totalförsvaret och instämde därför i regeringens bedömning att folkförankringen av totalförsvaret har en avgörande betydelse för försvarsviljan och den svenska försvarsförmågan.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar i huvudsak motionärens oro för översvämningar, skred och andra naturolyckor och anser att det därför krävs ett ökat fokus på klimatanpassning och ett förebyggande arbete.

När det gäller en allmän samhällsplikt är utskottet av den åsikten att även om den enskilda människan bör sättas mer i centrum för krisberedskapsarbetet bör fokus i första hand vara att stärka dennes egen förmåga att kunna hantera kriser. I det avseendet är informationsinsatser från myndigheter och organisationer av vikt, även ur ett folkförankringsperspektiv. Även frivilligorganisationernas arbete bör i sammanhanget lyftas fram, dels som informationsbärare men också som ett instrument för enskilda att engagera sig, både i det förebyggande arbetet och i en krissituation.

Utskottet värnar fortsatt möjligheten att aktivera totalförsvarsplikten i sin helhet och utgår från att regeringen och Forsvarsmakten noggrant planerar för att snabbt kunna återuppta grund- och repetitionsutbildningen av värnpliktiga och civilpliktiga om så skulle behövas. Motionen avstyrks.

Krisberedskapssystemet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om krisberedskapssystemet. Utskottet hänvisar bl.a. till att en rad systemfrågor för närvarande håller på att ses över mot bakgrund av skogsbranden i Västmanland 2014.

Jämför reservationerna 9 (M, C, L, KD), 10 (V) och 11 (M).

Motionerna

Jonas Sjöstedt m.fl. (V) anför i motion 2015/16:28 att det bör utformas en enhetlig metod för framtida risk- och sårbarhetsanalyser, vilka i sig ska göras enligt 2 kap. 1 § lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser och höjd beredskap, eftersom MSB endast reglerar i vilken form myndigheterna ska lämna sin redovisning av risk- och sårbarhetsanalyserna, inte vilken metod som myndigheterna ska använda i sitt analysarbete. Detta försvårar ett nationellt jämförelsearbete (yrkande 1).

Motionen hänvisar vidare till ett nytt förslag från MSB till målstruktur inom fem områden: försörjning av dricksvatten, livsmedel och värme, information och kommunikation samt betaltjänster. I motionen understryks risken för att arbetet med resultatmål blir till ytterligare en process för uppföljning av krisberedskapsförmåga som inte integreras i det befintliga arbetet och att en systematisk utformning av mål på fler områden försvåras. I yrkandet föreslås att regeringen bör tillse att MSB:s arbete med målstrukturer påskyndas samt att en struktur för beslut och uppföljning samtidigt tydliggörs (yrkande 2).

Motionärerna understryker vidare att grunden i krishanteringssystemet är den s.k. ansvarsprincipen. Det är, menar motionärerna, upp till parternas goda vilja om någon samverkan i praktiken blir av och om den ger önskvärda och nödvändiga resultat. Särskilt torde detta gälla i ett krisläge. Ett allvarligt problem med denna princip är att den inte pekar ut någon som ansvarig för den samlade ledningen i händelse av en kris. Regeringen bör utreda, menar motionärerna, om man även på statlig nivå ska ha möjlighet att motsvarande den kommunala krisledningsnämnden enligt lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap få ”fatta beslut om att överta hela eller delar av verksamhetsområdet från övriga nämnder i kommunen eller landstinget i den utsträckning som är nödvändig med hänsyn till den extraordinära händelsens art och omfattning” (yrkande 3).

Motionärerna anför vidare, mot bakgrund av skogsbranden i Västmanland 2014 och MSB:s efterföljande uppdrag, att det generellt sett är olyckligt att en myndighet utreder sig själv oavsett om det gäller agerandet i själva olycksförloppet eller den administrativa hanteringen. Det är nödvändigt att granska och utvärdera sin egen verksamhet, men i utvärderingar av krishanteringsinsatser bör det även göras en extern granskning och revision av insatserna (yrkande 9).

I motion 2015/16:2171 av Allan Widman m.fl. (FP, M, C, KD) lyfts också den så kallade skogsbrandsutredningen fram som följde på skogsbranden i Västmanland 2014. Denna pekar på flera allvarliga brister i det operativa arbetet. För det första saknades en tillräckligt god riskbedömning när räddningstjänsten larmades i ett första skede. Det handlade också om svårigheter att sätta samman och kommunicera en gemensam lägesbild. Det ledde i sin tur till att räddningsinsatserna i det första kritiska skedet var underdimensionerade och försenade. Utredningen understryker att en tungt vägande orsak till det som gick fel var bristen på risk- och sårbarhetsanalyser, utbildning, planering och övning. Utredningen pekar dessutom på behovet av en nationell och gemensam ledningsmodell som alla involverade aktörer känner till och kan arbeta utifrån i ett krisläge. Skogsbrandsutredningen pekar på en rad viktiga lärdomar för framtiden, menar motionärerna. Utredningen sätter ljuset på att det i akuta situationer ställs höga krav på en väl fungerande beredskap i samhället; en tydlig organisation, samordning och klara vägar för kommunikation är viktigt för alla parter som deltar i en krisinsats. Därför är det av betydelse att regeringen och centrala aktörer på regional och kommunal nivå tar till vara de erfarenheter och förbättringsåtgärder i fråga om styrning och resursanvändning som redovisas i Skogsbrandutredningen så att samhällets förmåga att hantera olyckor och kriser som denna kan stärkas (yrkande 3).

Att det är viktigt att lärdomar dras av tidigare kriser och att de lärdomarna används för att bättre kunna möta nya kriser anför av Hans Wallmark m.fl. (M) i motion 2015/16:2172. Slutsatserna i skogsbrandsutredningen pekar på några konkreta områden där det finns en förbättringspotential, t.ex. behovet av en nationell och gemensam ledningsmodell som alla aktörer känner till och

kan arbeta efter, och utredningen föreslår en övergripande beslutsprincip som fungerar även när underlaget är ofullständigt. Slutligen framhålls vikten av en bättre civil-militär samordning för att kunna utnyttja de resurser som finns i försvaret. Ansvarsprincipen ska fortsätta att vara grunden i svensk krisberedskap, anser motionärerna, men det krävs åtgärder för att förtydliga styrningen samt tillgången på resurser och kompetens. MSB är i dag en myndighet som sitter på stor kompetens, men myndighetens verksamhet är för omfattande. Det bör därför göras en översyn av förmågan hos MSB att hantera nationella kriser (yrkande 20).

Björn von Sydow m.fl. (S) lyfter i motion 2015/16:3220 fram Försvarshögskolans utvärdering av krishantering av skogsbranden i Västmanland, som visar på flera brister, exempelvis kopplingen mellan lagstiftning och systemprinciper samt centrala aktörers förmåga och beredskap att utföra sina uppdrag. Utvärderarna konstaterar att båda delarna måste utvecklas för att det svenska krisberedskapssystemet ska stå väl rustat. Det måste finnas effektivare beredskap för att hantera dessa förändringar. Motionärerna föreslår att behovet av en stärkt krisledningsförmåga bör beaktas (yrkande 2).

Lotta Finstorp och Gunilla Nordgren (båda M) anför i motion 2015/16:1966 att det varken är praktiskt eller ekonomiskt försvarbart att förhålla sig till vart och ett av de hot och risker av nationell karaktär som har identifierats av MSB. Generell krishanteringsförmåga förutsätter ett tydligt definierat ansvar på alla nivåer i samhället – för individer och hushåll, för politiska organ och myndigheter och för det civila samhället och dess företag och organisationer. Motionärerna anför att när samhället är rustat för att kunna hantera en stor händelse, t.ex. en kärnteknisk olycka, är sannolikheten stor att det också kan klara mindre allvarliga, helt oförutsedda påfrestningar. Det finns för majoriteten av de identifierade hoten och riskerna ingen väsentlig brist på resurser i vårt samhälle, men det gäller att veta var de finns och hur man kommer åt dem i händelse av kris. Regelbundna samövningar är av stor vikt, uttrycks i motionen. För goda resultat i form av en optimal krishanteringsförmåga räcker det samtidigt inte med en tydlig ansvarsfördelning. Aktörerna måste ha förstått, och även accepterat, sina olika roller, något som ställer krav på delaktighet och kommunikation. Motionärerna anser därför att en översyn bör göras med syfte att tydligt identifiera ansvar för krisberedskap i hela samhället.

Bakgrund

Tidigare behandling

Utskottet konstaterade i bet. 2014/15:F6U6 att en rad systemfrågor höll på att ses över genom att flera utvärderingar var på gång inom krisberedskapsområdet, bl.a. mot bakgrund av den stora skogsbranden i Västmanland 2014. Skogsbrandsutredningen, liksom Riksrevisionens granskning av länsstyrelsernas krisberedskapsarbete och den fortsatta behandlingen inom Regeringskansliet av Försvarsberedningens försvarspolitiska rapport, borde enligt utskottet inte föregripas.

När det gäller kommunernas ansvar instämde utskottet i regeringens bedömning att ansvarsprincipen låg fast och betonade att det ryms en samverkansprincip inom ramen för denna. Följaktligen blir den s.k. kommunöverenskommelsen mellan MSB och SKL av stor vikt för att kommunerna också ska kunna få ett adekvat stöd från MSB och länsstyrelserna, som båda har ett samordningsuppdrag. Utskottet betonade vikten av fortsatt övningsverksamhet för att samhället ska kunna stå väl rustat vid en kris. En kännedom om varandras roller och mandat är ovärderligt i ett sådant sammanhang. Av dessa skäl fann utskottet att det inte förelåg några skäl för riksdagen att vidta ytterligare åtgärder på det aktuella området och avstyrkte därmed motionerna.

I betänkande 2013/14:FöU11 uttryckte utskottet, i likhet med regeringen och Försvarsberedningen, synen på ansvarsprincipen som en fortsatt viktig del av det svenska krisberedskapssystemet och att det ansvar som alla aktörer har att också samverka är en del av detta.

Utskottet kunde i samma betänkande notera utredningsförslagen om en ökad samverkan mellan MSB, länsstyrelserna och kommunerna inom det övergripande området skydd mot olyckor. Utskottet konstaterade att det pågående arbetet var skäl att för närvarande inte föreslå några ytterligare åtgärder från riksdagens sida på området och avstyrkte därför de aktuella motionsyrkandena.

När det gäller Försvarsmaktens uppdrag att bistå det övriga samhället vid allvarliga olyckor och fredstida kriser ansåg utskottet i betänkande 2014/15:FöU11 att det är positivt att regeringen beskriver det som en av myndighetens fyra uppgifter. Utskottet uttryckte att uppgiften är viktig och tydligt formulerad men att den aldrig får bli dimensionerande för Försvarsmakten.

Pågående arbete

Utredningen Skogsbranden i Västmanlands län – lärdomar för framtiden (dir. 2014:116, även kallad Skogsbrandsutredningen) redovisade sitt uppdrag för regeringen i mars 2015. Utredningen hade som uppdrag att utvärdera den operativa insatsen och det övriga arbete som bedrevs i samband med skogsbranden i Västmanlands län sommaren 2014.

Utredarens kartläggning av insatsen visar på en avsaknad av riskbedömning i brandens inledande skede. Vidare fanns det inte under insatsens inledande dygn en samlad lägesbild. Räddningstjänsten hade dessutom begränsad kunskap om skogsbrandindex (för brandrisker), skogsbrandsbeteende och släckning. Utredaren konstaterar också att det saknades förberedande åtgärder i form av risk- och sårbarhetsanalyser, utbildning, planering och övning samt att förmågan att hantera kriser brast.

Regeringen uppdrog åt MSB i februari 2015 (Ju2015/1400/SSK), som en fortsättning på Skogsbrandsutredningen, att genom erfarenhetsåterföring stärka samhällets krisberedskap. I uppdraget ingår att sammanställa slutsatserna från de utredningar och utvärderingar som har genomförts med anled-

ning av skogsbranden. Vidare ska MSB bedöma om det finns behov av ytterligare åtgärder som syftar till att stärka samhällets krisberedskap. MSB ska samråda med myndigheter och andra aktörer som berörs av de eventuella åtgärdsförslagen.

Som skäl för regeringens beslut angavs att förmågan att förebygga, motstå och hantera allvarliga olyckor och kriser behöver kontinuerligt utvecklas. I utvecklingsarbetet måste hänsyn tas till förändringar i omvärlden och erfarenheter från hanteringen av tidigare olyckor och kriser.

Många av de aktörer som deltog i arbetet kring skogsbranden genomför utredningar och utvärderingar av hanteringen av händelsen. Slutsatserna av dessa utredningar och utvärderingar bör sammanställas så att de kan ligga till grund för eventuella förbättringsåtgärder som syftar till att stärka samhällets krisberedskap. MSB har därför i uppdrag att göra en sådan sammanställning. I sammanställningen ska även slutsatserna av utredningen Skogsbranden i Västmanlands län – lärdomar för framtiden (dir. 2014:116) ingå. I de fall berörda aktörer har vidtagit eller planerar att vidta förbättringsåtgärder till följd av utredningarna eller utvärderingarna ska dessa framgå av sammanställningen. Mot bakgrund av den samlade bilden av hanteringen av skogsbranden ska MSB bedöma om det finns behov av ytterligare åtgärder som syftar till att stärka samhällets krisberedskap. Åtgärderna kan vara på lokal, regional, nationell, internationell och EU-nivå, och särskild hänsyn bör tas till de krav som ett förändrat klimat ställer på utformningen av samhällets krisberedskap. Åtgärderna ska kunna finansieras inom gällande ekonomiska ramar. Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2016.

Nationellt centrum för krishanteringsstudier (Crismart) vid Försvarshögskolan har i sin utvärdering av krishanteringen under den stora skogsbranden 2014 (FHS 640/2014) visat bl.a. på brister i kopplingen mellan lagstiftning och centrala aktörers förmåga och beredskap att utföra sina uppdrag, brister i samverkan, ett behov av översyn av ansvarsprincipen och det geografiska områdesansvaret, en utveckling av MSB:s operativa expertstöd, större uppmärksamhet på Försvarsmaktens roll vid samhällets krishantering och ett större fokus på övningars och utbildningars viktiga roll. Utvärderingen har gjorts på uppdrag av Länsstyrelsen i Västmanland och de fyra drabbade kommunerna. Underlaget kan enligt Crismart användas för att utveckla hela det svenska samhällets krisberedskap.

Riksrevisionen har genomfört en granskning av länsstyrelsernas krisberedskapsarbete, bl.a. mot bakgrund av skogsbranden i Västmanland. Resultatet presenterades i en rapport i oktober 2015 (RiR 2015:18). Den övergripande slutsatsen av granskningen är att länsstyrelsernas krisberedskapsarbete behöver förbättras i flera avseenden för att alla län ska leva upp till statsmakternas mål och krav.

Riksrevisionen har bl.a. funnit brister och förbättringsmöjligheter i länsstyrelsernas uppföljning av kommunernas krisberedskapsarbete, i tillsyns- och övningsverksamheten liksom i utvecklingen av ett civilt försvar. Det finns heller inte någon samlad nationell bild över hur väl kommunerna uppfyller de

krav som framgår av lagen om skydd mot olyckor. Dessutom har finansieringen under perioden 2011–2014 till stor del utgjorts av bidragsmedel, vilket bl.a. medfört att länsstyrelsernas krisberedskapsarbete har inriktats mot kort-siktiga utvecklingsprojekt.

Riksrevisionen rekommenderar bl.a. att regeringen bör överväga en omfördelning av projektmedel från krisberedskapsanslaget till länsstyrelsernas förvaltningsanslag samt att länsstyrelserna i större utsträckning genomför och deltar i övningar. Regeringen arbetar för närvarande med en skrivelse till riksdagen med anledning av Riksrevisionens granskning.

MSB har också ett årligt uppdrag att i samverkan med berörda aktörer redovisa en nationell bedömning av samhällets förmågor, risker, sårbarheter och identifierade och genomförda åtgärder som rör krisberedskapen. Den senaste redovisningen lämnades till Regeringskansliet (Justitiedepartementet) i mars 2015 (MSB818) i enlighet med myndighetens regleringsbrev för 2014.

Rapporten visar att allvarliga konsekvenser av olika händelser främst drabbar samhällets funktionalitet via störningar inom elförsörjningen, dricksvattenförsörjningen, elektroniska kommunikationer samt hälso- och sjukvård och omsorg. Mot bakgrund av denna analys anser MSB att krisberedskapsarbetet behöver fokusera på ett utvecklat arbete av samverkan och ledning och kommunikation vid kriser, men också på ett utvecklat arbete med omvärldsbevakning och larm, uthållig elförsörjning, uthållig dricksvattenförsörjning, uthållig elektronisk kommunikation och informations- och cybersäkerhet. I flera av slutsatserna konstaterar MSB även att det finns ett fortsatt behov av övning.

Det återges också i rapporten att ett antal myndigheter beskriver i sina årliga risk- och sårbarhetsanalyser deras identifierade och genomförda åtgärder specifikt kopplat till skogsbränder. En anledning till detta är troligtvis den omfattande skogsbrand som drabbade Västmanlands län under sommaren 2014. Skogsstyrelsens Rutin–Beredskap vid omfattande skador på skog reviderades våren 2014, enligt rapporten. Trots att rutinen nyligen reviderats beskriver de att det kan finnas behov av att se över avsnittet om skogsbränder eftersom detta avsnitt inte är helt anpassat för bränder av den dignitet som branden i Västmanland hade. Ett annat åtgärdsbehov som eventuellt kan kopplas till branden i Västmanland är att exempelvis länsstyrelsen i Västernorrlands län har identifierat ett övningsbehov kring övertagandet av kommunal räddningstjänst.

I rapporten återges också att Länsstyrelsen i Västmanlands län ansåg att kommunikationssystemet Rakel vid skogsbranden i Västmanland inte bidrog på ett fullgott sätt till en ökad förmåga på grund av att aktörerna på nationell nivå inte hade skapat programmeringsunderlag som främjar nationell samverkan. Här pågår ett arbete på MSB för att tillsammans med Rakelanvändarna utveckla de nationella riktlinjerna för Rakel, vilket är det dokument som beskriver användning och metoder för samverkan i Rakel.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att en rad systemfrågor för närvarande håller på att ses över genom flera utvärderingar – interna och externa – som antingen är klara eller är på gång inom krisberedskapsområdet, företrädesvis mot bakgrund av den stora skogsbranden i Västmanland 2014. MSB:s pågående utredning liksom behandlingen av regeringens skrivelse med anledning av Riksrevisionens granskning av länsstyrelsernas krisberedskapsarbete bör enligt utskottets mening inte föregripas.

Utskottet vill ändå betona vikten av fortsatta övningar för att samhället ska kunna stå väl rustat vid en kris. En kännedom om varandras roller och mandat är ovärderligt i ett sådant sammanhang. Utskottet vill även understryka att ansvarsprincipen gäller inom svensk krisberedskap, vilket också inkluderar en samverkansprincip. I sammanhanget vill utskottet passa på att återigen understryka att Försvarmaktens uppdrag att bistå det övriga samhället vid allvarliga olyckor och fredstida kriser är viktigt och tydligt formulerat men att det aldrig får bli dimensionerande för Försvarmakten.

Utskottet anser därför att det för närvarande inte finns några skäl för riksdagen att vidta ytterligare åtgärder på det aktuella området och avstyrker därmed samtliga motioner

Kommunikationssystemet Rakel

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om användandet av kommunikationssystemet Rakel. Utskottet hänvisar till den rådande utvecklingen. Jämför reservation 12 (SD).

Motionen

I motion 2015/16:1209 av Anders Hansson (M) anförs att det under en kris ställs höga krav på att alla berörda parter kan samtala med varandra på enklaste och effektivaste sätt. I dag använder sig många myndigheter och organisationer av kommunikationssystemet Rakel, såväl inom kommunala som statliga verksamheter. En del organisationer använder sig dock inte av systemet utan har egna lösningar för kommunikation inom sitt respektive verksamhetsområde. Vid en samlad insats kan olika kommunikationssystem därför först behöva samordnas, vilket medför att viktig tid förloras. Motionären föreslår att en översyn görs av möjligheten att införa kommunikationssystemet Rakel i samtliga statliga, regionala samt kommunala myndigheter och organisationer som arbetar inom krisberedskap.

Bakgrund

I budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1, utg.omr. 6) anges att antalet Rakelabonnemang fortsätter att öka. Vid utgången av 2014 var antalet abonnemang 58 500, vilket är en ökning med 7 procent jämfört med föregående år.

Rakels tillgänglighet har under året haft ett genomsnitt på 99,94 procent. Under året färdigställde MSB en egen radiolänk för en robustare transmission. Detta ökar förutsättningarna att undvika avbrott i kommunikationen via Rakel vid exempelvis längre strömavbrott.

Kostnaderna för Rakel uppgick till 491 miljoner kronor (en ökning med 3,6 procent jämfört med 2013), vilket beror på förberedelser och övergång till ny driftoperatör samt fortsatta satsningar på Rakels robusthet. Under samma period ökade avgiftsintäkterna till 418 miljoner kronor (en ökning med 13 procent). Därutöver finansierades verksamheten med anslag dels för att finansiera ett lägre abonnemangspris för kommuner i enlighet med överenskommelsen mellan staten och Sveriges Kommuner och Landsting om kommunernas krisberedskap (37 miljoner kronor), dels för att delfinansiera driften (48 miljoner kronor). Sammantaget innebär detta ett positivt resultat på 12 miljoner kronor, vilket bidrog till att balansera tidigare års underskott.

Ansvariga myndigheter har, i enlighet med ansvarsprincipen, fortsatt att identifiera behov och vidta sektorsvisa och sektorsövergripande åtgärder för att förstärka krisberedskapen. Exempel på sådana arbeten rör användningen av Rakel.

Regeringen bedömer att samverkan och kriskommunikationen har förbättrats genom en fortsatt ökad anslutningsgrad till Rakel. Målet att kommunikationssystemet ska vara självfinansierat kommer enligt regeringens bedömning att uppnås, och det statliga bidraget kan därmed avvecklas. Regeringen fortsätter att betona betydelsen av en bred och omfattande anslutning och användning av Rakel såväl hos statliga myndigheter, kommuner och landsting som hos privata aktörer som är väsentliga för krisberedskapen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet ser i likhet med regeringen en bred anslutning till kommunikationssystemet Rakel som central för det svenska krisberedskapssystemets funktionalitet. Det är därför glädjande att anslutningen till systemet fortsätter öka med betydande siffror. Det är också glädjande ur ett finansiellt perspektiv att systemet kommer att bli självfinansierat. Av dessa skäl finner utskottet inte någon anledning att vidta ytterligare åtgärder på området. Motionen avstyrks.

Civilt försvar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om det civila försvaret. Utskottet hänvisar dels till regeringens uppdrag till bevakningsansvariga myndigheter att återuppta planeringen för ett civilt försvar, dels till uppdraget till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och Försvarsmakten gällande det civila försvarets utveckling.

Jämför reservationerna 13 (M), 14 (SD), 15 (C) och 16 (KD).

Motionerna

Hans Wallmark m.fl. (M) hävdar i motion 2015/16:2173 behovet av att stärka det civila försvaret och MSB, som utgör en viktig del av totalförsvaret (yrkande 3). Det ingår också i försvarsbeslutet att återuppta planeringen för det civila försvaret. Motionärerna anför vidare bl.a. behovet av att Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) utreder det psykologiska försvaret (yrkande 2).

Samma motionärer understryker vidare i motion 2015/16:2172 att det finns mycket att göra på området eftersom våra samhällen, men även krigföringen, har förändrats sedan det kalla krigets slut. Till exempel vilar samhällets funktionalitet i dag i större utsträckning på privata och enskilda aktörer som sitter på resurser och sköter driften av vital infrastruktur. Dessutom finns det inte längre lager av t.ex. drivmedel och livsmedel, utan samhället är mer beroende av dagliga flöden. I motionen lyfts fram behovet av ett nytt totalförsvar som inventerar och tar till vara den kompetens som numera ligger hos privata aktörer (yrkande 7).

I motion 2015/16:2250 (yrkandena 6 och 7) och 2015/16:2824 (yrkande 5) av Mikael Oscarsson m.fl. (KD) anföras att bibehållandet av samhällsfunktioner vid ett skymningsläge omfattar totalförsvarets alla bitar, dvs. både militärt och civilt försvar. Motionärerna anser att detta är absolut nödvändigt och att arbetet med att planera för totalförsvaret under alltför många år har uteblivit. Förberedelserna har varit sparsamma eller inga alls. Möjligheten att upprätthålla någon form av civilt försvar vid en kris är i dag mycket liten, kanske rentav obefintlig. Planeringen för totalförsvaret bör återupptas, och myndigheters förmåga på central och regional nivå att prioritera och fördela resurser vid höjd beredskap bör utvecklas och möjligheterna till att aktivera totalförsvaret vid en kris säkras. På uppdrag av den förra regeringen pågår för tillfället ett arbete med att återuppta planeringen för det civila försvaret inom länsstyrelser och centrala myndigheter. I detta arbete är det angeläget att lärdomar och resurser från arbetet med skydd mot olyckor och krisberedskap används även i planeringsarbetet för det civila försvaret. Motionärerna föreslår sammanfattningsvis att det civila försvarets förutsättningar ses över och att planeringen för detta påbörjas skyndsamt.

Daniel Bäckström m.fl. (C) understryker i motion 2015/16:3020 att det svenska totalförsvaret måste stärkas, och då är civilförsvaret en viktig pusselbit. I den försvarsöverenskommelse som slöts i våras mellan Centerpartiet, Socialdemokraterna, Moderaterna, Miljöpartiet och Kristdemokraterna beskrivs vikten av att stärka den civila försvarsförmågan. I överenskommelsen pekas värnandet av civilbefolkningen, säkerställande av de viktigaste samhällsfunktionerna och bidrag till Försvarsmaktens förmåga vid förhöjd beredskap ut som de viktigaste delarna i det civila försvaret. I och med det försvarsbeslut som riksdagen fattade i juni återupptas nu det civila försvaret och dess planering. Eftersom det civila försvaret inte är en egen organisation är det av största vikt att samordning och samarbete blir ledstjärnor i det kommande planeringsarbetet. Motionärerna menar att detta arbete inte bara bör fokusera på beredskapsarbete i form av stöd till Försvarsmakten utan även på beredskapsarbetet för icke-militära kriser, exempelvis i samband med stormar och bränder (yrkande 1).

I motion 2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) anføres att det militära försvaret inte kan fungera utan det civila försvaret. Försvarsberedningens försvarsrapport förutsätter att det civila försvaret bara klarar sig 5–10 dagar i händelse av krig. I motionen anføres att det civila försvaret bör kunna fullgöra sina uppgifter i flera månader även i händelse av fullskaligt krig (yrkande 27).

Motionärerna anför vidare att nya hotbilder kräver att län och kommuner kan mobilisera i aktiv krishantering på höga våldsnivåer. Bataljonsledningarna inom territorialarmén bör därför ha del i länsstyrelsernas krisledning. Motionärerna föreslår att ärenden av regional civil beredskapskaraktär bör beredas hos länsstyrelserna efter yttrande av Försvarsmakten (yrkande 63) och att ärenden av lokal civil beredskapskaraktär bör beredas hos kommunerna efter yttrande av hemvärnet med de nationella skyddsstyrkorna/territorialarmén (yrkande 64).

I motion 2015/16:973 av Finn Bengtsson (M) hävdas att genom att riksdagen beslutade att bifalla regeringens proposition Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016–2020 (prop. 2014/15:109) så är grunden lagd för en återupptagen försvarsplanering. Ett område där flera lag- och författningsöversyner är motiverade är länsstyrelsernas ansvar i samband med höjd beredskap. Ett antal lagar och förordningar bör enligt motionären ses över, bl.a. krigsveterinärförordningen (1981:648), lagen (1979:1088) om gränsövervakning i krig, förordningen (1979:1091) om gränsövervakning i krig, förfogandelagen (1978:262), förfogandeförordningen (1978:558), ransoneringslagen (1978:268), lagen (1943:881) om polisens ställning under krig samt tillhörande kungörelse. Vidare konstateras att det möjligen finns fler lagar och förordningar som styr samhällets krisberedskap och där bl.a. länsstyrelsernas roll behöver förtydligas efter översyn. Motionären föreslår sammanfattningsvis att det görs en översyn av föråldrade lagar och förordningar som styr samhällets krisberedskap.

Bakgrund

Tidigare behandling

I betänkande 2014/15:FöU11 behandlades propositionen Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016–2020 (prop. 2014/15:109). Utskottet delade där regeringens bedömning att planeringen för det civila försvaret bör återupptas och genomföras med utgångspunkt i en helhetssyn där hotskalan omfattar såväl fredstida krissituationer som höjd beredskap. Utskottet instämde också i att det i nuläget är av särskild betydelse att omhändertaga planeringen av det civila försvarets bidrag till Försvarsmaktens operativa förmåga vid höjd beredskap, och då ytterst i en krigssituation. Utskottet välkomnade att det i målet för det militära försvaret också uttrycks att det militära försvaret ska kunna ge stöd till civila myndigheter för att skydda samhället och dess funktionalitet. Förmågan att samutnyttja militära och civila resurser bör öka, och utskottet tillstyrkte därmed regeringens förslag till mål för det civila försvaret.

Utskottet uttryckte vidare att det civila försvaret till stor del bygger på – och ska bygga på – dagens befintliga och civila krisberedskapsverksamhet, vilket också underströks i betänkande 2013/14:FöU11. Ansvarsprincipen är fortfarande central. Det är viktigt att konstatera att utvecklandet av det civila försvaret har en god grund att stå på i och med detta, men likt regeringen bedömde utskottet att det civila försvaret kräver ytterligare åtgärder som det inte har ansetts finnas behov av inom krisberedskapen för fredstida krissituationer. I sammanhanget är samverkan mellan de berörda aktörerna mycket viktigt, inte minst mellan Försvarsmakten och aktörer på central, regional och lokal nivå i samhället. Det civila försvaret är inte en organisation, utan många aktörers gemensamma strävan att förbereda och kunna hantera en höjd beredskap.

Utskottet instämde också i att det förberedande och hanterande arbete som regeringen och Regeringskansliet utför i samband med militära operationer i fred och under höjd beredskap är viktigt. Ändamålsenliga bestämmelser, övad personal, tillgång till experter och möjligheter till informationsförsörjning för att regeringen ska kunna agera är nödvändiga i sammanhanget. Utskottet lade stor vikt vid gemensamma övningar för Regeringskansliet, Försvarsmakten och andra berörda myndigheter inför en situation med höjd beredskap. Även relationen till riksdagens krigsdelegation bör uppmärksammas i detta sammanhang.

Mot bakgrund av att regeringen aviserat att planeringen för det civila försvaret borde återupptas och genomföras med utgångspunkt i en helhetssyn där hotskalan omfattar såväl fredstida krissituationer som höjd beredskap ville utskottet sammanfattningsvis inte föregripa detta arbete och avstyrkte därför samtliga motionsyrkanden.

I betänkande 2013/14:FöU11 anförde utskottet vidare att samverkan inför och under en krissituation behövs mellan alla berörda aktörer och då även med Försvarsmakten vid behov. Även i fråga om civilt försvar instämde utskottet med regeringen och Försvarsberedningen om att detta till stor del bygger på – och ska bygga på – dagens befintliga och civila krisberedskapsverksamhet.

Pågående arbeten avseende utveckling och samverkan välkomnades, t.ex. inom ramen för Försvarsmaktens arbete med regionala staber, samt utredningar om hur man kan utveckla samverkansförmågan mellan civila verksamheter och Försvarsmakten vid allvarliga olyckor och kriser, tillika utveckla planeringen för höjd beredskap bland myndigheter. Samtliga motionsyrkanden i sammanhanget avstyrktes.

I betänkande 2015/16:FöU1 behandlade utskottet regeringens förslag i budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1) inom utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap. Utskottet ansåg fortfarande att Försvarsmaktens uppgift att bistå det övriga samhället vid allvarliga olyckor och fredstida kriser är viktig men underströk, liksom i betänkande 2014/15:FöU11, att den aldrig får bli dimensionerande för Försvarsmakten med undantag för stödet till polisen med helikoptertransporter. Utskottet ville vid tillfället inte lägga till fler undantag och utöka ändamålet för anslaget 1:1 Förbandsverksamhet och beredskap ytterligare, varför utskottet avstyrkte aktuella motionsyrkanden.

Med utgångspunkt i den principen delade utskottet regeringens bedömning i budgetpropositionen att Försvarsmakten i större omfattning ska kunna bidra med ett kvalificerat stöd till övriga samhället. Utskottet la stor vikt vid en stärkt samverkan mellan civila och militära verksamheter och ansåg att det bidrar både till ökad säkerhet och till ett mer rationellt utnyttjande av resurser.

När det gäller Försvarsmaktens stöd inom krisberedskapen eller vid krissituationer i övrigt betonade utskottet att samverkan mellan den civila och militära verksamheten bör fortsätta att stärkas under 2016. Samtliga motionsyrkanden avstyrktes.

Pågående arbete

I budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1, utg.omr. 6) konstaterar regeringen att det i nuläget är av särskild betydelse att omhändertaga planeringen för det civila försvarets bidrag till Försvarsmaktens operativa förmåga vid höjd beredskap, och då ytterst i krig.

Planeringen för totalförsvaret bör enligt regeringen återupptas. En sammanhängande planering för totalförsvaret säkerställs genom planeringsanvisningar till berörda myndigheter. Planeringen är ett första steg i återupptagandet av verksamhet och åtgärder inom ramen för det civila försvaret.

Förmågan att hantera kriser i samhället i fredstid ger en grundläggande förmåga att också hantera situationer under höjd beredskap, fortsätter regeringen. Planering för situationer med höjd beredskap, och ytterst krig, är därför en del av myndigheters samlade beredskapsansvar. Myndigheter som har ett särskilt ansvar ska vidta de förberedelser som krävs inom respektive ansvarsområde vid höjd beredskap (bevakningsansvariga myndigheter). De ska särskilt planera för att kunna anpassa verksamheten inför en förändrad säkerhetspolitisk situation och genomföra den omvärldsbevakning och de risk- och sårbarhetsanalyser samt de utvecklingsinsatser som krävs för att de ska kunna klara sina uppgifter vid höjd beredskap. Myndigheterna har också skyldighet att ta ut,

utbilda och öva berörd personal för myndighetens verksamhet vid höjd beredskap.

Det är viktigt att det civila försvaret bidrar till Försvarmaktens operativa förmåga vid höjd beredskap, och då ytterst i krig, anför regeringen vidare. Planeringen för det civila försvarets stöd till Försvarmakten vid höjd beredskap bör ta sin utgångspunkt i Försvarmaktens behov. Exempelvis kommer transport och logistik, försörjning av livsmedel, drivmedel, elektricitet och telekommunikation samt tillgång till sjukvårdsresurser att kunna utgöra särskilda behov för det militära försvaret. Det civila försvaret bör inledningsvis planera för att kunna lösa uppgifter under krig i 5–10 dagar. Planeringen för övriga uppgifter inom det civila försvaret avseende skyddet av befolkningen och upprätthållandet av samhällsviktig verksamhet bör dock kunna utföras under en betydligt längre tid. Sverige bör också utveckla sin förmåga till psykologiskt försvar, kunna identifiera och möta påverkanskampanjer och stärka informations- och cybersäkerheten.

MSB har enligt budgetpropositionen för 2016 deltagit i Försvarmaktens arbete med försvarsplaneringen för det militära försvaret. MSB har vidare på regeringens uppdrag analyserat och redovisat förutsättningarna för fortsatt arbete med civilt försvar och för det fortsatta arbetet med att utveckla samhällets förmåga att stå emot de påfrestningar som ett väpnat angrepp eller ett hot om väpnat angrepp innebär. MSB har också inför den försvarspolitiska inriktningspropositionen redovisat hur det civila försvaret kan utvecklas.

Regeringen beslutade den 10 december 2015 (Ju2015/00054/SSK, Ju2015/00055/SSK, Ju2015/00067/SSK (delvis), Ju2015/09669/SSK) om planeringsanvisningar för civilt försvar. Det innebär att de myndigheter som har ett bevakningsansvar enligt krisberedskapsförordningen ska återuppta planeringen för höjd beredskap, dvs. krigsfärd och krig.

Försvarmakten ska med stöd av MSB ge de bevakningsansvariga myndigheterna tillgång till relevanta delar av planeringen när det gäller väpnat angrepp. Alla bevakningsansvariga myndigheter ska kunna påbörja den sammanhängande planeringen för totalförsvaret tidigt under 2016. En första redovisning om arbetsläget ska göras till regeringen senast den 10 juni 2016.

Regeringen beslutade samtidigt (Fö2015/00916/MFI) att ge Försvarmakten och MSB i uppdrag att ta fram ett förslag till gemensam grundsyn för en sammanhängande planering för totalförsvaret, dvs. militärt försvar och civilt försvar. Den ska beskriva hur arbetet ska bedrivas och ska vara ett stöd för samtliga berörda myndigheters planeringsarbete. Förslaget till grundsyn ska överlämnas till regeringen senast den 10 juni 2016.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar fortsatt regeringens bedömning att planeringen för det civila försvaret bör återupptas, utvecklas och genomföras med utgångspunkt i en helhetssyn där hotskalan omfattar såväl fredstida krissituationer som höjd bered-

skap. De tidigare fastställda målen för det civila respektive det militära försvaret är av detta skäl en viktigt utgångspunkt. Utskottet instämmer i att det i nuläget är av särskild betydelse att omhänderta planeringen av det civila försvarets bidrag till Försvarsmaktens operativa förmåga vid höjd beredskap, och då ytterst i en krigssituation. Utskottet välkomnar att det i målet för det militära försvaret också uttrycks att det militära försvaret ska kunna ge stöd till civila myndigheter för att skydda samhället och dess funktionalitet. Dock får inte Försvarsmaktens uppgift att bistå det övriga samhället vid allvarliga olyckor och fredstida kriser bli dimensionerande för myndigheten, med undantag för stödet till polisen med helikoptertransporter.

Som utskottet anfört vid flera tillfällen tidigare bygger det civila försvaret till stor del på – och ska bygga på – dagens befintliga och civila krisberedskapsverksamhet, som utvecklats under en rad år. Det finns med andra ord en grund att stå på för det fortsatta arbetet. Det civila försvaret kräver dock ytterligare åtgärder som det inte har ansetts finnas behov av inom krisberedskapen för fredstida krissituationer. När det gäller skydd av befolkningen och säkerställandet av de viktigaste samhällsfunktionerna uppfylls målen för krisberedskapen och civilt försvar till betydande del av samma åtgärder. När det gäller samverkan med Försvarsmakten och bidrag till Försvarsmaktens förmåga vid ett väpnat angrepp aktualiseras mer specifika åtgärder. Utskottet välkomnar därför regeringens uppdrag till bevakningsansvariga myndigheter att återuppta planeringen för ett civilt försvar. Detta kan komma att innebära att man behöver se över föreskriftsstödet. Utskottet bedömer i sammanhanget att Försvarsmaktens regionala staber är centrala för att göra det möjligt att samverka med civila aktörer.

Mot bakgrund av att regeringen också gett uppdrag till Försvarsmakten och MSB i fråga om det civila försvarets utveckling vill utskottet heller inte föregripa detta arbete och avstyrker därför samtliga motionsyrkanden.

Skyddsrum

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om skyddsrum. Utskottet hänvisar bl.a. till att behovet av skyddsrum bör analyseras inom ramen för det pågående arbetet med att utveckla det civila försvaret.

Jämför reservation 17 (SD).

Motionerna

I motion 2015/16:1775 av Per-Arne Håkansson (S) understryks att skyddet av civilbefolkningen är en central uppgift för staten i ett krisläge. Skyddsrum är till för att skydda civilbefolkningens liv och är ett fysiskt skydd i krig och liknande händelser. Det är fastighetsägarna som har ansvaret att förvalta och vårda dessa skyddsrum. Tyvärr fungerar inte dagens underhållssystem, anförs

i motionen. MSB har uppdraget att genom kontroller se till att beståndet av skyddsrum vårdas och underhålls så att skyddsförmågan bibehålls, men det sker alldeles för sällan. Motionären menar att den investering som gjorts i de 65 000 skyddsrum som finns i Sverige är en investering som i dag inte vårdas på ett tillfredsställande sätt och föreslår att regeringen ser över frågan om hur Sveriges skyddsrum ska kunna hålla den skyddskvalitet som staten har fastställt. I förslagen kan t.ex. frågan om att ta ut en speciell skyddsrumavgift av fastighetsägarna ingå.

Anders Hansson (M) anför i motion 2015/16:1928 att det med tanke på den nya hotbild som uppstått i vår omvärld är angeläget att inte bara det militära försvaret rustas upp, utan det bör också gälla civilförsvaret. Skyddsrummen utgör en viktig del av vårt civilförsvaret. Motionären föreslår att det görs en översyn av möjligheten att införa en skyddsrumavgift i syfte att säkerställa MSB:s inspektioner av och kvaliteten på de svenska skyddsrummen.

Bakgrund

Tidigare behandling

I betänkande 2014/15:FöU11 ansåg utskottet att behovet av skyddsrum bör analyseras inom ramen för det fortsatta arbetet med att utveckla det civila försvaret. Först därefter kan man ta upp frågan om regelverket om kostnadsfördelning mellan staten och de berörda fastighetsägarna. Utskottet har tidigare uttryckt att det inte går att utesluta ett förändrat säkerhetspolitiskt läge och att det är befogat att det finns ett regelverk som möjliggör produktion av skyddsrum. Utskottet har följaktligen gett uttryck för att det även fortsättningsvis ska finnas en lagstiftning som reglerar såväl hanteringen av befintliga skyddsrum som produktion av nya skyddsrum. Utskottet har tidigare anfört att det skyddsrumsbestånd som finns är en resurs som ska bevaras och kontrolleras för att i framtiden, om det skulle uppstå ett behov av fysiskt skydd i krig, kunna användas för sitt ändamål (bet. 2005/06:FöU9).

Pågående arbete

MSB redovisar att det i Sverige i dag finns drygt 65 000 skyddsrum med tillsammans ungefär sju miljoner skyddsplatser. Dessa skyddsrum finns spridda i den vanliga bebyggelsen och används i fredstid av respektive fastighetsägare som helt vanliga lokaler. MSB har uppdraget att genom kontroller se till så att beståndet av skyddsrum vårdas och vidmakthålls på en sådan nivå att skyddsförmågan inte försämras. Det är respektive fastighetsägare som har underhållsansvaret, och om en kontroll visar på brister så blir ägaren ålagd att åtgärda dessa. För vissa åtgärder betalas statlig ersättning, och för andra måste ägaren stå för kostnaden själv.

Regeringen har som tidigare nämnts beslutat om planeringsanvisningar för civilt försvar. Regeringen beslutade dessutom att ge Försvarmakten och MSB

i uppdrag att ta fram ett förslag till gemensam grundsyn för en sammanhängande planering för totalförsvaret, dvs. militärt försvar och civilt försvar. Den ska beskriva hur arbetet ska bedrivas och ska vara ett stöd för samtliga berörda myndigheters planeringsarbete. Förslaget till grundsyn ska överlämnas till regeringen senast den 10 juni 2016.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller att behovet av skyddsrum bör analyseras inom ramen för det fortsatta arbetet med att utveckla det civila försvaret. Utskottet vidhåller också att det även fortsättningsvis ska finnas en lagstiftning som reglerar såväl hanteringen av befintliga skyddsrum som produktion av nya skyddsrum. Utskottet vill exempelvis inte föregripa redovisningen av regeringens uppdrag till Försvarsmakten och MSB att ta fram ett förslag till gemensam grundsyn för en sammanhängande planering för totalförsvaret, dvs. militärt försvar och civilt försvar, och avstyrker därför motionerna.

Livsmedelsförsörjning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om livsmedelsförsörjning vid kriser. Utskottet hänvisar till pågående arbeten.

Jämför reservationerna 18 (M), 19 (SD), 20 (C) och 21 (V).

Motionerna

I motion 2015/16:28 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) anförs att hälften av den mat vi konsumerar i Sverige är importerad. Sveriges befolkning har ökat från 7 till 9,4 miljoner mellan 1950 och i dag. Under samma period har antalet jordbruk minskat från 280 000 till 70 000 eller från 40 gårdar per 1 000 invånare till 7 gårdar per 1 000 invånare. Den brukade jordbruksmarken (åker och betesmark) har minskat från cirka 4 miljoner hektar till drygt 3 miljoner hektar, eller från knappt 600 hektar per 1 000 invånare till 325 hektar per 1 000 invånare. Under samma period har beredskapslagren av livsmedel avvecklats. Detaljhandeln har via just-in-time-tänkandet sina lager på vägarna. Den individuella reserven av livsmedel med lång hållbarhet har mer eller mindre försvunnit. Alla dessa förändringar ökar vår sårbarhet när det gäller livsmedelsförsörjningen. Samtidigt ser vi i Sverige ett starkt växande intresse för produktion och lokal förädling av livsmedel, men fortfarande är dessa verksamheter och aktiviteter på marginalen. I arbetet med den nationella livsmedelsstrategin föreslår motionärerna att det bör tillföras ett långsiktigt perspektiv i syfte att öka självförsörjningsgraden, gynna arbetstillfällena och uppfylla miljömålen (yrkande 6).

Betty Malmberg (M) hänvisar i motion 2015/16:290 till att Sverige av tradition har varit ett land som varit självförsörjande på jordbruksprodukter. I dag är situationen en annan. Statistiska centralbyråns statistik från 2013 visar en självförsörjningsgrad för nötkött på 51 procent, griskött 67 procent och lamm 32 procent. Trenden är dessutom tydligt nedåtgående. Detta i kombination med den dåliga lönsamheten för jordbruksföretagare innebär troligtvis att utvecklingen kommer att fortsätta vara negativ, anför motionären. Den pågående inflyttningen till storstäderna försvårar också situationen. I händelse av nöd måste Sverige kunna försörja sin egen befolkning med livsmedel. Sverige måste i händelse av kris ha en beredskap att kunna försörja befolkningen med livsmedel (yrkande 1).

I motion 2015/16:1743 av Gunilla Nordgren (M) anför att arbete nu pågår med att få fram en ny livsmedelsstrategi, vilket är positivt. Sverige ser i dag minskade produktionsvolym, svag lönsamhet och en ökad import inom jordbruks- och trädgårdsproduktion, vilket bl.a. innebär att produktionen ökar någon annanstans. Detta är negativt för klimatpåverkan, där den svenska produktionen ligger långt framme, och för djurskyddet. Det behöver tas fram verktyg och förmågor att hantera en krissituation och garantera säker tillgång till mat och inte minst rent vatten, menar motionären. Detta gäller inte minst landets kommuner och landsting vars invånare dagligen är beroende av offentligt tillhandahållna måltider.

Motionären anför vidare att en decentraliserad livsmedelsproduktion kan minska sårbarheten, öka försörjningstryggheten och reducera behovet av transporter, framför allt transporter som är beroende av fossila bränslen. Motionären föreslår sammanfattningsvis att det görs en risk- och sårbarhetsanalys som omfattar hela livsmedelskedjan från produktion, import, livsmedelsindustri och distribution för att öka försörjningsberedskapen.

Daniel Bäckström m.fl. (C) understryker i motion 2015/16:3020 att Sverige i mycket hög grad är ett importberoende land. Den låga självförsörjningsgraden riskerar att bli en säkerhetsrisk vid många olika slags kriser, både militära och icke-militära. Även klimatförändringarna har effekt på livsmedelsproduktionen internationellt och nationellt. Det är angeläget att Sverige har en beredskap för att hantera krisers påverkan på inhemsk produktion av livsmedel och tillgång till dricksvatten. Samtidigt har resurser för både det civila försvaret och Försvarsmakten tagits ur drift. De s.k. livsmedelslagren har avvecklats. Under höjd beredskap är det angeläget att livsmedelsförsörjningen är tryggad för både samhället i stort och Försvarsmakten. Motionärerna föreslår att man ser över möjligheten att göra frågan om livsmedelsförsörjningen till en viktig parameter i civilförsvarsplaneringen (yrkande 2).

I motion 2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) hävdas att den kraftiga befolkningsökningen i kombination med en snabb ekonomisk utveckling i världen leder till en omfattande belastning på världens miljö och en kapplöpning efter naturresurser. Risker är stora att detta leder till fler konflikter om odlingsmark, sötvatten, energiresurser, mineraltillgångar och andra naturtillgångar. Kampen om resurserna riskerar också att leda till ansträngda relationer

och i värsta fall väpnade konflikter mellan stormakterna. Motionärerna anför att Sveriges självförsörjningsgrad av livsmedel bör öka för att garantera större uthållighet vid internationella kriser (yrkande 4).

Hans Wallmark m.fl. (M) understryker i motion 2015/16:2172 att flödessäkerhet är en viktig del i den svenska krisberedskapen. Det gäller allt från energi och livsmedel till elektronisk kommunikation och drivmedel. MSB har ett viktigt ansvar i att analysera hoten mot olika flöden och föreslå förbättringar. Den av Försvarsberedningen föreslagna utredningen om ambitioner när det gäller säkerhet för samhällsviktig infrastruktur och försörjningssäkerhet vid extraordinära händelser måste komma till stånd, menar motionärerna (yrkande 22). Det är även viktigt att se över hur Försvarsmakten kan bidra till en ökad flödessäkerhet såväl i Sveriges närområde som internationellt. Motionärerna anför sammanfattningsvis vikten av att skydda vitala flöden till och från Sverige, behovet av bättre samarbete mellan civila och militära myndigheter och behovet av ett förstärkt ansvar till MSB (yrkande 23).

Bakgrund

Tidigare behandling

I betänkande 2014/15:FöU6 välkomnade utskottet de många aktiviteter som Livsmedelsverket genomfört när det gäller försörjning av livsmedel och dricksvatten. Utskottet var även positivt till en kommande utredning om det sistnämnda, till den fortsatta behandlingen inom Regeringskansliet av betänkandet En ny ransonerings- och prisregleringslag (SOU 2009:69) och till uppföljningen av Försvarsberedningens försvarspolitiska rapport. Utvecklingen av resultatmål och samverkan mellan berörda aktörer ansågs vara av stor vikt för att kunna upprätthålla viktiga samhällsfunktioner, t.ex. dricksvatten- och livsmedelsförsörjning. Det aktuella motionsyrkandet avstyrktes.

Utskottet välkomnade i betänkande 2013/14:FöU11 de goda exempel på arbeten av relevans för området som bedrivs, inte minst den samverkan som finns mellan relevanta aktörer. Utskottet ansåg också att de resultatmål som MSB tagit fram, med hjälp av Livsmedelsverket och Jordbruksverket, för att upprätthålla viktiga samhällsfunktioner för bl.a. dricksvatten- och livsmedelsförsörjning är av stor vikt för att kunna förebygga och hantera framtida kriser. Samtliga motionsyrkanden avstyrktes, eftersom utskottet konstaterade att en lång rad arbeten pågick på området.

Pågående arbete

I budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1, utg.omr. 23) anger regeringen att den 2014 inledde arbetet med att ta fram en livsmedelsstrategi. Strategin ska bidra till att potentialen i svensk livsmedelsproduktion nyttjas fullt ut. Det innebär större produktion för såväl inhemska som utländska marknader, högre tillväxt och sysselsättning i berörda näringar, ökad andel ekolo-

gisk produktion och konsumtion av livsmedel samt bättre möjligheter för konsumenterna att göra medvetna val. Regeringen avser att återkomma till riksdagen under 2016 med förslag om en långsiktigt hållbar och brett förankrad livsmedelsstrategi i enlighet med uppsatta mål. Regeringen föreslår dock redan i budgetpropositionen att medel för strategins genomförande avsätts 2016–2019.

Den 18 juli 2013 beslutade regeringen om kommittédirektiv till en utredning om en trygg dricksvattenförsörjning (dir. 2013:75) som bl.a. omfattar krisberedskapsfrågor. Syftet med utredningen är att identifiera nuvarande och potentiella utmaningar på kort och lång sikt och vid behov lämna förslag på lämpliga åtgärder. Uppdraget som avser analysen av klimatförändringarnas framtida effekter på dricksvattenförsörjningen i Sverige och vilka risker dessa medför redovisades i ett delbetänkande – Material i kontakt med dricksvatten – myndighetsroller och ansvarsfrågor (SOU 2014:53) i juli 2014 och i ett annat delbetänkande i maj 2015 – Klimatförändringar och dricksvattenförsörjning (SOU 2015:51). Dricksvattenutredningen lämnade där en uppdaterad analys av klimatförändringarna i Sverige under återstoden av detta sekel, med de risker för dricksvattenförsörjningen som kan förutses. Det gäller en rad pågående och framtida effekter på vattenförekomster och berednings- och distributions-system för dricksvatten. Detta slutbetänkande med samlade överväganden och förslag ska redovisas senast den 29 april 2016.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill understryka vikten av att Sverige säkerställer flöden av viktiga varor och då främst sin försörjning av livsmedel, inklusive dricksvatten, i en krissituation. Den kommande livsmedelsstrategin och slutbetänkandet från dricksvattenutredningen blir därför viktiga ingångsvärden för det fortsatta arbetet.

På grund av livsmedels- och dricksvattenområdets komplexitet kräver utvecklingen av leveranssäkerheten och krisberedskapen på området en mycket god samverkan mellan ansvariga aktörer i form av företag, kommuner, länsstyrelser, centrala myndigheter, inklusive Försvarsmakten, och branschorganisationer. Den globala handeln med livsmedel ställer även krav på internationell samverkan vid händelser som berör flera länder. Livsmedelsområdet är också i stor utsträckning uppbyggt av privata aktörer, såväl nationella som internationella, vilket kräver en utvecklad privat-offentlig samverkan.

Utskottet vill särskilt framhålla vikten av Livsmedelsverkets arbete med att verka för att minska sårbarheterna inom sitt ansvarsområde, t.ex. genom VAKA, den nationella vattenkatastrofgruppen.

De aktuella motionsyrkandena avstyrks eftersom utskottet konstaterar att en rad arbeten pågår på området och det för närvarande inte finns skäl för riksdagen att vidta ytterligare åtgärder.

Lagring av olja/ransonering av petroleumprodukter

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om behovet av att skapa ett svenskt beredskapslager för olja och om att lagstadga framtagandet av ett prioriterings- och ransoneringssystem för petroleumprodukter. Utskottet hänvisar bl.a. till att kommersiella aktörer fortfarande är bättre lämpade att hålla beredskapslager för olja.

Jämför reservation 22 (SD).

Motionen

Mikael Jansson m.fl. (SD) anför i motion 2015/16:3218 att det finns ett behov av att skapa ett svenskt beredskapslager för olja (yrkande 2) och att lagstadga framtagandet av ett prioriterings- och ransoneringssystem för petroleumprodukter (yrkande 3). Det är enligt motionärernas mening inte tillräckligt med att sådana lager placeras utomlands, vilket är fallet med Sveriges nuvarande tolkning av EU:s direktiv.

Bakgrund

Tidigare behandling

Utskottet uttryckte i betänkandena 2014/15:FöU6 och 2013/14:FöU11 att det inte finns skäl att återgå till den nationella regleringen av svensk beredskapslagring av olja där man skilde på samhällets behov av oljelager i freds- och krigstid och där staten hade en nyckelroll genom att både äga och driva beredskapslagren. Utskottet vidhöll att de kommersiella aktörerna fortfarande är bättre lämpade att kostnadseffektivt säkerställa att lagren omsätts regelbundet, håller rätt kvalitet och är rätt placerade i förhållande till marknadens behov. Statens roll ska även i fortsättningen vara att definiera kraven på lagringen och kontrollera hur lagringen genomförs samt ta hänsyn till gällande internationella krav. Utskottet menade dock, liksom regeringen tidigare gjort, att det inte går att utesluta att det på nytt kan bli aktuellt att en statlig förvaltningsmyndighet deltar i beredskapslagringen. Utskottet underströk att det enligt gällande lag krävs tillstånd för att det svenska beredskapslagret ska kunna förvaras utomlands. Motionsyrkandet avstyrktes av dessa skäl.

Utskottet vidhöll sin tidigare uppfattning som framkommit i betänkande 2013/14:FöU11 att vad som ska framgå i den angivna beredskapsplanen bör framgå på lägre nivå än lag. Detta är också fallet eftersom det regleras i förordningen (2012:873) om beredskapslagring av olja. Statens energimyndighet (Energimyndigheten) är tillsynsmyndighet. Beredskapsplanen ska uppdateras varje år. Därmed avstyrktes motionsyrkandet om att lagstadga framtagandet av ett prioriterings- och ransoneringssystem för petroleumprodukter.

I betänkande 2012/13:F6U2 behandlades en ny lag om beredskapslagring av olja. Utskottet tillstyrkte regeringens förslag om en ny lag om beredskapslagring av olja och avstyrkte motionsyrkanden om inrättande av ett svenskt beredskapslager och om att i lagen införa en bestämmelse om framtagande av ett prioriterings- och ransoneringssystem. I det aktuella lagförslaget ersattes dåvarande lagen (1984:1049) om beredskapslagring av olja med en ny lag om beredskapslagring av olja i syfte att anpassa lagstiftningen på området till EU-rätten.

Beredskapslagringen av olja styrs av internationella åtaganden inom ramen för EU och Internationella energirådet (IEA). Direktivet om beredskapslagring av olja innebär en anpassning av metoderna för beräkning av lagringsskyldighet och gemenskapens beredskapslager så att de mer liknar de som används inom ramen för tillämpningen av IEA-avtalet. Utskottet välkomnade en ökad harmonisering mellan europeiska och internationella avtal på detta område. Utskottet delade regeringens bedömning att Sverige även fortsättningsvis bör fullgöra sina förpliktelser genom en skyldighet för ekonomiska aktörer att upprätthålla beredskapslager.

Gällande ordning

Sedan den 30 december 2012 regleras beredskapslagringen i den nya lagen (2012:806) om beredskapslagring av olja. Lagen skiljer numera inte på störningar i oljetillförseln vid krig eller fred utan reglerar oljeberedskapen rent generellt. Nu liksom tidigare gäller att Sverige ska hålla minst 90 dagars behov av olja och att dessa lager ständigt ska vara tillgängliga. Principen är fortfarande att lagringen sköts av kommersiella aktörer, t.ex. större importörer och distributörer, som åläggs en lagringsplikt. Uppdateringen av den tidigare lagen innebär att rutinerna för datainsamling och kontroll har skärpts för att säkerställa att rapporterade lagervolymer verkligen är tillgängliga.

Utskottets ställningstagande

Som utskottet flera gånger tidigare anfört finns det inte skäl att återgå till den nationella regleringen av svensk beredskapslagring av olja där man skilde på samhällets behov av oljelager i freds- och krigstid och där staten hade en nyckelroll genom att både äga och driva beredskapslagren. Utskottet vidhåller att de kommersiella aktörerna fortfarande är bättre lämpade att kostnadseffektivt säkerställa att lagren omsätts regelbundet, håller rätt kvalitet och är rätt placerade i förhållande till marknadens behov. Statens roll ska även i fortsättningen vara att definiera kraven på lagringen och kontrollera hur lagringen genomförs samt ta hänsyn till gällande internationella krav.

Utskottet menar dock, liksom regeringen tidigare gjort, att det inte går att utesluta att det på nytt kan bli aktuellt att en statlig förvaltningsmyndighet deltar i beredskapslagringen. Utskottet vill understryka att det enligt gällande lag krävs tillstånd för att det svenska beredskapslagret ska kunna förvaras utomlands. Motion 2015/16:3218 (SD) yrkande 2 avstyrks av dessa skäl.

Utskottet vidhåller den tidigare uppfattningen att vad som ska framgå i den angivna beredskapsplanen bör framgå på lägre nivå än lag. Detta är också fallet i dag eftersom det regleras i förordningen (2012:873) om beredskapslagring av olja. Statens energimyndighet (Energimyndigheten) är tillsynsmyndighet. Beredskapsplanen ska uppdateras varje år. Därmed avstyrks motion 2015/16:3218 (SD) yrkande 3 om att lagstadga framtagandet av ett prioriterings- och ransoneringssystem för petroleumprodukter.

Reservkraft

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om reservkraft. Utskottet hänvisar bl.a. till en rad åtgärder som vidtagits de senaste åren för att förebygga, motstå och hantera störningar i elförsörjningen.

Jämför reservation 23 (SD).

Motionen

I motion 2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) understryks behovet av särskilda reservkraftnät då forskning visar att särskilda reservkraftnät med en viss radie är kostnadseffektiva när det finns flera samhällsviktiga verksamheter nära varandra. Motionärerna framhåller att olika elkraftskonsumenter är olika beroende av säker el och att oacceptabla konsekvenser kan uppstå snabbt för samhällsviktig verksamhet vid elavbrott. Med hjälp av modern styrteknik kan olika användare sättas i prioriteringsordning vid brist på el (yrkande 84).

Bakgrund

Tidigare behandling

Utskottet betonade i betänkandena 2014/15:FöU6 och 2013/14:FöU11 att i fråga om elsäkerhet vid anläggningar där det bedrivs samhällsviktig verksamhet ligger det grundläggande ansvaret på respektive anläggningsinnehavare. Utskottet ansåg dock att en rad åtgärder har vidtagits de senaste åren på nationell nivå, inte minst på lagstiftningsområdet, för att förebygga, motstå och hantera störningar i elförsörjningen för att Sverige som helhet ska ha goda förutsättningar att kontinuerligt kunna upprätthålla samhällsviktig verksamhet. På grund av det arbete som redan bedrivs på området fann utskottet sålunda inte skäl för riksdagen att för närvarande vidta ytterligare åtgärder. Motionsyrkandet avstyrks därmed.

I betänkande 2011/12:FöU7 behandlade försvarsutskottet regeringens förslag om ändringar i elberedskapslagen (1997:288). Ändringarna var en följd av utvecklingen på beredskapens område och en avreglerad elmarknad med ökat ansvar för elföretagen. Utskottet konstaterade att lagförslaget uppfyllde

behovet av anpassning av elberedskapslagen till ett vidgat beredskapsbegrepp och till elförsörjningssystemets funktion och beroenden och välkomnade regeringens förslag om en utvidgning av de åtgärder som elberedskapslagen syftar till så att hela hotskalan innefattas (från fred till krig) samt tydliggörandet av vilka aktörer som omfattas av lagens bestämmelser och vilka skyldigheter de har. Myndigheter analyserar sårbarhet, hot och risker inom respektive ansvarsområde och sammanställer årligen risk- och sårbarhetsanalyserna för att stärka sin krisberedskap. Utskottet konstaterade att en liknande skyldighet för huvudaktörerna på elmarknaden kommer att leda till ökad kunskap och överblick hos myndigheter med särskilt ansvar för krisberedskap, däribland Af-färsverket svenska kraftnät (SvK).

Gällande ordning

Elberedskapslagen (1997:288) syftar till att förebygga, motstå och hantera sådana störningar i elförsörjningen som kan medföra svåra påfrestningar på samhället. Lagen omfattade tidigare åtgärder för att tillgodose elförsörjningen vid höjd beredskap. Från och med den 1 juli 2012 har inriktningen i lagen ändrats till att även omfatta att förebygga, motstå och hantera sådana störningar i elförsörjningen som kan medföra svåra påfrestningar på samhället. Ändringarna har förbättrat förutsättningarna för en mer långsiktig inriktning av de beredskapsåtgärder som åläggs berörda aktörer.

Elproducenter, elhandelsföretag och nätföretag är skyldiga att vidta de beredskapsåtgärder som regeringen eller SvK beslutar om. Enligt elberedskapslagen har de berörda företagen en skyldighet att upprätta risk- och sårbarhetsanalyser i fråga om säkerheten i den egna verksamheten och redovisa efterfrågade uppgifter till SvK.

Nätägare ska enligt ellagen (1997:857) även analysera leveranssäkerheten och upprätta en åtgärdsplan som visar hur leveranssäkerheten i det egna elnätet ska förbättras. Nätägare är även skyldiga att årligen redovisa en sammanfattning av arbetet med sin risk- och sårbarhetsanalys för Energimarknadsinspektionen.

SvK är systemansvarig myndighet för det nationella elsystemet med uppgiften att förvalta, driva och utveckla det svenska stamnätet för el. SvK ska även verka för att minska riskerna för allvarliga störningar på samhället i händelse av omfattande störningar inom elförsörjningen. I fråga om elsäkerhet vid anläggningar där det bedrivs samhällsviktig verksamhet ligger ansvaret på respektive anläggningsinnehavare. I en krissituation har anläggningsinnehavaren fortfarande ansvaret för att elanläggningen ger betryggande säkerhet mot person- och saksador på grund av el. Elsäkerhetsverket utövar tillsyn över elsäkerheten och kan i en krissituation ge dispens från gällande regelverk.

Elnätsföretagen ingår i en elsamverkansorganisation för hantering av regionala och lokala nätstörningar baserad på frivillig medverkan och avtal mellan företagen. Landet är indelat i sju områden med en elsamverkansledning i varje, vars uppgift är bl.a. att samordna hjälpinsatser och skaffa fram resurser

till drabbade företag i samband med störningar. I respektive område är SvK representerat.

Ett lagstadgat s.k. funktionskrav infördes den 1 januari 2011 i ellagen med innebörden att oplanerade avbrott i elöverföringen inte får överstiga 24 timmar. Elanvändare som drabbas av elavbrott längre än 12 timmar kan vara berättigade till avbrottsersättning. Lagändringen syftar till att skapa drivkrafter för en leveranssäker elöverföring och till att undvika att framtida svåra väderförhållanden leder till allvarliga konsekvenser.

På myndighets- och företagsnivå har en rad åtgärder vidtagits de senaste åren enligt proposition 2013/14:144, bl.a. gemensamma övningar, utbildning, säkring av reservplatser för krisledning, införande av Rakel och anskaffning av utrustning i form av beredskapsstolpar, mobila transformator- och ställverksanläggningar samt mobila lednings- och sambandssystem. Nätföretagen har påskyndat utbyggnadstakten av isolerad luftledning och jordkabel. Ett stort antal bandvagnar och reservkraftsaggregat har placerats ut hos elföretagen. Så kallade ödriftsåtgärder har vidtagits för att Göteborg, Malmö och Stockholm ska klara sin elförsörjning vid långvariga elavbrott. Sedan några år pågår utveckling av ett nationellt webbaserat verktyg, SUSIE (Samverkan under störning inom elförsörjningen) som används för att underlätta samverkan mellan elnätsföretag.

Vid mycket allvarliga störningar i elförsörjningen kan det uppstå sådan effektbrist att man tvingas prioritera bland elanvändarna för att minska störningen på samhällsviktig verksamhet. Från att ha varit ett utvecklingsprojekt blev Styrel under 2012 en ordinarie arbetsuppgift för Energimyndigheten, som därefter har arbetat med att vidareutveckla planeringssystemet.

Under 2013 tog Energimyndigheten även fram föreskrifter som började gälla den 1 januari 2014. Föreskrifterna innebär att metoden för Styrelsplaneringen tillämpas på ett konsekvent och strukturerat vis i hela samhället.

Den pågående internationaliseringen av elförsörjningen kombinerat med en strävan efter att minimera kostnader innebär att företag centraliserar vissa funktioner och att viss verksamhet flyttas till andra länder. På nordisk nivå samarbetar ländernas energi- och elberedskapsmyndigheter och de fem systemansvariga företagen i Nordiskt Beredskapsforum (Nord-Ber). De nordiska systemansvariga företagen har även etablerat Nordic Asset Management (NordAM) som är ett centralt verktyg för beredskapssamarbetet för det nordiska elsystemet.

Pågående arbete

I budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1, utg.omr. 21) betonar regeringen att i stort sett alla delar av det svenska samhället är beroende av en väl fungerande elförsörjning med god leveranssäkerhet. Elavbrott kan leda till omfattande störningar i viktiga samhällsfunktioner och förorsaka betydande materiella skador och ekonomiska förluster hos kunderna. Därmed minskar toleransen för avbrott och störningar i elförsörjningen i hela samhället.

SvK har i egenskap av elberedskapsmyndighet under 2014 genomfört beredskapshöjande åtgärder i teknik, kommunikation, fysiskt skydd samt övning och utbildning.

Under 2014 utvecklades den nationella risk- och sårbarhetsanalysen, och uppgifter inhämtades från aktörer inom elförsörjningen. SvK har bidragit med medel till störningsreserven för att upprätthålla beredskapen av gasturbinanläggningar för att vid större driftstörningar kunna starta s.k. ö-drift (när ett elsystem inom ett begränsat geografiskt område drivs lokalt) och elproduktion. Det fysiska skyddet har förstärkts vid flera anläggningar.

SvK har genomfört övningar och utbildningar tillsammans med elbranschen, personal ur frivilligorganisationerna, de nordiska stamnätsoperatörerna och myndigheter. I samband med övningar och utbildningar har SvK arbetat för att öka kännedomen och användningen av det digitala kommunikationssystemet Rakel bland elaktörerna. SvK har även hjälpt företag inom elförsörjningen att införa Rakel. Under 2014 fastställdes talgrupper och riktlinjer för hur Rakel ska användas inom elförsörjningen.

Som sektorsmyndighet för elförsörjningen verkar SvK även för att säkerhetsskyddet i elbranschen håller en optimal nivå. Under 2014 lanserades en energisäkerhetsportal som en samlingsplats för relevanta styr- och stöddokument i syfte att underlätta säkerhetsarbetet inom branschen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill fortsatt betona att i fråga om elsäkerhet vid anläggningar där det bedrivs samhällsviktig verksamhet ligger det grundläggande ansvaret på respektive anläggningsinnehavare. Utskottet anser dock att en rad åtgärder har vidtagits de senaste åren på nationell nivå, inte minst på lagstiftningsområdet, för att förebygga, motstå och hantera störningar i elförsörjningen för att Sverige som helhet ska ha goda förutsättningar att kontinuerligt kunna upprätthålla samhällsviktig verksamhet.

I sammanhanget kan som exempel nämnas den planeringsmetod som utvecklats för identifiering och prioritering för att vid en eleffektbrist kunna styra el till samhällsviktiga elanvändare (Styrel) samt det nationella webbaserade verktyget, SUSIE (Samverkan under störning inom elförsörjningen) som används för att underlätta samverkan mellan elnätsföretag att fördela resurser på ett effektivt sätt. En rad förberedande åtgärder, som bl.a. omfattar reservkraft och s.k. ö-drift, har också genomförts på myndighetsnivå. Utvecklingen av samverkan på lokal, regional, nationell och nordisk basis är väsentlig för att samhället ska ha fortsatt tillgång till elförsörjning vid ett långvarigt elavbrott. På grund av det arbete som redan bedrivs på området finner utskottet sålunda inte skäl för riksdagen att för närvarande vidta ytterligare åtgärder. Motionsyrkandet avstyrks därmed.

Skalskydd

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkande om att stärka skalskyddet för kärnkraften och den storskaliga vattenkraften. Utskottet hänvisar till pågående arbeten.

Jämför reservation 24 (SD).

Motionen

Mikael Jansson m.fl. (SD) framhåller i motion 2015/16:3218 att skalskyddet mot fredstida och krigstida sabotage mot den storskaliga vattenkraften och kärnkraften bör stärkas då denna är känslig för sabotage. Detta gäller såväl i freds- som i krigstillstånd. De skyddade zonerna runt kraftverken bör därför göras större och bevakas bättre, byggnaderna bör förstärkas ytterligare och Hemvärnet/Territorialarmén ges en mer aktiv roll i objektskyddet, anser motionärerna (yrkande 1).

Bakgrund

Tidigare behandling

I betänkande 2014/15:FöU6 uttryckte utskottet att särskilt den utökade samverkan och övningsverksamheten med lokala polismyndigheter i fråga om insats- och eftersökningsmetodik i fråga om kärnkraftverk har varit viktig. Utskottet instämde med Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) om att för att skyddet som helhet ska fungera måste tillståndshavarnas åtgärder vara samordnade med samhällets förmåga att ingripa. Försvarsmaktens möjlighet att kunna vara behjälplig genom att ge stöd åt polisen med helikopterförmåga är i sammanhanget viktig.

Utskottet framhöll i betänkande 2013/14:FöU6 att man ser med stort allvar på de brister som uppdragats vid de svenska kärnkraftsanläggningarna under senare år. Samtidigt noterades att ett omfattande arbete pågår med att förbättra säkerheten vid kärnkraftverken. Utskottet noterade att en rad åtgärder vidtagits för att stärka det fysiska skyddet runt de kärntekniska anläggningarna och att regeringen har tillsatt utredningar för att arbeta vidare med de frågor som återstår när det gäller förmågan att skydda anläggningarna mot antagonistiska hot. Utskottet fann därmed inte anledning att ändra sitt tidigare ställningstagande utan avstyrkte det aktuella yrkandet.

När det gäller säkerhetsskydd för vattenkraften behandlades ämnet i betänkande 2013/14:FöU8 om regeringens proposition 2013/14:38 Dammsäkerhet. Utskottet ansåg att en samlad reglering i fråga om dammsäkerhet var angelägen och bedömde att den lagstiftning som regeringen föreslagit gav ökad tyngd åt dessa frågor och medförde en högre grad av dammsäkerhet. Utskottet tillstyrkte propositionen. Vidare noterade utskottet att säkerhetsskyddslagen var

föremål för en översyn som innefattar en analys av vilka verksamheter som är i behov av säkerhetsskydd och att den kontrollstation för dammsäkerhetslagstiftningen som enligt regeringen bör genomföras 2018 även innefattar en utvärdering av skyddslagens tillämpning på området.

Pågående arbete

I budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1, utg. omr. 6) anger regeringen att betänkandet En ny säkerhetsskyddslag (SOU 2015:25) redovisades i mars 2015. I betänkandet föreslås en ny och moderniserad säkerhetsskyddslag som bl.a. behandlar tillträdesbegränsningar och fysiskt skydd. Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

Det finns kopplingar mellan den befintliga säkerhetsskyddslagen och skyddslagen (2010:305) som innehåller bestämmelser om vissa åtgärder till förstärkt skydd för byggnader, andra anläggningar, områden och andra objekt mot 1. sabotage, 2. terroristbrott, 3. spioneri samt röjande i andra fall av hemliga uppgifter som rör totalförsvaret och 4. grovt rån. För att tillgodose behovet av skydd kan det beslutas att något ska vara skyddsobjekt.

När det gäller åtgärder för stärkt fysiskt skydd av kärntekniska anläggningar anger SSM i sin årsredovisning för 2013 att samtliga kärnkraftverk har genomfört ett antal åtgärder för att höja säkerheten, bl.a. genom en utvidgning av befintliga skyddsobjekt, uppförande av nya industristaket och fordonskontroller, översyner av tillträdesrutiner och skalskydd av reaktorbyggnader, utbildning av bevakningspersonal samt utökad samverkan och övning med lokala polismyndigheter i fråga om insats- och eftersökningsmetodik. SSM menar dock att för att skyddet som helhet ska fungera måste tillståndshavarnas åtgärder vara samordnade med samhällets förmåga att ingripa.

Utskottets ställningstagande

När det gäller det fysiska skyddet av samhällsviktig verksamhet i form av kärnkraftverk och vattenverk välkomnar utskottet beredningen av betänkandet En ny säkerhetsskyddslag, som får anses vara centralt i sammanhanget.

Utskottet anser i fråga om den svenska kärnsäkerheten att det i dag pågår ett omfattande arbete för att genomlysna och stärka både säkerheten vid kärnkraftverken och incidentberedskapen, vilket är tillfredsställande. Särskilt den utökade samverkan och övningsverksamheten med lokala polismyndigheter i fråga om insats- och eftersökningsmetodik har varit viktig, anser utskottet, som instämmer med Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) om att för att skyddet som helhet ska fungera måste tillståndshavarnas åtgärder vara samordnade med samhällets förmåga att ingripa. Försvarmaktens möjlighet att vara behjälplig genom att ge stöd åt polisen med helikopterförmåga är i sammanhanget viktig. Utskottet finner sammanfattningsvis inte anledning att för närvarande vidta ytterligare åtgärder. Motionsyrkandet avstyrks.

Driftvärn för den kulturella sektorn

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om att utreda driftvärn för den kulturella sektorn. Utskottet hänvisar till att ett återtagande av driftvärnet inte är aktuellt, bl.a. mot bakgrund av bristande behov och kostnader.

Jämför reservation 25 (SD).

Motionen

I motion 2015/16:2946 av Jeff Ahl m.fl. (SD) föreslås att ett driftvärn för den kulturella sektorn utreds och på sikt upprättas. Motionärerna anför att det finns uppgifter för det civila försvaret, som inte är direkt kopplade till att bidra till försvaret av riket, men som har desto större betydelse för hur samhället ser ut efteråt. När krig drabbar ett samhälle är det stor risk att kulturarvet skadas eller plundras. Här fyller det civila försvaret en viktig funktion. De som är verksamma inom den kulturella sektorn måste då krig utbrutit eller krigsfara föreligger agera så att kulturarvet drabbas i så liten utsträckning som möjligt. Exempel på uppgifter är detaljerad kartläggning av byggnader för att möjliggöra återuppbyggnad, evakueringsplaner för kulturskatter som kan flyttas, berggrum för skydd, övningar för att snabbt kunna förflytta kulturobjekt m.m.

Bakgrund

I betänkande 2013/14:FöU11 behandlade utskottet frågan om driftvärn överlag. Utskottet ansåg inte att ett återtagande av driftvärnet var aktuellt, bl.a. mot bakgrund av behov och kostnader.

Frågan behandlades även i betänkande 2004/05:FöU4 om Sveriges försvarspolitik 2005–2007. Försvarsmakten hade övervägt det framtida behovet av driftvärn som vid det tillfället hade reducerats kraftigt de senaste 10–15 åren. Försvarsmakten konstaterade att driftvärnet inte var anpassat för de hot som styrde utvecklingen av de övriga delarna av myndigheten. Civila myndigheter förutsattes lösa sina egna uppgifter under fred och kris, möjligen med bistånd av Försvarsmakten. Resterande delar av driftvärnet kunde därför avvecklas. Dåvarande Krisberedskapsmyndigheten delade Försvarsmaktens uppfattning och ansåg att driftvärnet hos civila myndigheter och företag borde avvecklas fr.o.m. 2005, vilket också kom att ske.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser inte att ett återtagande av driftvärnet är aktuellt, bl.a. mot bakgrund av behov och kostnader. När det gäller kyrkliga kulturminnen kan utskottet notera att Svenska kyrkan och dess organisatoriska delar, enligt 15 a § Kulturmiljölagen (1988:950), ska vidta de beredskapsförberedelser som under

höjd beredskap behövs för vård och underhåll av de kyrkliga kulturminnena.
Motionen avstyrks.

Reservationer

1. Brandsäkerhet, punkt 1 (SD)

av Mikael Jansson (SD) och Roger Richtoff (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2015/16:675 av Lotta Olsson (M) och
2015/16:3216 av Paula Bieler (SD) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Sverige har i dag en på många sätt täckande lagstiftning om krav på tillgänglighet för personer med olika former av funktionsnedsättning, om än inte heltäckande. Detta är givetvis positivt och välkommet. Tyvärr saknas motsvarande lagstiftning om frångänglighet, dvs. möjligheten att snabbt och säkert kunna utrymma en plats vid omedelbar fara. Till stor del beror detta säkerligen på att säkerhetsföreskrifter och krav på olika former av larm och utrymningsvägar huvudsakligen reglerats genom andra regelverk än lagstiftning, exempelvis genom Boverkets byggregler. Boverket har förvisso reviderat dessa så att krav på frångänglighet tydliggjorts, men byggregler specificerar endast krav vid ny- och ombyggnad av fastigheter. De kräver inte anpassning av befintliga byggnader. I och med att utrymningsmöjligheter är direkt avgörande i frågor om liv och död är det vår mening att de bör räknas in i kraven på tillgänglighet. Att ljud inte når alla vid brandlarm är ett problem med frångänglighet som bör ses över och åtgärdas. Att exempelvis ljudlarm kompletteras med ljuslarm eller att utrymningsplaner och annan säkerhetsinformation finns i taktilt format borde vara en självklarhet, anser vi, men så ser det alltså inte ut i dag. Förutom att i lag slå fast rätten till frångänglighet behöver en plan för ökad frångänglighet i samtliga offentliga utrymmen och all offentlig verksamhet tas fram. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

2. Villkoren för deltidsanställda brandmän, punkt 3 (SD)

av Mikael Jansson (SD) och Roger Richtoff (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:685 av Anders Hansson (M) och
avslår motion
2015/16:3020 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 4.

Ställningstagande

Deltidsbrandmän har en anställning utanför räddningstjänsten men kan vid behov inställa sig på en räddningsstation inom en mycket kort tid för tjänstgöring när olyckan är framme. Till deltidsbrandmännen utgår ersättning för att de har jour samt för de tillfällen de deltar i räddningstjänstens utryckningar. Problem har uppstått när deltidsbrandmän förlorar sin primära anställning och behöver få ersättning från a-kassan. Då de enligt lagens mening innehar en deltidsanställning som deltidsbrandmän anses de inte stå fullt ut till arbetsmarknadens förfogande. Därmed riskerar de en nedsättning av ersättningen från a-kassan, som i många fall inte överensstämmer med den inkomst de eventuellt får från sitt deltidsuppdrag som brandman. Följden blir att utbildad personal känner sig nödgade att säga upp sig från sin tjänst som deltidsbrandman till stort men för såväl kommuner som invånare. Regeringen bör se över villkoren för deltidsanställda inom räddningstjänsten. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen.

3. Villkoren för deltidsanställda brandmän, punkt 3 (C)

av Daniel Bäckström (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:3020 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 4 och
avslår motion
2015/16:685 av Anders Hansson (M).

Ställningstagande

Att vi i vår vardag ska kunna känna trygghet i att ambulansen, brandkåren och övriga räddningstjänsten fungerar och kan bistå i en nödsituation är av största vikt. För att dessa organisationer ska fungera krävs det väl utbildad personal som är tillgänglig i hela landet. Därför är det av stor vikt att det finns tillräckliga möjligheter att rekrytera personal till bl.a. brandförsvaret, anser jag. Frågor om utbildning, arbetsvillkor, personalförsörjning och resursallokering utgör väsentliga delar. Jag anser t.ex. att deltidbrandmän inte bör lida ekonomisk skada i händelse av utryckning vid arbetslöshet. Räddningstjänsten, särskilt deltidskårerna, bör ges bättre förutsättningar att rädda liv, ge trygghet och finnas i hela landet. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen.

4. Jämställdhet och mångfald inom brandkåren, punkt 4 (SD)

av Mikael Jansson (SD) och Roger Richtoff (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:2836 av Kent Ekeröth (SD) yrkande 2.

Ställningstagande

Att ta hänsyn till jämställdhets- och mångfaldsaspekter vid rekrytering till brandkåren, liksom till polisen, är inget självändamål. Det viktiga är att vi i Sverige har en välutbildad brandkår för att skydda liv och egendom. Därför är det viktigt att objektivt kunna mäta fysiska och språkliga kvalifikationer. Vi betvivlar inte att sökande med kvinnligt kön eller med invandrabakgrund kommer in på en brandmannautbildning med kvalitetssäkrande krav om de verkligen är lämpliga för yrket. Av dessa skäl menar vi att de fysiska kraven vid brandkårsantagningen ska höjas för båda könen till männens tidigare nivå och att brandkåren inte ska tillåtas att bedriva s.k. positiv särbehandling eller kvotering genom att anta mindre kvalificerade till respektive utbildning endast för att de är av ett visst kön eller av invandrabakgrund, och inte heller ska en sådan praxis få ske i valet mellan två personer med lika kvalifikationer. Vi anser också att brandkåren inte ska tillåtas att bedriva riktade kampanjer i syfte att rekrytera personer från minoritetsgrupper eller ett visst kön. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

5. Nationellt låssystem för vägbommar, punkt 5 (SD)

av Mikael Jansson (SD) och Roger Richtoff (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:1944 av Lars-Arne Staxäng (M).

Ställningstagande

Vi anser att eftersom SOS Alarm använder sig av fri dirigering kan det uppstå problem vid hämtning med ambulans då det inte är säkert att en sådan har åtkomst till låssystemet på respektive vägbom i ett specifikt område, vilket kan riskera liv. Alla ambulanser i ett län kan heller inte ha tillgång till samtliga nycklar, taggs eller kort för alla bostadsområden, campingplatser osv. i hela regionen. Vi anser därför att det är rimligt att tillverkare av vägbommar, samt de mark- och fastighetsägare som önskar eller innehar vägbommar, bör stimuleras att införa ett låssystem där en nationell universell räddningstjänstnyckel ger åtkomst för samhällstjänstgörande ändamål, bl.a. ambulanssjukvården. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

6. Fonder för naturkatastrofer, punkt 8 (SD)

av Mikael Jansson (SD) och Roger Richtoff (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkande 83.

Ställningstagande

Vi anser att det bör upprättas fonder för ersättning vid naturkatastrofer. Dessa fonder ska byggas upp på nationell grund för att kunna användas vid naturkatastrofer. Fonderna ska uppmanas att söka landstings- och primärkommunala medel. Bidrag för detta ändamål bör inte ges till EU, anser vi. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

7. Den enskildes ansvar och beredskap, punkt 9 (M)

av Hans Wallmark (M), Lena Asplund (M), Jan R Andersson (M) och Lotta Olsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:2172 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkande 19 och avslår motionerna

2015/16:28 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 8 och

2015/16:3220 av Björn von Sydow m.fl. (S) yrkande 1.

Ställningstagande

De frivilliga försvarsorganisationerna har över 400 000 medlemmar och skapar folkförankring för försvaret samtidigt som man genomför utbildningar som är till gagn för både försvaret och krisberedskapen. Organisationerna innehåller en stor bredd av människor och kompetenser som kommer från olika delar av samhället. När det gäller de frivilliga försvarsorganisationerna och krisberedskapen finns även här en stor utvecklingspotential, anser vi. Det handlar om att organisationerna kan bidra till att skapa en medvetenhet om risker i samhället och vilka förutsättningar som finns att hantera dem. De frivilliga resursgrupperna är ett bra exempel på samarbete med kommunerna för att kartlägga kompetenser som kan vara viktiga att förstärka samhällets resurser med vid en kris. Frivilligorganisationerna utgör även en viktig del i det civila försvaret, där planeringen nu återupptas. Regeringen bör ge de frivilliga försvarsorganisationerna en starkare roll i krisberedskapen utifrån de behov som finns. Detta bör riksdagen tillkänna för regeringen.

8. Den enskildes ansvar och beredskap, punkt 9 (V)

av Stig Henriksson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:28 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 8 och avslår motionerna

2015/16:2172 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkande 19 och
2015/16:3220 av Björn von Sydow m.fl. (S) yrkande 1.

Ställningstagande

Människan behöver tillgodose vissa grundbehov för att fungera. Att få den enskilde att vidta konkreta beredskapsåtgärder inför abstrakta hot och risker är svårt. De dagliga behoven kommer alltid att gå före, inte minst för de människor som aldrig upplevt en svår påfrestning på samhället, men också för utsatta grupper där var dag i sig är en utmaning. Jag anser att studier av andra länders erfarenheter av nationella återkommande informationsinsatser kan ge viktiga ingångsvärden och bör tas till vara. Ett intressant exempel är den kanadensiska kampanjen som innebär att alla medborgare ska klara 72 timmar på egen hand utan myndigheternas inblandning. Den kampanjen har också gett mätbara och konkreta resultat. Riksdagen bör ställa sig bakom det som anförs om att andra länders erfarenheter av nationella informationsinsatser bör studeras i syfte att utforma en svensk informationsinsats för att stärka den enskildes förmåga vid kriser och svåra påfrestningar, och tillkännage detta för regeringen.

9. Krisberedskapssystemet, punkt 12 (M, C, L, KD)

av Allan Widman (L), Hans Wallmark (M), Lena Asplund (M), Jan R Andersson (M), Daniel Bäckström (C), Lotta Olsson (M) och Mikael Oscarsson (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:2171 av Allan Widman m.fl. (FP, M, C, KD) yrkande 3 och avslår motionerna

2015/16:28 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkandena 1–3 och 9,

2015/16:1966 av Lotta Finstorp och Gunilla Nordgren (båda M) och

2015/16:3220 av Björn von Sydow m.fl. (S) yrkande 2.

Ställningstagande

Sommaren 2014 utbröt det som skulle bli den största skogsbranden i svensk modern historia. Regeringen beslöt i augusti 2014 att tillsätta den s.k. skogsbrandsutredningen. Utredningens uppdrag var att utvärdera de räddningsinsatser och annat arbete som gjordes i samband med skogsbranden i Västmanland. Skogsbrandsutredningen pekar på en rad viktiga lärdomar för framtiden och sätter ljuset på att det i akuta situationer ställs höga krav på en väl fungerande beredskap i samhället. Vi menar att en tydlig organisation, samordning och

klara vägar för kommunikation är viktigt för alla parter som deltar i en krisinsats. Det är just vid nationella påfrestningar som medborgarna måste kunna sätta sin tillit till samhällets funktioner. Riksdagen bör ställa sig bakom det som anförs om att ta vara på de erfarenheter när det gäller styrning och resursanvändning som den särskilda utredningen om skogsbranden kom fram till och tillkännage detta för regeringen.

10. Krisberedskapssystemet, punkt 12 (V)

av Stig Henriksson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:28 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 1 och avslår motionerna

2015/16:28 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkandena 2, 3 och 9,

2015/16:1966 av Lotta Finstorp och Gunilla Nordgren (båda M),

2015/16:2171 av Allan Widman m.fl. (FP, M, C, KD) yrkande 3 och

2015/16:3220 av Björn von Sydow m.fl. (S) yrkande 2.

Ställningstagande

Enligt 2 kap. 1 § lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser och höjd beredskap ska kommuner och landsting göra risk- och sårbarhetsanalyser. Genom att statliga myndigheter, kommuner och landsting genomför egna analyser byggs kunskap upp på alla nivåer. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) reglerar endast i vilken form som myndigheterna ska lämna sin redovisning av risk- och sårbarhetsanalyserna, inte vilken metod som myndigheterna ska använda i sitt analysarbete. De sammanställningar och analyser som görs utgår därför från innehållet i myndigheternas redovisningar snarare än från att endast jämföra myndigheternas bedömningar. Jag anser att ett första steg för utveckling är att alla de risk- och sårbarhetsanalyser som kommuner, myndigheter m.fl. upprättar använder samma metod, utvecklar andra mått än självskattning och att dessa får ligga till grund för en nationell risk- och sårbarhetsanalys. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

11. Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps nationella krishanteringsförmåga, punkt 13 (M)

av Hans Wallmark (M), Lena Asplund (M), Jan R Andersson (M) och Lotta Olsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:2172 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkande 20.

Ställningstagande

Vi anser att Sverige ska ha en god krisberedskap för att kunna möta risker och hot. Sverige ska ha en både bred och uthållig förmåga att kunna hantera dagens och framtidens utmaningar. Det är viktigt att vi lär oss av tidigare kriser och använder de lärdomarna för att bättre kunna hantera nya kriser. Den utredning som analyserade den stora skogsbranden i Västmanland 2014 identifierade allvarliga brister när det gäller såväl det förberedande arbetet som själva hanteringen av branden. Slutsatserna i utredningen ställer viktiga frågor om den svenska krisberedskapen. För att bättre kunna hantera nationella kriser som den stora skogsbranden 2014 krävs åtgärder för att förtydliga styrning samt tillgången på resurser och kompetens. MSB är i dag en myndighet som sitter på stor kompetens, men myndighetens verksamhet är för omfattande. Det bör därför göras en översyn av myndighetens verksamhet med särskilt fokus på förmågan till nationell krishantering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

12. Kommunikationssystemet Rakel, punkt 14 (SD)

av Mikael Jansson (SD) och Roger Richtoff (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:1209 av Anders Hansson (M).

Ställningstagande

Vi tycker att det är bra att det är så pass många myndigheter och organisationer som använder sig av kommunikationssystemet Rakel. Detta ger en bra grund för ett gemensamt arbete inom bl.a. krisberedskapen. En del organisationer har dock egna lösningar för kommunikation inom sitt respektive verksamhetsområde, vilket medför en brist i kommunikationshänseende. En översyn bör därför göras. Riksdagen bör ställa sig bakom det som anförs om att göra en översyn av möjligheten att införa kommunikationssystemet Rakel i samtliga statliga, regionala samt kommunala myndigheter och organisationer som arbetar med krisberedskap, och tillkännage detta för regeringen.

13. Civilt försvar, punkt 15 (M)

av Hans Wallmark (M), Lena Asplund (M), Jan R Andersson (M) och Lotta Olsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2015/16:2172 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkande 7 och

2015/16:2173 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkandena 2 och 3 samt

avslår motionerna

2015/16:973 av Finn Bengtsson (M),

2015/16:2250 av Mikael Oscarsson m.fl. (KD) yrkandena 6 och 7,

2015/16:2824 av Mikael Oscarsson m.fl. (KD) yrkande 5,

2015/16:3020 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 1 och

2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkandena 27, 63 och 64.

Ställningstagande

För att Försvarsmakten ska kunna agera med full effekt krävs det att såväl det militära som det civila försvaret interagerar inom ramen för totalförsvaret. Sedan det kalla krigets slut har totalförsvaret mer eller mindre avvecklats, och planeringen för dess verksamhet har legat nere. I försvarsuppgörelsen ingår att återuppta planeringen för totalförsvaret. Det är positivt att det nu sker. Vi anser att det finns mycket att göra på området eftersom våra samhällen, men även krigföringen, har förändrats sedan det kalla krigets slut. Samhällets funktionalitet vilar t.ex. i dag i större utsträckning på privata och enskilda aktörer som sitter på resurser och sköter driften av vital infrastruktur. Dessutom finns det inte längre lager av t.ex. drivmedel och livsmedel, utan samhället är mer beroende av dagliga flöden. Allt detta kräver att vi tänker nytt kring hur vi organiserar det nya totalförsvaret. Riksdagen bör ställa sig bakom det som anförs om

behovet av ett nytt totalförsvaret som inventerar och tar till vara den kompetens som numera ligger hos privata aktörer och tillkännage detta för regeringen. Riksdagen bör också tillkännage för regeringen att det finns ett behov av att Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) får i uppdrag att utreda det psykologiska försvaret.

14. Civilt försvar, punkt 15 (SD)

av Mikael Jansson (SD) och Roger Richtoff (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2015/16:973 av Finn Bengtsson (M) och
2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkandena 27, 63 och 64 samt
avslår motionerna
2015/16:2172 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkande 7,
2015/16:2173 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkandena 2 och 3,
2015/16:2250 av Mikael Oscarsson m.fl. (KD) yrkandena 6 och 7,
2015/16:2824 av Mikael Oscarsson m.fl. (KD) yrkande 5 och
2015/16:3020 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 1.

Ställningstagande

Försvarsberedningens försvarsrapport förutsätter att det civila försvaret bara klarar sig 5–10 dagar i en konfliktsituation. Det militära försvaret kan inte fungera utan det civila försvaret. Vår dåliga uthållighet i krig är en brist som sänder obehagliga svaghetssignaler till omvärlden. Enligt vår mening bör Sveriges totalförsvaret kunna hantera att försvara Sverige uthålligt över längre tid. Riksdagen bör ställa sig bakom det som anförs om att det civila försvaret bör kunna fullgöra sina uppgifter i flera månader även i händelse av fullskaligt krig och tillkännage detta för regeringen.

Vi anser vidare att nya hotbilder kräver att län och kommuner kan mobilisera för en aktiv krishantering vid höga våldsnivåer. Bataljonsledningarna inom territorialarmén bör därför ha del i länsstyrelsernas krisledning. Riksdagen bör ställa sig bakom det som anförs om att ärenden av regional civil beredskapskaraktär bör beredas hos länsstyrelserna efter yttrande av Försvarsmakten och tillkännage detta för regeringen. Vidare bör riksdagen ställa sig bakom det som anförs om att ärenden av lokal civil beredskapskaraktär bör beredas hos kommunerna efter yttrande av hemvärnet med de nationella skyddsstyrkorna (territorialarmén) och tillkännage detta för regeringen.

Avslutningsvis menar vi att genom att riksdagen beslutade att bifalla regeringens proposition Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016–2020 (prop. 2014/15:109) så är grunden lagd för en återupptagen försvarsplanering. Ett område där flera lag- och författningsöversyner är motiverade på grund av detta berör länsstyrelsernas ansvar i samband med höjd beredskap. Riksdagen bör ställa sig bakom det som anförs om att göra en översyn av föråldrade lagar och förordningar som styr samhällets krisberedskap och tillkännage detta för regeringen.

15. Civilt försvar, punkt 15 (C)

av Daniel Bäckström (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:3020 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 1 och avslår motionerna

2015/16:973 av Finn Bengtsson (M),

2015/16:2172 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkande 7,

2015/16:2173 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkandena 2 och 3,

2015/16:2250 av Mikael Oscarsson m.fl. (KD) yrkandena 6 och 7,

2015/16:2824 av Mikael Oscarsson m.fl. (KD) yrkande 5 och

2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkandena 27, 63 och 64.

Ställningstagande

Jag menar att det svenska totalförsvaret måste stärkas och däri är det civila försvaret en viktig pusselbit. Det handlar om allt från att stärka organisationer som står nära Försvarsmakten till att säkerställa att vi har en bra räddningstjänst och beredskapsplanering runt om i landet. Det civila försvaret består inte av en myndighet utan av många statliga, regionala och lokala aktörer som tillsammans skapar den svenska civila försvarsförmågan. I den försvarsöverenskommelse som slöts i våras mellan Centerpartiet, Socialdemokraterna, Moderaterna, Miljöpartiet och Kristdemokraterna beskrivs vikten av att stärka den civila försvarsförmågan. I överenskommelsen pekas värnandet av civilbefolkningen, säkerställande av de viktigaste samhällsfunktionerna och bidrag till Försvarsmaktens förmåga vid förhöjd beredskap ut som de viktigaste delarna i det civila försvaret. I och med det försvarsbeslut som riksdagen fattade i juni så återupptas nu det civila försvaret och dess planering. Eftersom att det civila försvaret inte är en egen organisation är det av största vikt att samordning och samarbete blir ledstjärnor i det kommande planeringsarbetet. Jag menar att

detta arbete inte bara bör fokusera på beredskapsarbete i form av stöd till Försvarsmakten utan även på beredskapsarbetet för icke-militära kriser, exempelvis i samband med stormar och bränder. Detta bör riksdagens ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

16. Civilt försvar, punkt 15 (KD)

av Mikael Oscarsson (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2015/16:2250 av Mikael Oscarsson m.fl. (KD) yrkandena 6 och 7 samt

2015/16:2824 av Mikael Oscarsson m.fl. (KD) yrkande 5 och

avslår motionerna

2015/16:973 av Finn Bengtsson (M),

2015/16:2172 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkande 7,

2015/16:2173 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkandena 2 och 3,

2015/16:3020 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 1 och

2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkandena 27, 63 och 64.

Ställningstagande

För att säkerställa bibehållna samhällsfunktioner vid ett skymningsläge är totalförsvarets alla bitar, både militärt och civilt försvar, absolut nödvändiga. Under alltför många år har arbetet med att planera för totalförsvaret uteblivit. Förberedelserna har varit sparsamma eller inga alls, och möjligheten att upprätthålla någon form av civilt försvar vid en kris är i dag mycket liten, kanske rentav obefintlig. Planeringen för totalförsvaret bör återupptas, och myndigheters förmåga på central och regional nivå att prioritera och fördela resurser vid höjd beredskap bör utvecklas och möjligheterna till att aktivera totalförsvaret vid en kris säkras. Det civila försvaret förutsätter samverkan mellan försvarsmakten och ett antal samhällsfunktioner, organisationer, institutioner och företag. På uppdrag av den förra regeringen pågår för tillfället ett arbete med att återuppta planeringen för det civila försvaret inom länsstyrelser och centrala myndigheter. I detta arbete är det angeläget att lärdomar och resurser från arbetet med skydd mot olyckor och krisberedskap också används i planeringsarbetet för det civila försvaret. Jag delar regeringens analys att det finns behov av att utveckla samhällets förmåga att stödja Försvarsmakten vid väpnat angrepp eller krig i vår omvärld. Riksdagen bör ställa sig bakom detta och tillkänna det för regeringen.

17. Skyddsrum, punkt 16 (SD)

av Mikael Jansson (SD) och Roger Richtoff (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:1775 av Per-Arne Håkansson (S) och
avslår motion
2015/16:1928 av Anders Hansson (M).

Ställningstagande

Vi anser att de skyddsrum som finns i Sverige i dag är en investering som inte vårdas på ett tillfredställande sätt. Det är fastighetsägarna som har ansvaret att förvalta och vårda dessa skyddsrum. MSB har uppdraget att genom kontroller se till att beståndet av skyddsrum vårdas och underhålls så att skyddsförmågan bibehålls. I dag genomförs ungefär 900 kontroller av skyddsrum om året, vilket innebär att det tar ungefär 65 år att kontrollera samtliga skyddsrum. Detta är inte acceptabelt, menar vi. För att upprätthålla skyddsrummens skick och förmåga att skydda civilbefolkningen mot olika typer av angrepp måste underhållet förbättras så att statens krav på skyddsrummens kvalitet upprätthålls. Regeringen bör tillse att förslag till åtgärder tas fram för hur skyddsrummens underhåll ska förbättras. I förslagen kan t.ex. frågan om att ta ut en speciell skyddsrumavgift av fastighetsägarna ingå. Riksdagen bör ställa sig bakom det som anförs om att regeringen bör se över frågan om hur Sveriges skyddsrum ska kunna hålla den skydds kvalitet som staten har fastställt och tillkännage detta för regeringen.

18. Livsmedelsförsörjning, punkt 17 (M)

av Hans Wallmark (M), Lena Asplund (M), Jan R Andersson (M) och Lotta Olsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:2172 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkandena 22 och 23 samt
avslår motionerna

2015/16:28 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 6,
2015/16:290 av Betty Malmberg (M) yrkande 1,
2015/16:1743 av Gunilla Nordgren (M),
2015/16:3020 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 2 och
2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkande 4.

Ställningstagande

Flödessäkerhet är en viktig del i den svenska krisberedskapen. Det gäller allt från energi och livsmedel till elektronisk kommunikation och drivmedel. MSB har ett viktigt ansvar i att analysera hoten mot olika flöden och föreslå förbättringar. Vi menar att den av Försvarsberedningen föreslagna utredningen om ambitioner när det gäller säkerhet för samhällsviktig infrastruktur och försörjningssäkerhet vid extraordinära händelser måste komma till stånd. Det är även viktigt att se över hur Försvarsmakten kan bidra till en ökad flödessäkerhet såväl i Sveriges närområde som internationellt. Riksdagen bör ställa sig bakom det som anförs om den av Försvarsberedningen föreslagna utredningen och tillkännage detta för regeringen. Riksdagen bör också ställa sig bakom det som anförs om vikten av att skydda vitala flöden till och från Sverige och behovet av bättre samarbete mellan civila och militära myndigheter samt förstärkt ansvar till MSB och tillkännage detta för regeringen.

19. Livsmedelsförsörjning, punkt 17 (SD)

av Mikael Jansson (SD) och Roger Richtoff (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2015/16:290 av Betty Malmberg (M) yrkande 1 och
2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkande 4 och
avslår motionerna

2015/16:28 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 6,
2015/16:1743 av Gunilla Nordgren (M),
2015/16:2172 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkandena 22 och 23 samt
2015/16:3020 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 2.

Ställningstagande

Den kraftiga befolkningsökningen i kombination med en snabb ekonomisk utveckling i världen leder till en omfattande belastning på världens miljö och en kapplöpning efter naturresurser. Vi menar att detta måste tas bättre hänsyn till.

Sveriges självförsörjningsgrad av livsmedel bör öka för att garantera större uthållighet vid internationella kriser. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

20. Livsmedelsförsörjning, punkt 17 (C)

av Daniel Bäckström (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:3020 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 2 och avslår motionerna

2015/16:28 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 6,

2015/16:290 av Betty Malmberg (M) yrkande 1,

2015/16:1743 av Gunilla Nordgren (M),

2015/16:2172 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkandena 22 och 23 samt

2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkande 4.

Ställningstagande

Sverige är i mycket hög grad ett importberoende land. Den låga självförsörjningsgraden riskerar att bli en säkerhetsrisk vid många olika slags kriser, både militära och icke-militära. Även klimatförändringarna har effekt på livsmedelsproduktionen internationellt och nationellt. Jag anser att det är angeläget att Sverige har en beredskap för att hantera krisers påverkan på inhemsk produktion av livsmedel och tillgång till dricksvatten. Samtidigt har resurser för både det civila försvaret och Försvarmakten tagits ur drift. De s.k. livsmedelslagren har avvecklats. Under höjd beredskap är det angeläget att livsmedelsförsörjningen är tryggad för både samhället i stort och Försvarmakten. För mig är det angeläget att frågan om livsmedelsförsörjning blir en viktig parameter i civilförsvarsplaneringen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

21. Livsmedelsförsörjning, punkt 17 (V)

av Stig Henriksson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:28 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 6 och avslår motionerna

2015/16:290 av Betty Malmberg (M) yrkande 1,

2015/16:1743 av Gunilla Nordgren (M),

2015/16:2172 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkandena 22 och 23,

2015/16:3020 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 2 och

2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkande 4.

Ställningstagande

Många faktorer och förändringar har ökat vår sårbarhet när det gäller livsmedelsförsörjningen. Samtidigt ser vi i Sverige ett starkt växande intresse för produktion och lokal förädling av livsmedel, men fortfarande är dessa verksamheter och aktiviteter på marginalen. Jag anser att det i arbetet med den nationella livsmedelsstrategin bör tillföras ett långsiktigt perspektiv i syfte att öka självförsörjningsgraden, gynna arbetstillfällena och uppfylla miljömålen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

22. Lagring av olja/ransonering av petroleumprodukter, punkt 18 (SD)

av Mikael Jansson (SD) och Roger Richtoff (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkandena 2 och 3.

Ställningstagande

Den kraftiga befolkningsökningen i kombination med en snabb ekonomisk utveckling i världen har lett till en omfattande kapplöpning efter naturresurser. Kampen om resurserna riskerar att leda till ansträngda relationer och i värsta fall väpnade konflikter mellan länder. Vi anser att det finns ett behov av att genom en svensk förvaltningsmyndighet återigen upprätthålla ett svenskt beredskapslager av olja för att vi ska klara en internationell kris som leder till svårigheter att få tag på denna råvara. Det är enligt vår mening inte tillräckligt med ett utomlands kontrollerat lager eftersom vi riskerar att förlora kontrollen över försörjningen av produkten genom att det blir utländska oljeföretag som

styr och ställer över distributionen. Tiden är kommen för att en statlig förvaltningsmyndighet deltar i beredskapslagringen igen. Vi anser också att det endast är genom lag som vi kan säkerställa ett fullgott prioriterings- och ransoneringsystem för petroleumprodukter om en brist skulle uppstå. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

23. Reservkraft, punkt 19 (SD)

av Mikael Jansson (SD) och Roger Richtoff (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkande 84.

Ställningstagande

Olika elkraftskonsumenter är olika beroende av säker el. För samhällsviktig verksamhet kan oacceptabla konsekvenser uppstå snabbt vid elavbrott. Vi menar att med hjälp av modern styrteknik kan olika användare sättas i prioriteringsordning vid brist på el. Forskning visar att särskilda reservkraftnät med viss radie är kostnadseffektiva när det finns flera samhällsviktiga verksamheter nära varandra. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

24. Skalskydd, punkt 20 (SD)

av Mikael Jansson (SD) och Roger Richtoff (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 20 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkande 1.

Ställningstagande

Sveriges kärnkraft och storskaliga vattenkraft är känslig för sabotage. Det gäller såväl i freds- som i krigstid. Vi anser att de skyddade zonerna runt kraft-

verken bör göras större och bevakas bättre, att byggnaderna bör förstärkas ytterligare och att Hemvärnet/Territorialarmén bör ges en mer aktiv roll i försvaret av verken. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

25. Driftvärn för den kulturella sektorn, punkt 21 (SD)

av Mikael Jansson (SD) och Roger Richtoff (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 21 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:2946 av Jeff Ahl m.fl. (SD).

Ställningstagande

Det civila försvaret har många uppgifter, och utan ett väl fungerande sådant kan inte det militära försvaret verka uthålligt. Vi menar att det finns ytterligare uppgifter för det civila försvaret som inte är direkt kopplade till att bidra till försvaret av riket, men som har desto större betydelse för hur samhället ser ut efteråt. När krig drabbar ett samhälle är det stor risk att kulturarvet skadas eller plundras, och här fyller det civila försvaret en viktig funktion. De som är verksamma inom den kulturella sektorn måste då krig utbrutit eller krigsfara föreligger agera så att kulturarvet drabbas i så liten utsträckning som möjligt. Exempel på förebyggande åtgärder är en detaljerad kartläggning av byggnader för att möjliggöra återuppbyggnad, evakueringsplaner för kulturskatter som kan flyttas, bergtrum för skydd av dessa, övningar för att snabbt kunna förflytta kulturobjekt m.m. I ett modernt civilt försvar ingår uppgiften att skydda kulturarvet från skadegörelse, menar vi. Ett driftvärn för att skydda detta bör på sikt upprättas och övas med lämplig frekvens och omfattning. I utredningar av det civila försvaret bör detta vara en av aspekterna som ska utredas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2015/16

2015/16:28 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en enhetlig metod för framtida risk- och sårbarhetsanalyser bör utformas och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillse att MSB:s arbete med målstrukturer påskyndas samt att en struktur för beslut och uppföljning samtidigt tydliggörs och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda om man på statlig nivå ska ha möjlighet att fatta beslut motsvarande kommunala krisledningsnämndens befogenheter och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det i arbetet med den nationella livsmedelsstrategin bör tillföras ett långsiktigt perspektiv i syfte att öka självförsörjningsgraden, gynna arbetstillfällena och uppfylla miljömålen och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att andra länders erfarenheter av nationella informationsinsatser bör studeras i syfte att utforma en svensk informationsinsats för att stärka den enskildes förmåga vid kriser och svåra påfrestningar och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behoven av extern granskning och revision av krishanteringsinsatser och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:290 av Betty Malmberg (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige i händelse av kris måste ha beredskap att kunna försörja befolkningen med livsmedel och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:351 av Paula Holmqvist m.fl. (S):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en delegation för klimatanpassningsinsatser avseende skredrisker i Göta älv-dalen och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:546 av Christina Örnebjär (FP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra analyser där konsekvenserna av extrema regn utreds och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka den nationella beredskapen mot översvämningar genom samordning och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:675 av Lotta Olsson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att problemet med att ljud inte når alla vid brandlarm bör ses över och åtgärdas och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:685 av Anders Hansson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en översyn av villkoren för deltidsanställda inom räddningstjänsten bör göras och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:966 av Jan R Andersson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vattendragsreglering och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:973 av Finn Bengtsson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en översyn av föräldrade lagar och förordningar som styr samhällets krisberedskap och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1209 av Anders Hansson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en översyn av möjligheten till att samtliga statliga, regionala samt kommunala myndigheter och organisationer som arbetar inom krisberedskap ska införa telekommunikationssystemet Rakel och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1665 av Camilla Waltersson Grönvall och Sten Bergheden (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över riskerna vid höga vattennivåer i Vänern och höga vattenflöden i Göta älv och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1667 av Camilla Waltersson Grönvall och Sten Bergheden (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skredsäkerhet i Göta älvdalen och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1743 av Gunilla Nordgren (M):

Riksdagen ställer sig bakom att en risk- och sårbarhetsanalys bör göras som omfattar hela livsmedelskedjan från produktion, import och livsmedelsindustri till distribution för att öka vår försörjningsberedskap och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1775 av Per-Arne Håkansson (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över frågan om hur Sveriges skyddsrum håller den av staten fastställda skyddskvaliteten, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1928 av Anders Hansson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en översyn av möjligheten att införa en skyddsrumavgift i syfte att säkerställa inspektioner av och kvaliteten på våra skyddsrum och tillkännager detta för regeringen

2015/16:1929 av Anders Hansson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att införa ett krav på genomgången SMO-utbildning för att kunna bli heltidsbrandman och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1944 av Lars-Arne Staxäng (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökad framkomlighet för utryckningsfordon i områden som nyttjas av allmänheten genom ett nationellt låssystem för vägbommar och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1966 av Lotta Finstorp och Gunilla Nordgren (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av krisberedskapen i hela samhället och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2166 av Ann-Christin Ahlberg m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om allmän samhällsplikt och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2171 av Allan Widman m.fl. (FP, M, C, KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över förutsättningarna för räddningstjänstens deltidsbrandkår att kunna rädda liv, ge trygghet och finnas i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta vara på de erfarenheter när det gäller styrning och resursanvändning som den särskilda utredningen om skogsbranden kom fram till och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2172 av Hans Wallmark m.fl. (M):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av ett nytt totalförsvaret som inventerar och tar till vara den kompetens som numera ligger hos privata aktörer och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kartlägga behoven och ge de frivilliga försvarsorganisationerna en starkare roll i krisberedskapen och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en översyn bör göras av förmågan hos Myndigheten för samhällsskydd och beredskap att hantera nationella kriser, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om den av Försvarsberedningen föreslagna utredningen om ambitionerna avseende säkerhet för samhällsviktig infrastruktur och försörjningssäkerhet och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att skydda vitala flöden till och från Sverige och behovet av bättre samarbete mellan civila och militära myndigheter samt förstärkt ansvar till MSB och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2173 av Hans Wallmark m.fl. (M):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att bibehålla forskningskompetens och att utreda det psykologiska försvaret och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att stärka det civila försvaret och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2184 av Suzanne Svensson m.fl. (S):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kunskapskontroll och kvalitetssäkring i MSB:s utbildningar gällande RIB (räddningsperson i beredskap) och SMO (skydd mot olyckor) och tillkännager detta för regeringen

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett krav på erfarenhet som brandman efter avslutad SMO-utbildning innan man är kvalificerad att läsa vidare till räddningsledare A och B, och riksdagen tillkännager detta för regeringen
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utbildningarna till räddningsledare A och B bör ses över både vad som gäller utbildningens längd och innehåll, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över MSB:s utbildningssystem och att det motsvarar kraven om lagen om skydd mot olyckors (LSO) intentioner, att konsekvenserna av de olyckor som sker i samhället ska minimeras, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2250 av Mikael Oscarsson m.fl. (KD):

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om totalförsvaret och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om det civila försvaret och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2321 av Pia Hallström (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ska erbjuda utbildningar fördelat på flera platser i landet och tillkännager detta för regeringen

2015/16:2406 av Göran Lindell och Per Lodenius (båda C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av samhällets beredskap för de extrema vädersituationer som blir följden av den klimatförändring som vi befinner oss i och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förstärka samhällets förutsättningar att klara de påfrestningar som dessa extremväder medför och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2634 av Maria Malmer Stenergard m.fl. (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att staten behöver ta ett övergripande ansvar för konsekvenserna av havsnivåhöjningen och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2824 av Mikael Oscarsson m.fl. (KD):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om det civila försvaret och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2836 av Kent Ekeröth (SD):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om antagningskraven till brandkåren och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2946 av Jeff Ahl m.fl. (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att driftvärn för den kulturella sektorn utreds och på sikt upprättas och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3020 av Daniel Bäckström m.fl. (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den civila försvarsplaneringen ska än mer betona civil beredskap för icke-militära kriser såsom stormar och bränder och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att frågan om livsmedelsförsörjningen blir en viktig parameter i civilförsvarsplaneringen och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att räddningstjänsten, särskilt deltidskåreerna, ges bättre förutsättningar att rädda liv, ge trygghet och finnas i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att utveckla brandmannautbildningen och säkerställa dess kompetensförsörjning med ambition om att utbildad personal ska finnas tillgänglig i hela landet och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3216 av Paula Bieler (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i lag slå fast rätten till frångänglighet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda och ta fram en plan för ökad frångänglighet i samtliga offentliga utrymmen och all offentlig verksamhet och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka skalskyddet mot fredstida och krigstida sabotage mot den storskaliga vattenkraften och kärnkraften (avsnitt 2.2) och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skapa beredskapslager för olja (avsnitt 2.2) och tillkännager detta för regeringen.

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagstadga framtagandet av ett prioriterings- och ransoneringssystem för petroleumprodukter (avsnitt 2.2) och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sveriges självförsörjningsgrad av livsmedel bör öka för att garantera större ut-hållighet vid internationella kriser (avsnitt 2.2) och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det civila försvaret bör kunna fullgöra sina uppgifter i flera månader även i hän-delse av fullskaligt krig (avsnitt 5.3) och tillkännager detta för rege-ringen.
63. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ärenden av regional civil beredskapskaraktär bör beredas hos länsstyrelserna efter yttrande av Försvarsmakten (avsnitt 9.3) och tillkännager detta för regeringen.
64. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ärenden av lokal civil beredskapskaraktär bör beredas hos kommunerna efter yttrande av hemvärnet med de nationella skyddsstyrkorna (territoria-larmén) (avsnitt 9.3) och tillkännager detta för regeringen.
83. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör upprättas fonder för ersättning vid naturkatastrofer (avsnitt 17) och till-kännager detta för regeringen.
84. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om särskilda reservkraftnät (avsnitt 22) och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3220 av Björn von Sydow m.fl. (S):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över arbetet med att öka allmänhetens kunskaper och kompetens om hur man agerar i samband med kriser och konflikter och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att beakta behovet av en stärkt krisledningsförmåga och tillkännager detta för rege-ringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över arbetet med krisberedskap för att hantera klimatförändringar och till-kännager detta för regeringen.

BILAGA 2**Försvarsutskottets offentliga utfrågning**

Försvarsutskottets offentliga utfrågning avseende om krisen eller kriget kommer – en uppföljning av informationsinsatser till allmänheten om den enskildes ansvar och beredskap

Tid: tisdagen den 8 december 2015 kl. 12.45–14.50

Lokal: Förstakammarsalen

Program*Inledning*

Ordförande Allan Widman (L)

Kort presentation av riksdagens rapport RFR 2015/16:3

Utredare Elisabet Michailaki Lindquist, Riksdagsförvaltningens utvärderings- och forskningssektariat

Myndighetsperspektivet

Generaldirektör Helena Lindberg, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

Kommunperspektivet

Karin Eriksson, chef avdelningen för samhällsskydd och beredskap, Göteborgs stad

Länsstyrelseperspektivet

Länsrådet Johan von Knorring, Länsstyrelsen i Uppsala län

Frågor

Utskottets utfrågning av inbjudna talare och gäster

Avslutning

Ledamoten Peter Jeppsson (S)

Deltagare

Försvarsutskottet

Allan Widman (L), ordförande

Peter Jeppsson (S)

Lena Asplund (M)

Alexandra Völker (S)

Mikael Jansson (SD)

Jan R Andersson (M)

Kent Härstedt (S)

Daniel Bäckström (C)

Jakop Dalunde (MP)

Lotta Olsson (M)

Paula Holmqvist (S)

Stig Henriksson (V)

Mikael Oscarsson (KD)

Mats Green (M)

Jeff Ahl (SD)

Riksdagsförvaltningen

Elisabet Michailaki Lindquist, utredare, riksdagsförvaltningens utvärderings- och forskningssektariat

Regeringskansliet

Försvarsdepartementet

Ulrica Gradin, departementsråd

Jan Hyllander, departementsråd

Ella Carlsson Sjöberg, departementssekreterare

Justitiedepartementet

Ulf Eliasson, kansliråd

Övriga statliga myndigheter

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

Helena Lindberg, generaldirektör

Försvarsmakten

Jonas Fröberg, överstelöjtnant, stabschef, Militärregion Mitt (MRM)

Peter Widén, major, chef civil-militär samverkan, Militärregion Syd (MRS)

Länsstyrelsen i Uppsala län

Johan von Knorring, länsråd

Pirjo Nordqvist, tf. försvarsdirektör

Kristina Smith, handläggare

Riksrevisionen

Thomas Dawidowski, programansvarig försvar, samhällets krisberedskap och utrikes

Samverkansområden för samverkan mellan aktörer inom krisberedskapsområdet

Peter Molin, ordförande i Samverkansområde Geografiskt områdesansvar, länsråd, Länsstyrelsen i Gotlands län

Roland Sandelin, ordförande i Samverkansområde Transporter, Luftfartsverket

Rafael Zawilinski, ordförande i Samverkansområde Farliga ämnen, Tullverket

Johanna Öhman, ordförande i Samverkansområde Skydd, undsättning och vård, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

Kommuner*Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)*

Markus Planmo, handläggare krisberedskap

Botkyrka kommun

Lena Maria Fritzberg, säkerhetssamordnare

Göteborgs stad

Karin Eriksson, chef avdelningen för samhällsskydd och beredskap

Intresseorganisationer*Allmänna försvarsförbundet*

Bo Jifält, kanslichef

Flygvapenfrivilligas Riksförbund

Ossi Koukkula, generalsekreterare

Jan Otterström, utbildningschef

Folk och Försvar

Lena Bartholdson, generalsekreterare

Lisa Gillström, programansvarig samhällets säkerhet

Frivilliga Automobilkårens Riksförbund

Kristian Reinoso, utbildningschef

Frivilliga Flygkåren

Lars-Göran Johansson, kårchef

Frivilliga Motorcykelkårens Riksförbund

Tomas Björk, rikskårchef

Riksförbundet Sveriges lottakårer

Barbro Isaksson, rikslottachef

Heléne Rådemar, generalsekreterare

Sjövärnskårens Riksförbund

Anders Johansson, styrelseordförande

John Fritsch, generalsekreterare

Svenska Brukshundklubben

Tomas Knuutila, 2:e vice ordförande

Catrin Fernholm, generalsekreterare

Sveriges Bilkårens Riksförbund

Malin Dreifaldt, riksbilkårchef

Susanne Wieselgren, verksamhetsutvecklare

Sveriges Civilförsvarsförbund

Anders J Andersson, kommunikationsansvarig, journalist

Övriga deltagare

Viktoria Asp, analytiker, Försvarshögskolan

Manu Tuominen, försvarsattaché, överste, Finlands ambassad i Stockholm

Stenografisk utskrift från den offentliga utfrågningen

Inledning

Ordföranden: Varmt välkomna hit allesammans! Jag förmodar att ni nu har upptäckt att också säkerheten på riksdagen har blivit lite förhöjd i förhållande till vad som är normalt. Men jag tror att de flesta har kommit nu.

Ni är alla varmt välkomna till försvarsutskottets hearing gällande enskildas personliga ansvar i krisberedskapen, det vill säga ansvaret för dem själva och de närmast anhöriga.

Innan vi börjar vill jag presentera Peter Jeppson, som i dag är ställföreträdande tjänsteförträdande vice ordförande i försvarsutskottet. Sedan vill jag också presentera försvarsutskottets kanslichef Lars Franzén.

Bakgrunden till den här hearingen är att utskottet har bedömt att de säkerhetspolitiska, de teknologiska och de klimatologiska förutsättningarna har ändrats och påkallar behovet av en krisberedskap för samhället i stort, men också för de enskilda individerna.

Det är tid för oss att på nytt fundera över hur vår beredskap för kris och krig ser ut. Den enskilde är ju en del av samhället. Vi tror att det är viktigt att man betonar att den enskilde också har ett ansvar vid krisberedskapen. Ansvaret gäller en själv och de närmast anhöriga och utgår från den sårbarhet som finns i samhället i stort.

Den rapport som har arbetats fram på utskottets uppdrag ser i första hand på hur myndigheterna agerat och informerat enskilda och allmänhet om deras ansvar i krisberedskapen (Rapporter från riksdagen, 2015/16:RFR3).

Som vi kan konstatera via länsstyrelserna är det ungefär hälften som tydligt har kommunicerat ut budskapet om enskildas ansvar. När det gäller våra 290 kommuner tycks det vara ungefär var tredje som har gjort detsamma.

Mycket av den information som vi har tittat på och som är bilagd rapporten är goda exempel på hur man pedagogiskt förklarar sammanhangen för enskilda. Vi hoppas att de, när de nu lyfts fram i vår rapport, ska bli en inspiration också för andra offentliga och icke offentliga aktörer.

Utskottet har också noterat att en sorts bottenplatta när det gäller enskildas krisberedskap är de 72 timmarna. Utskottet tycker att det är bra att man på det här sättet har skaffat ett standardiserat mått på krisberedskapen hos enskilda. Men vi vill också peka på att det kan finnas både kriser och andra situationer där den enskilde kan komma att behöva ta ett mycket längre ansvar än 72 timmar.

I Sälen, för snart elva månader sedan, utgick en av punkterna i seminarieprogrammet från den kris som inträffade i Uppsala och som innebar sex dygn av elavbrott. Det är bara ett exempel på att 72 timmar inte alltid behöver vara tillräckligt.

Utskottet har också noterat att i allt väsentligt är den information som ges till enskilda webbaserad på länsstyrelser, kommuners, och statliga myndigheters hemsidor. Det i sig reser naturligtvis en del frågetecken, eftersom den nya informationstekniken vilar på att samhället i stort fungerar i termer av till

exempel elförsörjning. Men vi har konstaterat att vissa väljer att hitta andra varianter. Man delar ut vanliga, skriftliga broschyrer eller också har man på sina hemsidor utskriftsvänliga tips och råd till enskilda.

Vi kommer nu att få lyssna till såväl regional som kommunal nivå om det som vi uppfattar som goda exempel i dessa sammanhang. Så småningom kommer vi att ha en frågestund.

Med detta vill jag lämna över ordet till den huvudsakliga författaren av rapporten, Elisabet Michailaki Lindquist.

Anföranden

Elisabet Michailaki Lindquist, Riksdagsförvaltningens utrednings- och forskningssektori: Jag ska kort presentera rapporten *Om kriget eller krisen kommer – en uppföljning av informationsinsatser till allmänheten och den enskildes ansvar och beredskap* (2015/16:RFR3). Rapporten består av två delar, en huvudrapport och en bilagedel.

Bakgrunden har redan lämnats här, att utskottet ville följa upp sina uttalanden om informationsinsatser till allmänheten. De frågeställningar som utskottet var intresserad av var givetvis hur informationsinsatserna görs, vilka kanaler som används, vilken information som ges, vad den enskilde kan göra, lagstöd – framför allt gränslinjen mellan den enskildes och det allmännas ansvar – hur checklistorna ser ut och 72-timmarskampanjer samt en jämförelse med informationsinsatser i övriga nordiska länder och Nordamerika.

Inledningsvis gjorde vi en kartläggning av informationsinsatser. Vi undersökte på central nivå, MSB och andra centrala myndigheter, med särskilt ansvar för krisberedskapen. På regional nivå tittade vi på alla länsstyrelser webbplatser. På lokal nivå tittade vi på ett urval av kommuner, ett fyrtiotal kommuner. Syftet var att få så bra täckning som möjligt, geografisk spridning, stora och små kommuner, glesbygd, storstäder och så vidare. För att vara exakt var det 43 kommuner. Vi hade också andra kontakter.

Slutsatsen är att det finns information på aktörernas webbplatser, ofta i form av en webbsida. Det finns också speciella webbplatser som har utarbetats framför allt av MSB, men även länsstyrelsen i Kronobergs län har tagit fram Hesa Fredrik som är en speciell webbplats just om krisberedskapen och den enskildes beredskap.

Sedan förekommer det också att man använder sig av nyare teknik, podsändningar, och man gör filmer som läggs upp på Youtube, till exempel filmen om det blir el- eller värmeavbrott. Det är Energimyndigheten som har tagit fram den. Tidigare skedde det i form av en broschyr, nu har det gjorts en film. MSB använder sig av twitterflöden och bloggar för att informera och för att komma i dialog med allmänheten.

Sedan tidigare har MSB framställt läromedel som används vid undervisningen i skolan. Också frivilligorganisationer, framför allt Civilförsvarförbundet, informerar i skolorna.

När det gäller broschyrer kan kommuner på lokal nivå göra utskick till hushållen, men detta har ifrågasatts. Dels är det en kostnadsfråga, dels vet man inte om hushållen tar del av den eller inte.

På central nivå informerar MSB väldigt tydligt och bra om individens ansvar på sina tre webbplatser. Några av de centrala aktörerna har information, men då inom sitt specifika område, exempelvis Strålsäkerhetsmyndigheten.

På regional nivå är det hälften av länsstyrelserna som har informerat tydligt att individen har ett ansvar i krisberedskapen. Ett par av dem gör det utifrån specifika riskbilder i form av en kärnteknisk olycka eller ett dammbrott. Hälften av länsstyrelserna informerar dock inte alls någonting om individens ansvar, utan man vänder sig bara till andra aktörer inom krisberedskapen. Här vill jag tillägga att det som jag säger är resultatet av den ögonblicksbild som vi fick i maj 2015. När jag har gått tillbaka för att ta fram en ny bild kan det redan ha förändrats.

Hälften av länsstyrelserna hade alltså ingen information. På lokal eller kommunal nivå var det en tredjedel av kommunerna som hade tydlig information om att individen har ett ansvar, och att man måste vara förberedd på att det kan inträffa ett längre elavbrott. En tredjedel kan ge många råd och tips, framför allt vid elavbrott eller översvämningar, men man informerar ingenting om att individen har ett ansvar. En tredjedel informerar bara om sin egen roll i krisberedskapen. Man vänder sig inte till allmänheten utan mer till andra aktörer, på motsvarande sätt som de länsstyrelser som inte informerar.

Information till allmänheten måste vara tillgänglig. På framför allt kommunal nivå är det inte alltid lätt att hitta information. Man måste komma ned ganska långt i hierarkin, och ibland måste man till och med göra en sökning på krisberedskap för att hitta information. Annars är det inte så lätt att hitta. Där har länsstyrelserna en väldigt bra, föredömlig, gemensam struktur, så att man hittar allt på samma ställe.

När det gäller vissa funktionshinder finns det ibland en lättläst version. I Hallands län har man gjort en lättläst version av information om krisberedskapen. Det finns ibland översättningar till andra språk, men det är inte regel. Där måste man också notera att vissa kommuner har väldigt många språk att översätta till. I Göteborg och Luleå finns det ett hundratal språk.

Den digitala tekniken är lätt att anpassa till synskadade och hörselskadade. Filmerna på Youtube kan vara textade. Där har den digitala tekniken vissa fördelar.

Lagstodet tänker jag inte fördjupa mig i. Alla känner till lagen om skydd mot olyckor och den enskildes ansvar.

Informationen som man går ut med syftar till att allmänheten når insikt om tre saker. Man ska bli medveten om att kriser kan inträffa och hur de kan drabba en i vardagen. Man ska tänka efter och inse vad ett längre elavbrott betyder. Man ska ta ansvar för sitt eget liv och sin egen säkerhet. Resurserna räcker inte. Det allmänna måste kunna fokusera på äldre, sjuka och barn. Är man stark och frisk måste man själv klara inledningen av en kris.

Man ska förbereda sig för kris genom att införskaffa vissa saker. Man ska ha ett förråd hemma. Under en kris ska man hålla sig informerad och följa instruktioner. Det förutsätter att man har en radio som fungerar med solceller eller en webbradio och att man har tillgång till mobilladdare och så vidare.

I bilagedelen nämns det några exempel. Länsstyrelsen i Örebro län har under rubriken *Krisberedskap, ansvar och roller* angett den enskildes eget ansvar. Sedan redogörs det för prioriteringen, vilka som får hjälp först, förmåga att hantera det osannolika och hur man kan förbereda sig.

Åtvidabergs kommun har lagt upp detta under rubriken *Krisberedskap och säkerhet*. Skellefteå kommun har under rubriken *Säkerhet och kris* tagit upp att alla har ett ansvar och att man måste förbereda sig och kunna klara sig själv.

Checklistor finns på många olika sätt. De kan vara mer eller mindre över-skådliga. Ibland är det en checklista och en instruktion med goda råd som flyter in i varandra.

En jämförelse visar hur den norska motsvarigheten ser ut. Under rubriken *Din säkerhet* har man gjort en enkel och stiliserad bild om beredskap i hemmet.

Den andra bilden som ni ser här är från San Franciscos *72-hours*. Det är en föredömligt enkel och lättfattlig bild.

72-timmarskampanjer ska jag inte prata om. Det kommer ni att få höra om från Göteborgs stad. Men det förekommer i flera kommuner. Civilförsvarsförbundet har också drivit sådana.

Sedan kommer vi till den nordiska utblicken och vilken information som ges av motsvarigheten till MSB. Informationen är liknande i både Norge och Danmark. I Danmark ligger den något mer på specifik myndighetsnivå. I Finland är det inte riktigt lika tydligt med särskilda webbplatser och att man vänder sig till allmänheten. Men man har en del riktade satsningar, exempelvis den som handlar om gårdens beredskapsplanering. Det är en väldigt noggrann guide för lantbrukare. Island är drabbat av många kriser på grund av sin geografi. Där har man en hög krissäkerhet och väldigt höga förväntningar på att individen ska klara av en kris och en snabb evakuering. Man ska ha en grab bag, där man har en gasmask med mera.

Utskottet gjorde en bedömning i samband med denna uppföljning. Man noterar att krisberedskap ligger i tiden, att den enskildes roll och förmåga bör stärkas ytterligare och att det finns utvecklingsmöjligheter på både kommunal och regional nivå. Den moderna teknologin ger både för- och nackdelar. Och det finns ett stort informations- och utbildningsbehov, där frivilligorganisationerna kan spela en stor roll. Civilförsvarets direkta behov beaktas sällan i informationsflödet. Utskottet noterar att man behöver se över föreskriftsstödet. Och man betonar vikten av samordning mellan relevanta aktörer överlag.

Jag vill avslutningsvis säga att vi som en del av uppföljningen också gjorde en fördjupning. Vi kontaktade vissa aktörer och frågade hur de ser på sitt eget ansvar och på andras ansvar, eftersom alla inte informerar. Vi frågade också vissa som inte informerar varför de inte gjort det. Avsaknaden av information visar sig ofta vara brist på resurser och tid. Det är inte så att man inte vill informera, utan man har bara inte kommit till skott.

Ordföranden: Tack så hemskt mycket! Det är inte bara den lokala och regionala nivån som ska redovisa sina funderingar, utan det är naturligtvis också, först och främst, den statliga och nationella nivån. Med det vill jag hälsa generaldirektör Helena Lindberg välkommen.

Helena Lindberg, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB): Tack för inbjudan och möjligheten att uppdatera utskottet lite i frågorna om den enskildes krisberedskap! Det handlar helt enkelt om hur vi har arbetat vidare sedan rapporten färdigställdes. Jag tänkte också problematisera frågeställningarna runt den enskildes krisberedskap lite.

Det börjar med en mental beredskap, en mental krisberedskap, alltså att man tänker igenom ett scenario – varför inte ett storskaligt strömavbrott under en längre period? Människor behöver ha insikt om och förståelse för att samhällskriser också påverkar dem själva och deras anhöriga. Kriser som drabbar hela samhället påverkar alltid oss som individer. Om jag förbereder mig har jag större möjligheter att klara situationen och att påverka min egen säkerhet och också andras säkerhet. Den viktigaste tillgången är naturligtvis andra människor. Vi måste alla hjälpas åt när det handlar om en samhällskris.

Jag tycker att försvarsutskottets rapport ger en god bild av hur MSB arbetar och även av våra grundläggande resonemang om samhällets och den enskildes krisberedskap – det hänger naturligtvis ihop. Vi har också uppdraget att samordna och driva på andra aktörer och myndigheter och se till att det skapas en god förmåga.

Vi gjorde en undersökning bland landets beredskapsansvariga på lokal och regional nivå hösten 2014. Den heter *Enskildas ansvar och agerande vid kriser – Offentliga aktörers bedömning*. Den gjordes av MSB och Crismart på Försvarshögskolan. Där framkom ett tydligt behov av att samordna informationen om just den enskildes krisberedskap. Det har helt enkelt funnits en viss osäkerhet kring bland annat vilka budskap och vilken information som ska vara prioriterad på det området. Därför gick vi vidare och gjorde ett projekt om enskildas krisberedskap under 2015 med syfte just att utveckla kommunikationen kring enskildas krisberedskap.

Det här är några exempel på åtgärder som MSB har vidtagit och som också kompletterar utskottets rapport.

Vi har också genomfört ganska stora satsningar under 2014 och 2015. Till exempel har vi delat ut 5 miljoner kronor, i enlighet med regeringens uppdrag i ett regleringsbrev till oss för 2014, ur krisberedskapsanslaget, bland annat till Civilförsvarsförbundet för en kommunikationssatsning som har namnet 72 timmar, till lottorna för utbildningssatsningen När det oväntade händer och till Blå Stjärnan för en webbkampanj: Har du koll? Kan du rädda ditt djur vid en kris?

Det är helt enkelt ganska stora satsningar. Vi gjorde också tillsammans med Crismart en studie under 2014 där vi borrade lite i enskildas ansvar och agerande vid kriser. Det handlade också om hur man på den kommunala och regionala nivån ser på den enskildes roll och förmåga före, under och efter en samhällskris. Vi har gjort en uppföljning under det här året: en kvalitativ och

kvantitativ undersökning av kommunernas information, med fokus på enskildas krisberedskap, på de kommunala webbplatserna. Vi har också gjort en intervjuundersökning om allmänhetens krisberedskap. Det var en telefonintervju med 2 000 personer mellan 18 och 84 år som handlade om hur de enskilda själva ser på hot, risker, förmåga, ansvar och beredskap. Vi anlidade Markör som utförare. Undersökningen presenterades faktiskt så sent som i förra veckan, på en temadag som vi hade kring detta. Jag kommer tillbaka lite till resultatet av den studien.

Vi har en annan studie, *Individens förmåga att ta ansvar för sin egen säkerhet – Särskilt utsatta grupper*, som Mittuniversitetet har hjälpt oss med. Vi har under 2015 också tagit fram en kommunikationsguide för kommuner och andra aktörer om enskildas krisberedskap, som helt enkelt syftar till att samordna och utveckla information och ge lite verktyg. Det är en guide som kan användas i det kommunala arbetet. Den guiden finns publicerad på krisinformation.se/kommunikationsguide – om man vill leta upp den.

Som bekant väntar vi nu på planeringsanvisningar för att kunna återuppta planeringen för det civila försvaret. Här ser vi hur allt det arbete vi gör inom ramen för krisberedskapen och utvecklingen av förmågan där kommer att vara till stor nytta även i vårt arbete med planeringen för civilt försvar.

Vår särskilda webbsida, sakerhetspolitik.se, uppdateras dagligen med säkerhetspolitiska frågor. Den kan säkert komma att få ännu mer och förnyad aktualitet – det är vår bedömning.

Jag ska då återkomma till den undersökning som vi gjorde – det handlar om telefonintervjuerna om människors krisberedskap. Det var drygt 2 000 människor som fick frågor med utgångspunkt från ett scenario: ett längre elavbrott. Jag kan göra några snabba nedslag i den undersökningen. Mindre än hälften, 47 procent, uppger att de aldrig har tänkt på ett långvarigt elavbrott. Men 53 procent svarar faktiskt att de har tänkt de tankarna. Ungefär en tredjedel av de tillfrågade bedömer att de skulle klara ett elavbrott bra. En tredjedel anger egentligen varken bra eller dåligt. Och en tredjedel anger att de skulle klara ett långvarigt avbrott dåligt. 45 procent av de tillfrågade anger att de inte har vidtagit några förberedelse- eller krisberedskapsåtgärder över huvud taget. Bara 12 procent har säkrat tillgång till mat, och 8 procent har säkrat tillgång till vatten.

På frågan varför man inte har gjort någonting svarar 49 procent att de helt enkelt inte har tänkt på att de skulle behöva förbereda sig för ett långvarigt elavbrott. 30 procent tror att de inte kommer att drabbas av ett långvarigt elavbrott över huvud taget eller att risken är väldigt liten.

Av detta kan man dra slutsatsen att riskmedvetenheten hos allmänheten helt enkelt är låg. Varför är den det? Det kan man reflektera över. Är det en logisk följd av att vårt samhälle faktiskt fungerar ganska bra? Det är en retorisk fråga.

På frågan om vilka förväntningar som finns på olika aktörer när det gäller att ge stöd till den enskildes hushåll vid en samhällskris svarar 60 procent att de har höga eller mycket höga förväntningar på personer i sin närhet, familj

och grannar. 50 procent uppger att de har höga eller mycket höga förväntningar på sin kommun. 42 procent tror på Försvarsmakten och Hemvärnet. 23 procent har höga eller mycket höga förväntningar på frivilligorganisationer.

Slutligen anser så många som sju av tio att de har ett högt eller mycket högt ansvar för att kunna klara ett långvarigt elavbrott på egen hand och att alla ska ta ett eget ansvar. Det ger ganska goda förutsättningar för det fortsatta arbetet med att få fler människor att förbereda sig bättre för att kunna hantera en kris.

68 procent svarar att de inte har tagit emot information om hur hushållet kan förbättra sin beredskap. Och i den tidigare undersökning som vi gjorde med bland annat de beredskapsansvariga uppger 45 procent av kommunerna och 20 procent av länsstyrelserna att de har skickat ut informationsbroschyrer till hushållen. 73 procent av kommunerna och 65 procent av länsstyrelserna uppger att de har kommunicerat hot och risker i närområdet. Och nästan alla har information på sina webbplatser.

Varför når inte informationen fram? Det kan man fråga sig. Ja, det kan man verkligen behöva resonera om. Är det så att vi människor inte är mottagliga och inte vill ta till oss information för att vi tror att sannolikheten att just vi ska drabbas är låg? Går det att över huvud taget informera sig fram till en ökad krismedvetenhet, eller är det bara en verklig kris som kan förmå människor att bli bättre förberedda till nästa gång?

Slutligen ska jag säga några ord om 72-timmarsbegreppet, som vi tycker är lite problematiskt av några av de skäl som ordföranden nämnde. Det är dock ett begrepp som har fastnat hos många. Därför tycker vi att det vore dumt att skrota det. Men vi måste se till att vi fyller det med ett klokt innehåll. I stället för att ge pekpinnar vill vi att man verkar för att visa på nyttan för människor i samhället av att förbereda sig. Viktigare än checklistor och krislådor är att vi får fler människor att kunna föreställa sig vad som händer vid en allvarlig samhällsstörning och göra upp en egen plan. Det är bra om man i den personliga planen då också ställer frågan: Vem behöver *min* hjälp vid en allvarlig samhällsstörning?

Det är så vi nu utvecklar kommunikationen, direkt till enskilda men också som stöd till kommunerna, på den webbaserade kommunikationsguiden, som jag talade om, som finns på krisinformation.se.

Ordföranden: Tack så hemskt mycket, Helena Lindberg! Nu går ordet vidare till Karin Eriksson, som är chef för avdelningen för samhällsskydd och beredskap i Göteborgs stad. Det är kommunperspektivet som Karin ska svara för.

Karin Eriksson, Göteborgs stad: Jag har blivit ombedd att berätta lite grann hur vi har tagit oss an det här budskapet. Det handlar om att försöka nå ut till allmänheten och om hur allmänheten ska kunna förbereda sig bättre. Jag ska visa några bilder av det material som vi har använt. Sedan ska jag avsluta med att visa en liten film.

Det hela syftar till att min avdelning och vi som jobbar där ska se till att förmågan att klara större kriser och händelser i Göteborgssamhället är så bra som möjligt.

Vad är då Göteborgssamhället? Sett från ovan ser det ut som på bilden här. Det är en satellitbild. I mitten har vi Göta älv. Hisingen finns med. Söderut är det fastlandet. Längst ut till vänster på bilden kan man skönja Göteborgs södra skärgård. Det är ungefär 450 kvadratkilometer yta. Den består av glesbygd, skärgård och storstad. Det är ungefär 540 000 invånare. Som nämndes talas det ganska många språk. Det beror lite grann på vem som räknar och hur man räknar dialekter, men vi säger att det är någonstans mellan 75 och 100 språk.

Hur började det hela? Jo, det började egentligen 2012, när alla kommuner i landet skulle göra en styrelseplanering, det vill säga vi skulle planera för vilka abonnenter som skulle få el i händelse av en elstörning i landet. När den var gjord gjorde vi en kampanj: Plötsligt utan el? Bilden ni ser är hämtad från en streamer som vi hade i våra spårvagnar och bussar.

Hösten därpå var det en storm, Simone. Det var väl en av de värre stormarna, som SMHI hade varnat för. Vi stängde kommunens verksamheter för att vi skulle få hem personal och medborgare i övrigt. Nu hade vi i Göteborg lite tur. Stormen slog till lite mer söderut. Men efter det sa vi: Vad hade hänt om den hade gått rakt in i Göteborg?

Detta gjorde att vi i december började planera för en större informations-satsning för 2014. Vi började planera, och vi sa: Vi ska ha enkla budskap, men det ska vara positiva budskap. Vi ska använda oss av bilder, så att vi även når dem som inte har svenska som modersmål. Det skulle bygga på igenkänning, och materialet skulle kunna användas år efter år. Vi hade med från början att det här inte är något som vi kan lära ut eller få ut information om på ett år, utan vi kommer att få hålla på i många år. Vi sa också: Det grundmaterial som vi tar fram ska även våra samarbetspartner, våra kranskommuner som vi har samverkan med, kunna få.

Vi sa att vi skulle ha informationen på medborgarkontor och bibliotek runt om i våra tio stadsdelar. Vi sa att vi skulle fortsätta på våra bussar och spårvagnar – det är ungefär 530 stycken. Vi hade också med skärgårdstrafiken. Södra skärgården har inga fasta förbindelser, utan det är bara skärgårdstrafik, båt. Sedan sa vi att vi skulle satsa på att ta fram montermaterial till Nordstadstorget vid Femman – det är ett köpcentrum i Göteborg. Det materialet skulle ha standardmått, så att vi skulle kunna använda det på andra mässor så småningom.

Vi låg i pipeline för att ta fram en informationsfilm om Viktigt Meddelande till Allmänheten, tillsammans med Räddningstjänsten Storgöteborg. Och det gjorde vi under den våren.

Men vi hade upptäckt 2012 att det var lite svårt att kommunicera. Hur länge kan du vara utan el? Klarar du några dygn? Svaret blev nämligen: Hur länge då? Då hade vi en sådan tur att vi läste en riksdagskrivelse. Där stod det: 72 timmar. I mars, april bestämde vi oss för att vi skulle köra på 72 timmar, och vi tog fram den loggan som syns på bilden här. Målsättningen är att när medborgarna ser den loggan ska de få sig en tankeställare: Okej, det var det här jag skulle tänka på.

Vårt huvudbudskap är: Klarar du dig i tre dygn? Sedan har vi de här pictogrammen och symbolen. Vi tog fram ett grundmaterial. Det ni ser i mitten av bilden är en affisch där man ställer frågan: Klarar du dig i tre dygn? På bilden finns också en roll-up och den streamer som vi gjorde om och hade i kollektivtrafiken. Som svar på frågan ”Klarar du dig i tre dygn?” tog vi fram den folder som syns längst till vänster i bilden. Den heter följaktligen: *Så här klarar du dig i tre dygn*. På insidan har vi beskrivit ganska enkelt varför vi tycker att det är bra om var och en försöker förbereda sig lite grann. Vi ger också förslag på saker som kan vara bra att ha hemma. På baksidan är det aktuella telefonnummer och information om vad VMA är för någonting.

Vi tog fram ett bildmaterial med enkla frågor som vi skulle kunna använda i utställningsmontern och ha rullande på en tv-skärm. Ni känner igen bilderna. Det är samma som vi hade i vårt andra material.

Till montern tog vi också fram några småsaker att skicka med. Som av en händelse har jag med mig dem. Det är ett magnetblock att sätta på kylskåpet – det är lagom med 50 sidor, en för varje vecka. Storstadsborna är dåliga på reflexer, så vi tog fram en rund reflex, naturligtvis med symbolen på. Sedan tog vi fram en liten påse. Den är i lagom storlek så att den inte krymper ihop när saker stoppas ned i den, utan man kan se budskapet.

Det kunde se ut som på den här bilden. Den är tagen på ett av våra medborgarkontor. Där står en roll-up. Bredvid står ett litet ställ med våra foldrar. På nästa bild syns ingången till en annan stadsdel. Där ser ni att de har valt att sätta upp både affischen och en roll-up. Nästa bild är lite mörk, men den är från en spårvagn. Där har vi informationsskylten uppe vid taket.

Här är en bild på montern i Nordstan. Där ser ni huvudbudskapet: Klarar du dig i tre dygn? Sedan är det de pictogram och frågeställningar som vi har använt oss av. Vi valde att försöka ha positiva ingångar i det här. Vi pratade om fyra scenarier. Det handlade om översvämning, att vi kan få vattenbrist, att det kan storma och att det kan bli snöfall. I de dialoger vi hade med medborgarna sa vi: Detta behöver inte hända i Göteborg. Det kan bli snökaos någon annanstans, som gör att livsmedelstransporterna inte kommer till oss. Eller så kan det storma någonstans så att elnätet slås ut, även om det inte är hos oss.

Vi hade också byggt upp ett förslag på en krislåda. Och vi hade ett förslag på ett krisskafferi. Sedan bad vi det apotek som finns i Nordstan – det finns bara en kedja i Nordstan, så vi har inte favoriserat någon – att det skulle plocka ihop ett förslag på krisapotek. Det visade sig att det var väldigt uppskattat av besökarna. I dag när vi är bortskämda med att vi kan handla i stort sett dygnet runt överallt har vi nämligen inte så mycket läkemedel hemma – det är först när något väl händer som vi har det.

På den här bilden ser ni montern på lite längre avstånd.

Vad har vi då för erfarenheter av detta? Jo, det var väldigt mycket arbete med att ta fram materialet. Men vi var överens om från början att det här skulle vara långsiktigt. Det fick ta tid. Vi diskuterade färgval, så att det inte skulle vara skrämmande. Vi diskuterade mycket kring själva budskapet. Folk som inte arbetar med frågorna fick läsa texterna och även titta på pictogrammen.

Vi började kampanjen med en pressträff. Vi blev förvånade över vilket genomsnitt medierna har. Bland annat var TT där. Dagen därpå fick vi plötsligt telefonsamtal från Lund. Det var någon som hade suttit på pendeln från Malmö till Lund och tagit en *Metro*. Där stod det om detta. Jag fick även ett sms på morgonen från en tidigare kollega här i Stockholm om att *Metro* i Stockholm också hade en artikel om detta. Det hade vi inte riktigt räknat med.

Det som vi tycker är väldigt positivt är de personliga mötena, samtalen, som vi har med våra invånare. Det var ungefär 4 000 som vi pratade med och delade ut material till i montern. Det ger mycket. Vi kan säga att vi får väldigt mycket tillbaka av de personliga mötena och av människors erfarenheter. Det är de som har levt lite längre och som redan har sina krislådor hemma. De kommer ihåg telefonkatalogerna – det får man höra historier om. Sedan är det de som kommer från andra länder, som tycker: Vad då några dygn? De har levt så i flera månader, bland annat nere i forna Jugoslavien. De kommer till Sverige och tycker: Det här är väl ingenting. Sedan har vi stadsbarnen, som är upp-vuxna här och som inte förstår varför de ska ha något hemma: De bor ju i stan. En man talade snällt om att han aldrig haft några problem, för han hade bott i HSB i hela sitt liv. Det är ganska bra att de lever trygga.

Vi var också på bostadsrättsmässan. Det var väldigt positivt, för där träffade vi styrelser. Vi har skickat ut ungefär 2 000 foldrar till olika bostadsrättsföreningar i regionen, som de har delat ut till bostadsrättsägarna.

Vi har nu fortsatt och varit med på Hem och Villa och mött en annan kategori, det vill säga villaägarna. Vi har ett bostadsnätverk i Göteborg med både allmännyttan och de privata. Där har vi börjat utbilda våra fastighetsvärdar. De vet ju vem, i vilken lägenhet, som eventuellt kan behöva extra hjälp. Vi har som målsättning att under året utbilda mellan 600 och 800 fastighetsvärdar.

Sedan har vi enskilda. Vi har skolor, föreningar och kommuner. Bland annat har ett tjugotal kommuner fått materialet. I år har vi annonserat i fackpress inför Hem och Villa. Vi har presenterat det i lokaltidningar. Vi har även annonserat i *Metro*. Sedan har vi tagit fram en liten film, som ni ska få se alldeles strax. Om någon undrar vad detta kostar kan jag säga att det är ungefär 1 krona per invånare och år. Vi har påbörjat planeringen för nästa år, och vi tänker fortsätta.

Med den här bilden visas exempel på att materialet är framtaget. Det är standardmått, så man kan använda det vilken mäsas man än åker till. På den här bilden ser man hur annonseringen som vi har haft i år ser ut. Folk har känt igen sig från när de besökte oss förra året.

Nu ska vi se om vi får i gång filmen.

Klarar du dig i tre dygn? På radion får du information om vad som händer. Har du köpt hem konserver? Hur lagar du mat om strömmen gått? Vet du var du har lagt ficklampan? Skriv upp alla viktiga telefonnummer! Läs mer på dinsakerhet.se eller goteborg.se!

Det var de 20 sekunder som en informationsfilm på SF-biograferna får lov att vara.

Ordföranden: Tack så hemskt mycket, Karin! Det var mycket intressant och väl redovisat. Vi har nu kommit fram till det regionala perspektivet. Det är länsrådet från Uppsala, Johan von Knorring, som ska få möjlighet att tala i ämnet.

Johan von Knorring, Länsstyrelsen i Uppsala län: Jag kommer i stor utsträckning att återkoppla till utskottets rapport. Jag kommer också, i delar av det jag har att säga, att återkoppla till det som Helena Lindberg anförde för några minuter sedan.

Man kan säga mycket om det regionala perspektivet. Man hinner säga en del på tio minuter. Den bild som ni ser här används ofta för att beskriva det svenska krisberedskapssystemet. Där saknas en nivå – ni ser säkert vilken. Det är individen. Det är det som vi pratar om här i dag.

Vid den stora skogsbranden i Västmanland för lite mer än ett år sedan var mediepådraget väldigt omfattande. Man skrev i tidningarna. Tv var på plats. Många tv-bolag var där och sände direkt. I princip sände radio Västmanland direktriktad information till boende i området H24. När man sedan frågade individer hur de uppfattade läget sa de: Vi har inte fått någon information.

Informationsbehovet är väldigt svårt att mäta. Varför led människor brist på information i det här läget? Ja, en inte alltför vågad gissning är att det kan ha att göra med precis det som nämndes för några minuter sedan, det vill säga vilka förväntningar vi har. Vilka förväntningar har vi när det gäller att få information och att bli matad med information?

Dagens system att hantera kriser och oönskade händelser har ett tydligt fokus på att vi ska kunna samordna många aktörers verksamheter. Det gäller också för den regionala nivån. Det är väldigt tydligt för den regionala nivån. Det finns också tydliga författningsmässiga styrningar i förordningar om hur information ges till allmänhet i de lägen när väl en kris eller en oönskad händelse har inträffat.

Det finns också riktlinjer och överenskommelser regionalt för hur man ska gå till väga när det händer någonting. Där finns en tydlighet när det gäller förberedelseskedet. När det gäller kunskap hos den enskilde om hur Sverige i stora drag planerar att hantera kriser och krig har vi kommit en bit, särskilt inom krisberedskapsområdet. Vi har inte hunnit ända fram, men det finns en hel del där. Men när det gäller den andra delen, den lite svårare delen, som jag skulle vilja säga, krigsdelen, har vi inte kommit särskilt långt.

Inte minst handlar det om information om det alltmer komplexa samhället, interaktionen mellan näringsliv och det allmänna, hur staten är inblandad och hur det påverkar hela strukturen i vår samhällsbyggnad. Hur har vi tänkt oss det? Hur ska vi hantera det? Hur ser modellen ut för att hantera kriser och krig?

Kriser och krig är släktingar. Vi bygger något under normala förhållanden, i vardagen, för att kunna hantera svårare situationer. Oavsett om man är aktör på lokal, regional eller nationell nivå måste man känna till hur grundstrukturen ser ut och hur man egentligen har tänkt sig det hela. Hur ser planen ut? Detta leder till att individen kan sätta sig själv i ett sammanhang.

Jag tror inte att det räcker med att säga att man ska klara sig x antal dygn eller timmar, utan man måste också kunna förstå varför. Ordföranden inledde med att berätta att läget i dag är lite annorlunda än tidigare och att det kan påverka hur vi ser på den här typen av frågor. Denna typ av information tror jag är viktig för att få förståelse och skapa engagemang. Det kan vi göra på många olika sätt. Om vi lyckas skapa den kunskapsmässiga grundplattan ökar förutsättningarna för att lyckas.

En annan nyckel till framgång är att utbildning och information sker samordnat och samtidigt i hela landet.

Låt mig ge ett exempel på detta att det är bra att veta varför och hur. I Uppsala län ligger Forsmarks kärnkraftverk. Vi har en inre beredskapszon där det finns ungefär 4 000 människor. Där har vi ett särskilt ansvar att upplysa dem om vad som gäller om det händer en kärnteknisk olycka.

År 2011 genomfördes en undersökning i Uppsala län där man jämförde alla kommuner. Man utgick från hur individen uppfattade sin egen situation: Hur trygg var man? Undersökningen visade att den kommun som hade de tryggaste medborgarna var Östhammar. Det är den kommun där kärnkraftverket ligger. Det var ett lite överraskande resultat. Man kunde kanske tänka sig att man skulle känna sig otrygg med tre kärnreaktorer i kommunen, men så var alltså inte fallet.

En slutsats som man skulle kunna dra är att den riktade information och utbildning som man har genomfört för just de människor som bor i kommunen var tydlig. Den visade hur man ska göra om det händer något och varför man ska göra det.

När det gäller den svårare delen av ämnet för dagen, nämligen att bygga upp medvetande hos individer om vad som förväntas vid en krigssituation, är det också viktigt att komma ihåg att det viktigaste är hur man bygger detta innan det händer. Det går inte att bygga upp en bra förmåga först när något har hänt, utan man måste göra det innan.

Det finns flera anledningar till detta. Information kan användas som ett vapen och för att vilseleda oss. Myndigheters trovärdighet kommer att sättas på prov.

Hur når vi då ut? Det är inte lätt att få genomslag i dag. Om vi som samhällsaktörer på regional nivå och andra nivåer ska få gehör måste vi använda många olika vägar. Vi måste kontinuerligt kommunicera och anpassa oss efter det som händer och hur samhället utvecklar sig, och vi måste finnas där vår målgrupp är. Vår målgrupp är Sveriges befolkning.

Att ge våra samhällsmedborgare kunskap är ett effektivt sätt att vaccinera oss mot att medborgarnas reaktioner blir värre än de oönskade händelserna i sig. Det finns en problematik med social oro, kanske till och med under normala förhållanden. Hur det skulle kunna bli vid allvarigare kriser eller inför krigshot kan nog var och en föreställa sig.

Sammanfattningsvis: Att ta fram en bas för att förklara varför medborgarna ska ha robusthet och se till sin egen överlevnad är jätteviktigt. Det är viktigt att förstå varför och att kunna sätta det i ett sammanhang.

Utbildnings- och informationsinsatser om hur samhället fungerar vid kris eller krig måste betraktas som en långsiktig ansats och kontinuerligt anpassas till hur samhället utvecklas.

Låt mig komma med några avslutande punkter:

En välinformerad befolkning leder till motståndskraft. Vetskap och sammanhang stärker. Jag tror att det är där man måste börja, innan man talar om exakt vilka matvaror man ska köpa in och ha i skafferiet.

Myndigheterna har ett jätteansvar, men om vi är tydliga med vilka förväntningar den enskilde kan ha på myndigheter blir det också enklare för den enskilde. Tydlighet är viktig, liksom att vi använder metoder som är moderna.

Slutsatsen är alltså att en oinformerad befolkning medför begränsade möjligheter att hantera kriser och krig. Ur ett regionalt perspektiv ska länsstyrelserna vara ett viktigt verktyg för att utveckla detta.

Ordföranden: Tack så mycket! Nu tar vi en liten paus. Efter pausen blir det en utfrågning där utskottets ledamöter har möjlighet att ställa frågor till talarna och till andra organisationer som finns representerade här i salen.

[PAUS]

Diskussion

Ordföranden: Vi återupptar nu vår hearing. Jag lämnar nu ordet till utskottets ledamöter, som får ställa frågor.

Peter Jeppsson (S): Ordförande! Jag vill tacka för de föredragningar som har varit. Jag har en fundering om engagemanget och kunskapen i vårt samhälle. Då tänker jag framför allt på frivilligorganisationerna. De är kostnadseffektiva men har också en bred folkförankring och ett djupt och starkt engagemang.

Jag undrar om frivilligorganisationernas engagemang och erfarenhet tas till vara i kommunerna. Känner man generellt till att dessa resurser finns? Jag skulle vilja rikta min fråga till representanten för Göteborgs stad, Karin Eriksson. Kanske även någon från frivilligorganisationerna känner sig manad att ta upp tråden.

Karin Eriksson, Göteborgs stad: Vi känner till frivilligrörelserna och har ett samarbete med Civilförsvarsförbundet. Vi har ett avtal med dem. Hos oss är det dock varje stadsdel som knyter kontakt.

Anders J Andersson, Civilförsvarsförbundet: Det finns kontakter med kommuner runt om i landet, och de har möjligheter att använda sig av frivilliga. Dilemmat i dag handlar mycket om kommunikation. Vi hörde representanten för MSB berätta att hur mycket vi än informerar går budskapet ändå inte alltid fram. I vår organisation får vi ofta höra frågan ”varför informerade ni inte?”, men ändå har vi gjort det flera gånger. Det verkar som om man inte alltid tar till sig informationen.

Vi hörde nyss om exemplet Östhammar. Det kanske är i skuggan av kärnkraftverket som man blir mer motiverad att ta till sig informationen.

När alltmer information går ut via hemsidor och elektroniska medier vet vi inte alltid vem som är mottagaren. Vem är det som läser och tar del av informationen? Det är enklare när man kan rikta in sig mot rätt målgrupp, antingen det är barn och unga, äldre eller föräldrar.

Vi vill ju gärna att man mer strategiskt i kommuner, landsting och myndigheter tar vara på frivilligorganisationerna. Flera av oss är representerade här i dag. Vi bärs upp av folket, så att säga, och vi har kontakt med varandra. Det blir en annan utväxling om man drar nytta av frivilligorganisationerna för att kommunicera budskapen till allmänheten. Ett förslag är: Tänk in mer av medborgarperspektivet och frivilligorganisationerna i era strategier därute!

Helena Lindberg, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap: Jag kan bara hålla med. Det är oerhört viktigt att ta vara på den resurs som frivilligrörelsen erbjuder. Det är klokt att man i sin planering tänker på den kraft som finns i frivilligheten. Det är vår rekommendation att man bör ha avtal eller ha identifierat vilka olika organisationer som kan hjälpa till att skapa förmåga. Sådant stimulerar också MSB, bland annat genom att ge bidrag för utvecklingsarbete på det området.

Lena Asplund (M): Ordförande! Jag vill tacka för väldigt intressanta föredragningar. Man blir lite fundersam när 47 procent inte ens har tänkt sig att det skulle kunna bli ett långvarigt elavbrott. Jag utgår från att det handlar om människor som bor i städer, för ute på landet har man nog förberett sig.

Johan från Länsstyrelsen i Uppsala län sa att informationsbehovet är svårt att mätta. Jag tittade lite på hemsidan för min kommun och lyckades efter mycket om men leta mig fram till en länk, där det fanns en fantastiskt informativ broschyr på 36 sidor. Vem läser en sådan? Det var en lite tråkig text, *Trygg och säker om det händer*, och en bild på en äldre farbror. Jag tror att den har kommit i min brevlåda, för det skulle den ha gjort 2009, men jag har nog trott att det var något om äldreomsorg, och så har den gått i pappersinsamlingen.

Därför skulle jag vilja ställa en fråga, först och främst till Helena Lindberg från MSB: Hur ska man göra för att få ut information och åtminstone få upp medvetenheten hos människor när det gäller att man har ett personligt ansvar att se till hur man har det hemma och tänka igenom det? Det är ju inte bara elavbrott man måste vara beredd på, utan det kan hända mycket värre saker. Hur gör vi? Hur kommer man ut i informationsbruset, hur kan vi i riksdagen hjälpa till, och hur kan man göra det nationellt?

Helena Lindberg, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap: Jag önskar att jag hade ett enkelt svar. Det har jag dessvärre inte. Jag tycker att det som sas tidigare om att ha ett målgruppsankesätt är oerhört viktigt i det systematiska arbetet med hur man informerar. Det är självklart att vi tar till oss information på väldigt olika sätt beroende på ålder, vilken språklig bakgrund vi har eller vad det nu kan vara. Det där måste man tänka igenom.

Vi behöver också kanske göra det lite intressant utifrån den enskilda. Vad har jag för vinster i detta? Det var lite det jag var inne på förut; vi ska inte

komma med så mycket pekpinnar och ordergivning från det offentliga sida. Då tror jag att det kan riskera att gå i baklås. Det hela måste bygga på ett egenengagemang hos individer. Vi ska göra det enkelt att vidta rätt åtgärder.

När det gäller hur man stimulerar den diskussionen tror jag att det görs allra bäst på lokal nivå, där kommunerna har en väldigt viktig roll och där vi på central myndighetsnivå kan stötta kommunerna. Det handlar delvis om det exempel som vi har tagit fram med kommunikationsguiden. Hur lägger man upp en sådan här kampanj, studiecirkel eller informationsaktion av olika slag? Det kan nog behöva se olika ut beroende på hur det ser ut i stadsdelen eller kommunen och så vidare.

Det här är komplext, men vi måste leva med vår tid. Precis som Johan von Knorring från Länsstyrelsen i Uppsala län sa handlar det mycket om förväntningar. Man kanske mer ska diskutera vilka förväntningar man som enskild medborgare kan ha på det offentliga. Det är på något sätt en självklarhet. Vår undersökning visar att man har ansvar för sig själv som individ. Men vi har olika förutsättningar att ta detta ansvar.

John Fritsch, Sjövärnskårernas Riksförbund: Vi i de frivilliga försvarsorganisationerna försöker alltid närma oss både länsstyrelser och kommuner. Det finns ett redskap som vi kan använda oss av, och det är risk- och sårbarhetsanalys, RSA-instrumentet.

Min fråga är egentligen: Har det använts i detta för länsstyrelsens del och för kommunens – om det nu är Karin från Göteborg som representerar alla kommuner eller om det är SKL? Det är ju ett användbart instrument, och frågan är hur det har kommit in i detta arbete.

Ordföranden: Det kanske Karin och Helena kan återkomma till. Vi ska gå vidare med utskottsledamöternas frågor här, John. Men vi tar upp den bollen!

Mikael Jansson (SD): Min fråga går också till Göteborgs kommun och Karin. I krig och stora kriser uppstår ett behov av massiv kommunikation, och det under svåra förhållanden. Det är nya situationer för många människor, och det finns en okunskap om hur man ska uppföra sig i sådana här stora kriser. Det blir mycket missförstånd.

Om kriget eller den stora krisen skulle uppstå – skulle Göteborgs kommun klara av att ge alla frågande medborgare rätt information i tid?

Ordföranden: Det var en nog så konkret fråga.

Karin Eriksson, Göteborgs stad: Svaret är enkelt: nej.

Daniel Bäckström (C): Herr ordförande! Ni får ha visst överseende med min kommunicerbarhet och min röst för dagen. Jag tänker på det stycke där det beskrivs att SKL pekar på att det inte finns något lagstadgat krav på att kommuner ska ge information till allmänheten och den enskildes ansvar före en kris. I så fall blir det upp till den enskilda kommunen att avgöra hur man ska hantera detta. Vi ser också att det varierar.

Finns det anledning att vidta lagändringar eller direktiv som styr upp detta mycket tydligare så att varje kommun får ett tydligt uppdrag i de här frågorna?

Den andra del jag tänker på är om det finns metoder som kan visa hur man säkerställer att den enskilde verkligen har uppfattat information. Det är mycket fokus på att man vidtar alla åtgärder, och det är många positiva och fina åtgärder som görs sammantaget, och mycket resurser. Men utgångspunkten är ju att den enskilde gör en liten insats själv, läser och håller sig uppdaterad. Frågan är hur man kommer dit. Och hur kan man säkerställa detta så att man verkligen når en effekt ute i landet?

Den tredje fråga jag tänker på är: Hur jobbar man med utvecklingsgrupper och olika typer av föreningsengagerade ute i landet för att kunna få en ordentlig förankring i varje socken i det här landet där det bor människor?

Jag vänder mig till bland andra företrädare för MSB men också till övriga, om det finns någon som vill komplettera.

Johan von Knorring, Länsstyrelsen i Uppsala län: Jag kan börja svara. Nu blir det här ett exempel, ett län där jag kan beskriva hur vi jobbar med de här frågorna.

Som jag sa inledningsvis bygger det svenska systemet på att vi samverkar med varandra för att åstadkomma samordning. I Uppsala har vi ett särskilt krisberedskapsnätverk som heter Sesam, där det bland annat ingår en egen del utöver just frivilligorganisationer som vi försöker hålla samman. Det gäller både frivilligorganisationer som är knutna till Försvarmakten och andra. Det finns nya aktörer inom frivilligområdet. Missing People är en sådan. Egentligen handlar det om att skapa en arena och en kunskap hos myndigheter om vad det finns att tillgå där ute.

Ett exempel där vi försöker driva arbetet ännu längre är kopplat till den situation vi har i dag med flyktingströmmarna. Vi försöker använda oss av de frivilliga för att skapa bättre förutsättningar i samhället både för kommuner och för länsstyrelsen i vår samordnande roll. Ungefär så kan jag säga att det är, och man kan säkert utveckla detta ännu mer även när det gäller information.

Helena Lindberg, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap: Jag kan väl bara lägga till att ett säkert samhälle kommunicerar. Det är en av våra grundprinciper, helt enkelt. Vi lägger från MSB:s sida stor vikt vid kommunikation både i förhållande till medborgare och mellan aktörer just för att kunna åstadkomma den samordning och underlätta den samverkan som måste till när det råder en samhällskris av något slag.

Utifrån frågan om lagstiftning kan man lagstifta, visst. Men vår generella erfarenhet i MSB är att man kommer oerhört mycket längre med kunskapsstyrning, alltså att skapa ett engagemang både hos aktörer i form av kommuner, länsstyrelser eller myndigheter och hos enskilda människor att ta sig an uppgiften, helt enkelt.

Det är viktigt att ha en förståelse för att i alla kriser är kommunikation den stora utmaningen. Hur vi gör detta på ett klokt, målgruppsanpassat och lokalt anpassat sätt är en viktig fråga. Där behöver också frivilligorganisationerna vara med i utvecklingsarbetet, och det är de också. Vi fäster stor vikt vid den

frågan, och vi har också sett till att samverkansområdena har fått bättre kontaktmöjligheter med frivilligorganisationer och så vidare för att stimulera denna utveckling.

Ordföranden: Jag har en frågeställning som delvis rör den undersökning som Helena Lindberg refererade till i talarstolen för en stund sedan om hur sårbara vi känner oss egentligen.

Det skulle vara intressant att få veta lite mer om vilka skillnader som uppstår när man tänker till exempel stad och land och när man tänker i olika åldersgrupper. Har ni benat ut svaren på sådana detaljerade nivåer?

Jag är också intresserad av att veta om denna undersökning kommer att följas upp av MSB så att det finns en möjlighet till exempel för riksdagen att följa upp och förhoppningsvis kontrollera hur riskmedvetenheten och krismedvetenheten hos enskilda ökar.

Jag har också en annan fråga kopplad till det du tog upp i ditt anförande. MSB har nu fått direktiv om en nystart, kan man väl säga, när det gäller planering av civilförsvar. Sedan några år tillbaka pågår försvarsplanering inom Försvarsmaktens ram. Min fråga är: Hur bedömer MSB att man nu kan koppla upp sig mot den militära försvarsplaneringen för att på så sätt få underlag för de bedömningar som MSB ska göra när det gäller uppbyggnaden av ett civilt försvar?

Helena Lindberg, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap: Det var många frågor i ett. När det gäller undersökningen är jag inte detaljinläst, men den finns hos oss och vi delar gärna med oss av den. Jag vet att den har gjorts med hjälp av SKL eller Markör, som vi har anlitat för att bedöma urval av kommuner utifrån olika indelningar så att man får ett representativt urval av landsbygd, stad etcetera. De medborgare som har svarat kommer alltså från representativa delar av landet.

Jag törs dock inte svara på om man kan se någon trend i fråga om ifall det finns någon skillnad mellan land och stad på det sättet, men det kan hända att det gör det. Det får vi i så fall återkomma till.

Annars är det en generell erfarenhet vi gör, precis som riksdagsledamoten Lena Asplund var inne på tidigare, att på landsbygden har man erfarenhet av strömavbrott som kanske är mer långvariga än dem vi har i städer. Man har skaffat sig en egen och bättre förmåga att hantera situationen.

Vi tänker också ganska mycket utifrån målgrupper i olika åldersintervall, och vi kan konstatera att de unga odödliga är en viktig grupp att fånga och öka kunskapen om. Ett uppdrag som vi har är att tillsammans med Försvarsmakten och Rekryteringsmyndigheten varje år till landets totalförsvarspiktiga 18-åringar skicka ut information i form av en broschyr så att den kommer ned i brevlådan med information om vår krisberedskap och våra säkerhets- och försvarspolitiska vägval. Där finns länkar till information och ett quiz som vi hoppas ska vara lite kittlande och verkligen generera nyfikenhet och göra att man söker sig aktivt till mer information.

När det gäller frågan om försvarsplanering väntar vi på planeringsanvisningar. Det blir så att säga den formella signalen och startskottet för den civila delen av totalförsvaret att återuppta en försvarsplanering utifrån den planering och beredskap som vi redan har byggt i form av krisberedskapen. Dessa planeringsanvisningar kommer att möjliggöra att vi får samma utgångspunkter för vår planering som Försvarsmakten redan har så att det blir tydligt synligt för de myndigheter som behöver delta i planeringsarbetet vilka förutsättningar vi ska planera utifrån.

Vi har naturligtvis under ett par år redan påbörjat både dialog med Försvarsmakten och inom MSB, i första hand med myndigheter i samverkansområden med ett särskilt utpekat ansvar, och med länsstyrelserna om hur vi ska få till en bra planering.

Här handlar det mycket om kunskapsuppbyggnad, i första hand om hur man hanterar sekretessbelagda uppgifter. Det är en viktig ingrediens och något som vi inte har haft så mycket av under de år vi har ägnat oss åt att planera för samhällskriserna.

Ordföranden: Då var det bara en del som jag saknade, nämligen undersökningarna om riskmedvetenheten hos allmänheten – blir de återkommande så att det finns möjlighet att se förändringar över tid?

Helena Lindberg, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap: Jag har inte något bra svar på det, för vi har nog inte satt ned foten. Däremot vill jag påminna om att MSB gör opinioner årligen. I dem fångas också en del av allmänhetens förståelse för både kriser och risker och för vilja att engagera sig i att hjälpa till i kris och krig.

Mikael Oscarsson (KD): Ordförande! Rubriken för dagens övning är *Om krisen eller kriget kommer*. Det är en uppfordrande rubrik. Jag tror att många svenskar fortfarande känner sig främmande inför detta.

För 25 år sedan var det väldigt annorlunda. Då gjorde jag själv värnplikten, och då kunde vi mobilisera 850 000 man. Vi hade en helt annan beredskap. Nu försöker vi bygga upp det igen. Vi vet att det i Försvarsmakten är en väldigt betoning på att vi nu måste öva. Det säger sig självt.

Men frågan är: Hur är det här? Jag vill ställa min fråga till Johan von Knorring, som jag råkar veta har en bakgrund i Försvarsmakten. Med din bakgrund och med det ansvarsområde du har haft nu i Uppsala med ansvar för de här frågorna: Vad ser du framför dig när det gäller behovet av övningar? Jag tänker på myndigheter, men också på företag. Hur kan vi få detta att fungera bättre?

Du nämnde också i ditt anförande frågan om informationskrigföring. Är det någonting som du skulle kunna utveckla?

Johan von Knorring, Länsstyrelsen i Uppsala län: När det gäller övningar kan man säga att det främsta verktyget för att nå en god effekt och en god förmåga är att öva. Det är då man upptäcker vad man inte kan. Det kan man aldrig göra för mycket. Man kan konstatera att om man uppehåller sig vid det svenska krisberedskapssystemet övas det relativt mycket. Vi försöker att successivt öva med fler och fler aktörer tillsammans. Om man ska vara med i en övning måste

man på något vis kunna stå på egna ben innan man kliver in och ska göra det tillsammans med andra. Där är vi just nu på en resa i Sverige. Min bedömning är att vi går alltmer mot att klara alltmer komplexa händelser.

När det gäller övningar kopplade till kriget är vi av naturliga skäl inte lika långt framme. Det är någonting som vi inte har sysslat med på ett antal år. Däremot är vi delaktiga och med när Försvarsmakten övar. Men då är vi där mer eller mindre för att ge inspel till de rent militära aktiviteterna. Jag tycker att nästa steg som vi bör ta är att vi på den civila sidan deltar för dem vi är. Vi representerar samhället – allt annat utom de militära delarna. Där ska vi vara med som en viktig komponent, för det är på något vis där som verkligheten inträffar.

När det gäller civilmilitär samverkan eller om vi tar in näringslivet brukar jag säga så här: Vi har aldrig haft så mycket resurser i det här landet som vi har i dag. Men vi har heller aldrig haft så liten kontroll över vad som finns. Vi har faktiskt jättemycket materiel, människor och kompetens. Det vi måste göra är att hitta ett system för att kunna använda det när det behövs. Det är lite grann det jag försökte belysa i mitt korta föredrag: Vi måste kunna visa varför och hur även när det gäller de svåra saker som har med kriget att göra.

Det var väl delar av ett svar på din fråga, Mikael.

Helena Lindberg, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap: Övning är naturligtvis oerhört viktigt. Därför har det varit ett svårt beslut för MSB tillsammans med Länsstyrelsen Västra Götaland att bestämma sig för att ställa in den stora samverkansövning för 2016 som skulle ha ägt rum i november. Skälet är att vi faktiskt övar i skarpt läge – alla de nivåer i samhället som nu hanterar flyktingsituationen. Vi har funnit att detta inte var försvarbart. Både vi själva och många andra aktörer är hårt trängda.

I de samverkansövningar som vi regelbundet har, har vi alltid med näringsliv och andra aktörer än det offentliga. Senast vi hade en stor samverkansövning var över 6 000 deltagare med, varav ganska många kom ifrån antingen branschorganisationer eller regelrätt näringsliv.

När det sedan gäller övningsverksamhet för att öva för scenariot krig är det precis som Johan von Knorring sa: Vi har varit med i Försvarsmaktens olika övningsserier som representanter för samhället i övrigt. Nu är också diskussionen och planeringen på det stadiet att vi kommer att komma till gemensamma övningar där vi deltar jämbördigt – både det militära och det civila försvaret. Då är vi framme vid 2017, skulle jag tro. Men det finns i varje fall planeringsverksamhet för detta.

Frågan om resurser är alltid intressant. Det gäller alldeles oavsett om det är kris eller krig; det handlar just om att när det är en stor händelse som påfrestar oss gäller det att se till att resurserna används effektivt. Jag skulle nog säga att vi har kommit en ganska bra bit på väg i att ha en kunskap på nationell nivå om var det finns resurser. Att hålla egna nationella förstärkningsresurser är en uppgift för MSB och att veta var andra statliga myndigheter eller andra aktörer har resurser är en annan. Detta är en del av vårt samordningsuppdrag – att vi

också kan mäkla resurser och ha en uppfattning om var de gör bäst nytta i händelse av kris.

Detta är en svår fråga, och det är någonting som man ständigt också bör öva. Inte minst handlar det om hur man tar emot hjälp utifrån; det är ett stort utvecklingsområde som vi har arbetat mycket med. Även Sverige kan behöva ta hjälp från till exempel ett annat EU-land, vilket vi såg inte minst under skogsbranden.

Kent Härstedt (S): Jag skulle vilja fråga om kommunikationen till allmänheten. Jag tror att det finns många som kanske inte riktigt vet vad de ska göra när samhället signalerar någonting. Varje månad har vi till exempel VMA. Alla vet vad det är för någonting, och alla vet att det kommer varje månad. Men om det skulle vara ett skarpt läge är det många som egentligen inte vet vad det betyder och vad man ska göra för någonting.

Vi har också exempel där samhället signalerar någonting och där allmänheten inte följer rekommendationerna. Jag tänker på vaccinationerna för ett par år sedan när vi trodde att vi stod inför en pandemi. Då var det bara delar av befolkningen som följde samhällets uppmaning.

Nu i dagarna har vi haft en höjning av hotbilden mot Sverige till den näst högsta nivån. Jag tror att många har tänkt på detta när man har hört att statsministern, överbefälhavaren och andra har signalerat att vi nu går upp till den näst högsta nivån. Frågan som jag tror att många ställer sig är: Vad betyder det för mig? Förväntas jag göra någonting?

Jag upplever kanske lite grann att det fortfarande finns mycket kvar att göra för att allmänheten ska förstå vad vi signalerar för någonting från samhället. Allmänheten ska veta vad man ska göra. Jag tänkte höra om det finns någon som vill svara på och reflektera över den frågan.

Helena Lindberg, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap: Jag kan kliva fram och svara. Detta är otroligt svåra frågor, och det är just detta som vi brottas med i krisberedskapssystemet. Vad betyder till exempel en terrorhuthöjning för en myndighet som Transportstyrelsen eller för MSB och så vidare? Vilka beredskapshöjande åtgärder finns det anledning att vidta?

Då ska man veta att när dessa huthöjningar kommer är det ytterst sällan som det finns specifik information om ett mål som är konkret och utpekat. Jag tror inte att vi har varit med om det i Sverige, men där får Säpochefen kanske korrigera mig om jag skulle ha fel.

Detta blir en fråga där man får använda sitt omdöme och fundera utifrån den egna verksamheten. När det sedan handlar om individnivån är utmaningen för oss från Myndighetssverige att ge korrekt och saklig information om det man kan informera om. Man ska kanske inte hemfalla åt termer av att lugna befolkningen eller den typen av kommunikation; jag tror att det är kontraproduktivt och rent av farligt.

Vi utgår ifrån att vi har saklig och korrekt information som förmedlas till medborgare, och sedan får var och en fatta beslut utifrån sina egna bedömningar. Ungefär så tänker vi när vi funderar i termer av kommunikation till allmänhet.

När jag ändå har ordet kan jag passa på att upplysa auditoriet om att MSB:s undersökning, som jag refererade till, blir offentlig och läggs ut på vår hemsida under morgondagen.

Ordföranden: Mycket bra!

Jan R Andersson (M): Tack för dagens föredragningar! Jag vill rikta min fråga framför allt till Civilförsvarsförbundet och andra intresseorganisationer och frivilliga försvarsorganisationer. Civilförsvarsförbundet är egentligen de som är proffs på utbildning i frågor som gäller just eget ansvar och krisberedskap. Vilka slutsatser skulle ni säga att ni efter att ha läst rapporten skulle vilja dra? Det är det ena.

Det ställdes en fråga tidigare som riktades till MSB. Men eftersom ni har jobbat med de här frågorna under många år kanske också Civilförsvarsförbundet har en uppfattning om hur den svenska befolkningens kunskap i frågorna har utvecklats under tiden. Ni har ju funnits under lång tid, så ni kanske har någon klok uppfattning om hur människor i en längre tidsaspekt har upplevt kunskapen om frågor om eget ansvar och krisberedskap.

Anders Jensen, Civilförsvarsförbundet: Jag kan bara konstatera att 1937, när vi startade, var inte jag med. Jag har därför inte någon bild av det. Men som vi sa tidigare är det svårt att nå fram till människor. Exemplet från Uppsala med kärnkraften var intressant när det gäller att titta på hur människor tar till sig information. Det kanske handlar just om att det finns ett kärnkraftverk utanför deras dörr.

Vi kämpar också med att få information att nå ut. Vi tror på riktad information till riktade målgrupper, kanske exempelvis som det förslag som vi själva har kommit med: att utbilda alla Sveriges skolungdomar till en låg styckekostnad, om man använder det uttrycket. Det skulle kunna vara en väg. Det gäller att nå fram till människor i början av deras levnad när de är mottagliga för information och sedan kan ta den med sig under hela livet och bygga på den i olika sammanhang.

Den rapport som Elisabet presenterade tycker jag var intressant. Att utskottet har tagit initiativ till den här dagen är också väldigt bra. Det man kan konstatera är att det är många kommuner och länsstyrelser som inte har någon information som vänder sig till allmänheten. Medborgarperspektivet får vi aldrig utelämnas. Vi får aldrig glömma det. Hela samhället är ju vi människor som bor här. Det är vi tillsammans som bildar Sverige.

Samtidigt har vi Göteborg, som har tagit fram den fina kampanjen. När man ser den känns det som att det är onödigt att uppfinna hjulet två gånger. Det finns all anledning för någon aktör, till exempel MSB, att fundera på om man kan ta vara på det som Göteborgs stad har tagit fram och titta på det som MSB själva har gjort, som är väldigt omfattande, och sedan baka ihop det på något

vis och distribuera till alla kommuner och länsstyrelser. Det skulle bli en möjlighet att publicera det på deras egna hemsidor och samtidigt lokalanpassa det. Det finns ju också lokala förutsättningar. På så sätt skulle detta få en stor spridning över hela landet. Det är konstigt att vi 2015 inte har det.

Jeff Ahl (SD): Herr ordförande! Det finns en mängd frågor man vill ställa. Man får försöka begränsa sig något så att vi hinner med allt.

Jag vill börja med att säga att det var kul att se Göteborgs presentation och det arbete ni har gjort där. Det är bra med en bred kampanj, framför allt i dagar med informationsinflation som vi har nu. Det är en massiv information från framför allt nätet, sociala medier och allt möjligt, och mycket att ta till sig för de enskilde. Det är då tyvärr också lätt att glömma bort viktig information.

Med hänsyn till detta känns det för mig ganska naturligt att man på något sätt använder skolan mer just vad gäller denna bit. Det är ju någon form av utbildning av den enskilde som krävs. Jag tänker då kanske inte på dem i de yngre årskullarna utan på dem som är lite äldre.

Jag undrar om MSB har någon sorts fundering på detta eller någon planering för att standardisera någon form av grundläggande information som man kan skicka ut till berörda myndigheter eller verk för att samordna detta på något sätt inom skolvärlden. Jag tänker på någon form av grundinformation som inte är anpassad efter lokala variationer, utan just ett grundpaket som kan läras ut till våra blivande vuxna medborgare.

Helena Lindberg, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap: MSB tar fram material och underlag som är åldersanpassat när det gäller diverse olika saker, bland annat vår krisberedskap men också till exempel förebyggande frågor om brand och annat. Det kan handla om informationssäkerhet, där vi har material som kan vara attraktivt och användbart i skolundervisningen.

Den webbplats jag hänvisade till, sakerhetspolitik.se, innehåller också mycket användbart material för både lärare och äldre elever. Där kan man få del av information som rör detta område. Vi ser också att till exempel sådana satsningar som Folk och Försvar gör med att utbilda och fortbilda samhällskunskapslärare är viktiga när det gäller att sprida information. Det är ett systematiskt sätt att försöka få ut informationen till lärare och i skolor.

Däremot har vi inte lyckats få in ämnet i läroplanen. Det är väl en fråga som Skolverket värjer sig lite för, för alla myndigheter och verksamheter vill in i skolan och ha just sin fråga anhängiggjord i läroplanen.

Daniel Bäckström (C): Herr ordförande! Det här är oerhört viktiga frågor, och vi är flera här i utskottet som har erfarenhet av att ha varit ordförande i kommunstyrelser runt om i landet och av att leda extraordinära insatser på grund av översvämningar, nedfallna träd, häftiga skyfall, bränder och så vidare.

För egen del vet jag hur sårbart det är, hur svårt det kan vara att en lördag kväll under en vanlig semestervecka få tag på nyckelpersonerna som finns i dokumenten, att i sin tur kunna få tag på sina egna i kommunen och att i övrigt få en effekt.

Här jobbas det på många sätt med att utveckla arbetet. Vi har hört det reflekteras över konkurrerande fokus, alltså hur man kan prioritera här och nu när resurserna ser ut som de gör i den samlade ekonomin men också när utmaningarna förändras. Vi kan se på s. 26 i rapporten att 65 procent av de kommunala företrädarna anser att ansvaret bör vara mer definierat. 53 procent av de regionala aktörerna anser att det är tillräckligt.

Därför vill jag fråga SKL:s representant: Hur upplever man att tendensen är utifrån det nuvarande regelverket för den kommunala ansvarsnivån som är oerhört grundläggande för att man ska få det här att fungera? Är tendensen att engagemanget ökar, eller är tendensen att engagemanget minskar? Hur ser den samlade prioriteringen inför 2016 års budget, eller i alla fall långtidsbudgeten, ut? Ökar eller minskar resurserna för det här arbetet lokalt ute i landet?

Sedan tänker jag också på den samlade konkreta nationella målsättningen för det här informationsarbetet. Finns det en sådan, och hur ser det ut inför 2016 när det gäller att vi vill nå en viss mängd av den svenska befolkningen? Hur långt sträcker vi oss alltså för att kunna känna en viss tillfredsställelse i de olika ansvarsorganisationerna när vi nästa år ska göra bokslut?

Och hur ser planen ut inför den kommande treårsperioden, som ju kommunerna planerar efter? Den frågan tänkte jag höra om någon från den statliga delen, MSB, kan redogöra för.

Markus Planmo, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL): När det gäller tydlighet och ramverk får vi väl säga att regeringen inte har angivit någon direkt målsättning för eller någon förväntan på hur medborgarnas beredskap kan se ut, vilket man har gjort i till exempel Kanada. Det är en omständighet som gör att kommunerna inte har någonting att peka på, till exempel att 72 timmar eller en vecka är en bra ambitionsnivå för den enskilde att ha.

Om det finns en tydligare nationell målbeskrivning för medborgarna kan det naturligtvis underlätta.

Jag tycker att det arbete som MSB gör för att stötta kommunerna i deras arbete är positivt, därför att hjulet uppfins på nytt i kommunerna. Göteborgs stad har ju varit en föregångare och gjort ett bra arbete, och det finns andra kommuner och länsstyrelser som har jobbat aktivt med detta. Men jag tror att det är bra om MSB kan hjälpa till med att ge konkreta verktyg för hur kommuner och andra aktörer kan jobba med det här så att man arbetar lite mer synkroniserat.

När det gäller resursfrågan arbetar just nu många kommunala säkerhetsamordnare, säkerhetschefer och beredskapssamordnare med flyktingsituationen ute i kommunerna. Det gör att jag tror att allt förberedande arbete när det gäller krisberedskap kommer att ha låg prioritet under en tid framöver, eftersom man jobbar med den faktiska krishantering. Det är väl en ganska rimlig prioritering som man gör.

I sammanhanget får man också komma ihåg, som Helena Lindberg var inne på, att det här är en väldigt effektiv praktisk samverksamsövning som vi bedriver just nu i skarpt läge. Jag tror att det kommer att ha en mycket förmågehöjande effekt ute i kommunerna.

Helena Lindberg, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap: Jag kan bara lägga till att det för MSB är oerhört viktigt att det sker ett utvecklingsarbete på det här området. Vår bedömning är att vi kommer att behöva satsa ännu mer på att nå ut till enskilda medborgare genom andra. Det är därför som vi också ser framför oss att vi ska kunna ge stöd och stimulera engagemang kring de här frågorna.

En god krisberedskap handlar egentligen om att vi bygger förståelse, kunskap och förmåga på alla nivåer i samhället.

Sedan vill jag också passa på att säga att information inte löser allt. Det är viktigt att vi inte bara funderar i termer av kampanjer eller broschyrer utan också frågar oss hur vi bjuder in till samtal och skapar förutsättningar för möten med goda exempel på kommunal nivå och med stöd av frivilligorganisationer direkt till medborgare och så vidare.

För vår del är det här en integrerad och naturlig del i förmågeutvecklingen som vi behöver driva, och jag sätter inte punkt efter tre år, utan krisberedskap är en färskvara. Man måste vinna varje generation, så vi kommer ständigt att arbeta med de här frågorna.

Ordföranden: Vi har några frågeställare kvar, och jag kommer att släppa fram dem i en rad.

Jag sitter själv här och tittar på broschyren som heter *Om krisen eller kriget kommer*. Det finns naturligtvis historiska skäl till att just den titeln är vald, men de facto är det väl egentligen så att vi vet att det kommer stora kriser framöver. Vi torde, åtminstone en del av oss, vara av uppfattningen att risken för krig i Europa har ökat rätt påtagligt de senaste åren.

Man har väl lärt sig i politiken att man ska vara försiktig med det som kallas för alarmism, därför att det lätt blir kostsamt, då det leder fram till anslags-
äskningar och annat och väcker frågor som samhället kanske inte har svar på.

Men när jag lyssnar på Helenas ord om de unga odödliga och, får man väl säga, påfallande brister i risk- och krismedvetenheten hos allmänheten undrar jag: Finns det för lite alarmism i Sverige?

Alexandra Völker (S): Min fråga gäller den språkliga tillgängligheten. Vi ser ju i rapporten att det är olika i olika delar av landet. Vi kan bland annat läsa om Länsstyrelsen i Uppsala län som har en stor språklig beredskap när det gäller kärnkraftsolyckor men som för övriga scenarier framför allt har svenska och engelska som utgångsspråk. Samtidigt vet vi att många svenskar i dag varken pratar svenska eller engelska.

Jag undrar vad ni gör för riskbedömning när det gäller språklig tillgänglighet och också vad som kan göras för att öka beredskapen när det gäller att få ut information på andra språk, speciellt om det kommer en stor kris eller ett krig.

Lotta Olsson (M): Det har ju blivit ett ökat intresse för de här frågorna i samhället. Hur stort det ökade intresset är vet inte jag, men hur ser frivilligorganisationerna på det här? Söker sig många människor till frivilligorganisationerna

i dag, och har man möjlighet att ta till vara intresset från alla som faktiskt vill engagera sig?

Sedan undrar jag också lite grann om vanliga mediers roll. Vi pratar mycket om information och hur viktigt det är, men vad har man för kommunikation med vanliga medier? Vad vill Expressen och Aftonbladet hjälpa till med vid sådana här händelser? De är ju enormt viktiga kanaler för människor.

Paula Holmqvist (S): Ordförande! Jag har en fråga gällande utbildningarna som Civilförsvarsförbundet, Svenska Lottakåren och Blå Stjärnan har med stöd från MSB. Är det många som söker till de här utbildningarna, eller hade ni önskat att det var betydligt fler? Finns det begränsningar i antalet som kan gå de här utbildningarna?

Jag tänker också på det här med att 49 procent inte har tänkt tanken att det ska hända något. Det kanske kan vara så att många inte vet om att utbildningarna finns. Jag är alltså lite intresserad av intresset och efterfrågan när det gäller de här utbildningarna.

Karin Eriksson, Göteborgs stad: Jag kan kommentera två delar. Den ena är språken. I Göteborg har vi, som jag sa inledningsvis, mellan 75 och 100 språk. I de dialoger som vi har ute i våra stadsdelar har man kommit fram till att även de som inte pratar svenska vill att vi i ett krisläge ska kommunicera på svenska. De förstår svenska bättre än vad de kan tala.

Vi har material på svenska. Sedan har vi också mycket engagemang i olika föreningar, och inte minst via våra trossamfund. Där har vi kanaler in, och de samlar sedan sina medlemmar och kan översätta till deras egna språk och med rätt dialekt.

Vi har även en beredskap och har sagt att vill man ha materialet som vi nu har tryckt upp översatt ordnar vi det. Vi har bland annat ett samarbete med Eskilstuna, och de har översatt till, tror jag, 18 språk.

Det finns alltså, men än så länge använder vi den här metoden.

När det gäller vanliga medier kan jag säga att vi har ett gott samarbete med lokalradion, P4. De säger själva att de är vår beredskapskanal, och de är med. Andra medier kommer om det inte är något annat som fångar deras intresse.

Johan von Knorring, Länsstyrelsen i Uppsala län: Jag kan säga någonting om det här med medierna. Det är precis så som sas i meningarna här innan, att det framför allt är public service och Sveriges Radio P4 som är vår kanal. De är en av beredskapsaktörerna, det måste man vara tydlig med. Det är inte kvällstidningar och andra tidningar på samma sätt, utan Sveriges Radio är en lagspelare när vi pratar om allmänna aktörer.

När det gäller tillgänglighet är det ganska svårt. Det hänvisades till rapporten och Uppsala, och det är enkelt där, kan man säga, eftersom vi har ett scenario kopplat till ett kärnkraftverk där vi har en tydlig uppgift. Då kan man göra den typen av förberedelser. Det är mycket svårare om man belyser hela vår risk- och sårbarhetsanalys med allt som kan inträffa och att ha kapacitet och kunna förbereda allting. Däremot kan man förbereda att kunna improvisera, och det gör vi.

Helena Lindberg, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap: När det gäller frågan om alarmism är det klart att vi inte eftersträvar det. Vi eftersträvar att man har saklig och väl underbyggd information och att man har insikt om vad som kan inträffa. Sverige är ett samhälle som har varit relativt förskonat jämfört med många andra delar av världen, så det kanske i vårt DNA inte finns samma insikt om att elände kan inträffa. Men i takt med klimatförändringar och andra hot och risker som uppstår är det nog klokt av oss att fortsätta att arbeta med att utveckla förmågan att förstå och få insikt hos individer.

När det sedan gäller frågan om tillgång till språk delar jag synen som har uttryckts här tidigare. Det är också en svår fråga, och att vid en händelse utveckla nytt informationsmaterial på många olika språk som vi kanske inte alltid har möjlighet att kvalitetssäkra kan också vara en risk. Vi brukar alltså vara lite försiktiga med det och jobbar med lätt svenska – det kommer man långt med – bilder, film och genom olika nätverk. Även på nationell nivå finns ett trossamfundsråd till exempel, så man kan nå ut med information på ett brett sätt.

Medierna har naturligtvis en oerhört viktig roll, inte minst när det gäller frågan om informationspåverkan. Blir man utnyttjad i medierna av någon som antingen vill piska upp en stämning eller påverka oss som beslutsfattare?

Det är också ett viktigt utvecklingsområde för oss att arbeta med, både när det gäller krisberedskap och som en del av det civila försvaret med etiketten psykologiska försvarsförmågor.

Ordföranden: Tack så mycket för detta! Jag tror att utskottet har uttömt sina frågeställningar, i alla fall för dagen. Jag överlämnar nu till Peter Jeppsson att sammanfatta det som vi har sagt och tänkt.

Avslutning

Peter Jeppsson (S): Herr ordförande! Jag har fått det hedersamma uppdraget att summera detta.

Jag vill börja med att tacka alla deltagare och alla inbjudna gäster – föredragshållare, myndigheter och frivilligorganisationer. Jag vill även tacka utskottet som helhet – ledamöter och tjänstemän – för initiativet och arbetet som har gjorts och de frågor som har ställts här i dag. Jag vill självfallet även tacka vår ordförande Allan Widman som har hållit i ordförandeklubban på ett säkert och stabilt sätt och lotsat oss genom dagen.

Vi har här i dag fått oss rapporten *Om krisen eller kriget kommer* till del, vilken för övrigt går att beställa via riksdagens tryckeriexpedition. Det finns även en populärutgåva, en sammanfattning.

Myndigheters, kommuners och länsstyrelserns perspektiv har vi fått höra om här i dag. Möten och erfarenheter, långsiktiga insatser, metoder, information, kunskap och kommunikation är oerhört viktiga delar, och jag tycker att vi kan summera det hela med de orden.

Men arbetet slutar inte här och nu. Tvärtom börjar det. Rapporten ska ses som ett levande dokument med dåtiden som historisk erfarenhetsbas, nutiden

som avstämningsfälle om vad vi gör rätt eller kanske fel och framtiden, som förhoppningsvis ger oss alla tryggheten och uthålligheten som så väl behövs om eller, som ordföranden sa tidigare, när krisen eller kriget kommer.

I och med denna korta summering vill jag avsluta den offentliga utfrågningen och tacka för alla inblandade parter inlägg.